

L'orfebreria barcelonina a l'entorn del 1700

Sara Gutiérrez Ibáñez
NIU 14020775

Treball Final de Grau
Bloc: Art Modern
Tutora: Sílvia Canalda Llobet

Setembre 2013

Sumari

1.	Introducció.....	2
2.	Objectius i metodologia.....	5
3.	Repàs historiogràfic.....	7
3.1	Els precedents: des del segle XIX i fins a la Guerra Civil.....	7
3.2	La figura de Josep Gudiol i Cunill.....	11
3.3	Lleus avenços durant la dictadura.....	14
3.4	La represa dels estudis a la dècada de 1980.....	17
3.4.1	Les publicacions de caràcter general.....	17
3.4.2	Els estudis centrats en les arts decoratives	18
3.4.3	Els catàlegs d'exposició.....	20
3.5	Els catàlegs i els inventaris de béns artístics.....	22
3.6	Les aportacions documentals.....	24
3.7	Els estudis d'àmbit acadèmic.....	27
4.	Trets de l'orfebreria barcelonina del Barroc.....	29
5.	El gremi d'argenters de Barcelona.....	33
6.	Els argenters capdavanters del panorama barceloní....	36
6.1	Bonaventura Fornaguera, un gran artífex sense obra conservada..	36
6.2.	Francesc Via, un nom per a dos argenters.....	39
6.3	Joan Matons, l'argenter més lloat.....	44
6.4	La nissaga dels Tramulles.....	46
7.	Les obres més estudiades.....	49
7.1.	El cas singular de l'urna i dels canelobres de Joan Matons.....	49
7.2	La imatge de la Mare de Déu de la Cinta i d'altres obres.....	53
8.	Conclusions.....	57
9.	Bibliografia.....	62
10.	Annex.....	76
10.1	Recull de dades dels argenters capdavanters.....	76
10.2	Recull de dades d'altres argenters.....	98
10.3	Transcripció de documents.....	108

1. Introducció

Les següents pàgines responen a un estudi sobre l'orfebreria barroca barcelonina, amb l'objectiu d'elaborar un estat de la qüestió que permeti recollir i posar en ordre la informació relativa a les peces i els argenters més destacats sorgits de l'obrador barceloní a l'entorn del 1700, en un període comprès aproximadament entre 1675 i 1725. El fet de focalitzar l'objecte d'estudi en un període tradicionalment poc estudiat en la historiografia de l'art català i, específicament, amb un art que tampoc ha gaudit de gran interès obliga, ni que sigui breument, a fer una menció d'aquest fet. No és aquest l'espai adequat per fer una reflexió sobre els motius que han portat a ignorar unes determinades arts i no unes altres o el perquè determinats períodes han gaudit de major atenció per part de la historiografia artística. Tanmateix, sí que cal fer-ne ni que sigui una breu referència la qual beu, inevitablement, dels articles que en les darreres dècades han assenyalat aquesta mancança, intentant redreçar-la.

És ben sabut que, tradicionalment, ha perviscut una consciència historiogràfica que considerava que el Renaixement i el Barroc eren a Catalunya estils artístics sense pes específic a causa de l'etapa de decadència que llavors patia el país.¹ La historiografia romàntica va valorar el món medieval i va menystenir l'estil barroc, alhora que el moviment literari i polític de la Renaixença va insistir en aquesta visió del passat, valoració que, segons alguns autors, ha estat causa indirecta de la destrucció de bona part del patrimoni barroc català, sumada a l'assolament de bona part de les obres del moment a causa dels conflictes bèl·lics patits.² Tot plegat va afavorir que l'anomenada època del Barroc hagués tingut un paper poc rellevant dins de la història de l'art català, especialment el segle XVII, amb una manca d'estudis que indaguessin en la problemàtica de la producció artística del període i sense obres específiques sobre les diverses tipologies siscentistes.³

Tot i que no s'ha d'oblidar la tasca efectuada pels pioners de la historiografia artística del Barroc, amb figures cabdals com mossèn Josep Gudiol i Cunill, Raimon Casellas o Cèsar Martinell, és cap a 1984 que pot establir-se un punt d'inflexió pel que fa als estudis relatius a l'art del Barroc català, especialment gràcies a la gran *Història de l'Art Català* amb un volum monogràfic degut a Joan-Ramon Triadó.⁴ De 1984 ençà, la situació ha començat a redreçar-se i l'estudi de l'art català d'aquest període és un dels camps on la historiografia ha aportat més novetats en els darrers anys, gràcies especialment a la tasca dels departaments d'Història de l'Art de les universitats catalanes, amb un increment considerable de les tesis i treballs

¹ Pràcticament tots els estudis que han centrat el seu interès en l'art del Renaixement o del Barroc català s'inicien amb una introducció on es dona a conèixer aquesta mancança. És impossible fer-ne aquí un recull exhaustiu, però sí que convé recordar els primers autors que van incidir en aquesta qüestió. En aquest sentit, vegeu AINAUD DE LASARTE, Joan. «El Barroc català». A: ROSSICH, Albert; RAFANELL, August (a cura de). *El Barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, 1989, p.148; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «L'art català del segle XVII. Estat de la qüestió i problemes metodològics». *D'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1986, núm 12, p.161-172; BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura. «L'art del Barroc a Catalunya». *Catalònia*, 1993, núm. 32, p.10-12.

² Cal recordar la desamortització dels béns dels ordes religiosos a partir de la llei de Mendizábal de 1835, les guerres carlines i les revolucions urbanes del segle XIX, que van minvar el patrimoni de l'Església, el qual va patir un gran terrabastall amb la guerra civil espanyola.

³ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «L'art català del segle XVII...», op. cit., p.163.

⁴ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc. Segles XVII-XVIII*. Barcelona: Edicions 62, 1984. (Història de l'art català, 5).

de doctorat, així com la creació de grups de recerca que tenen com a fita l'estudi de l'art modern català.⁵ En aquest sentit, esdevé essencial un estat de la qüestió al voltant de la historiografia artística dels Països Catalans en l'època del Renaixement i del Barroc elaborat per Sílvia Canalda, amb l'objectiu de fer un balanç dels darrers estudis efectuats. Segons la historiadora, certament les manifestacions artístiques compreses entre els segles XVI i XVIII a Catalunya han estat tradicionalment marginades des d'un punt de vista de la recerca, si bé cal reconèixer que aquests prejudicis han estat superats i que les llacunes existents comencen a esvair-se de manera que «podem afirmar que ens trobem en un moment força dolç pel que fa a l'estudi de l'art modern».⁶

També les arts decoratives han rebut una atenció major en els darrers anys, si bé fins als anys vuitanta del segle XX la historiografia crítica o científica de les arts de l'objecte a Catalunya no va existir.⁷ Va ser llavors quan es va portar a terme una actualització dels estudis existents fins al moment, en bona part basats en aquells sorgits abans de la Guerra Civil, alhora que es van reprendre algunes investigacions els resultats de les quals van ser publicats, sobretot, en catàlegs d'exposicions. També van realitzar-se alguns corpus d'obra, els quals van veure la llum durant la dècada de 1990. Específicament en el camp de l'art modern català, el moble, la ceràmica i els teixits —com apuntava Triadó⁸— han estat estudiats per historiadors joves sorgits de les aules universitàries, mentre que l'orfebreria, al seu torn, s'ha beneficiat sobretot de les anàlisis de Núria de Dalmasas. Però, tot i els esforços dispensats per l'autora en relació a l'orfebreria barroca, no pot posar-se al mateix nivell l'avenç obtingut darrerament en les considerades arts majors del Barroc català —i, ni tan sols, en l'orfebreria medieval catalana, on veritablement Dalmasas és una de les grans especialistes—, respecte del què ha assolit l'orfebreria barroca.

Ja en el congrés de 1984 *Art Català «estat de la qüestió»*, Isabel Darder i Manuel Trallero, responsables de l'apartat dedicat a les *Arts de l'Objecte en el Renaixement i el Barroc*, citaven el camp de l'orfebreria però sense endinsar-s'hi en considerar que no hi havia cap tipus de bibliografia moderna específica, dada que ja és per si sola prou significativa. Així doncs, només es van ocupar de les arts que en aquell moment comptaven amb bibliografia moderna, és a dir, la ceràmica, el vidre i el moble.⁹ Malauradament, la situació no ha canviat gaire i, ara per ara, no es compta encara amb estudis monogràfics al voltant de cap dels mestres cabdals del moment i tampoc amb cap estudi de conjunt, fet que provoca que no sigui possible donar una visió global de l'època. Tan sols és possible individualitzar la producció d'algun dels mestres més destacats i, a partir de l'abundant documentació existent, rememorar alguns mestres i obres que devien ser de gran importància però que es desconeixen. Per altra banda, s'ha conservat fonamentalment la producció religiosa però no es compta amb cap inventari ni catàleg mínimament exhaustiu del què s'ha

⁵ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Memòria del Barroc. De l'oblit al protagonisme». A: TRIADÓ TUR, Joan-Ramon; SUBIRANA REBULL, Rosa Maria. *Memòria del Barroc. Tresors de la catedral i del Museu Diocesà de Barcelona* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Museu Diocesà de Barcelona, 2008, p.17.

⁶ CANALDA LLOBET, Sílvia. «Renaixement i barroc». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Art i nació catalana*. Barcelona: L'Isard, 2003. (Ars Cataloniae; 1), p.200.

⁷ CASADESÚS INSA, Meritxell. «L'estudi de les arts decoratives, les arts aplicades i les arts de l'objecte». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Art i nació catalana*. Barcelona: L'Isard, 2003. (Ars Cataloniae; 1), p.245.

⁸ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Memòria del Barroc... », op. cit, p.20.

⁹ DARDER, Isabel; TRALLERO, Manuel. «Arts de l'Objecte en el Renaixement i el Barroc». A: ALCOLEA GIL, Santiago [et al.]. *Art Català «estat de la qüestió»*. *Vè Congrès del C.E.H.A. Barcelona, octubre-novembre 1984*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Publicacions, 1984, p.297-307.

conservat. Així doncs, si Marià Carbonell¹⁰ considerava que ja eren innecessàries —a inicis del nou segle XXI— les introduccions de lamentació que es prodiguen en els estudis d'art modern català, en el cas de l'orfebreria aquesta afirmació no pot fer-se extensiva.

No és tracta, però, tan sols del fet que sigui un terreny que ha gaudit tradicionalment d'una atenció menor per part dels investigadors sinó també que la informació existent es troba disseminada, fet que dificulta no només l'estudi de les peces sinó també la seva localització. Val a dir que l'orfebreria del Renaixement ha gaudit, potser, d'un estudi més detallat gràcies a dues tesines de llicenciatura sorgides de la Universitat de Barcelona,¹¹ però aquesta voluntat ha estat poc extensiva en relació al període barroc, més enllà de l'estudi d'algunes obres en concret. I, en aquest mateix sentit, Jaume Barrachina¹² no vacil·lava, recentment, en afirmar que «no es pot recomanar al lector un manual suficient sobre l'orfebreria catalana dels segles XVII i XVIII». I aquesta és una qüestió que ha de ser subratllada, ja que, si bé el trasllat de la cort a Madrid pot explicar el caràcter perifèric de la cultura artística del moment, aquest fet no afecta, com exposava Bassegoda, l'interès de la producció artística en el seu conjunt i, concretament, en el camp de les arts decoratives el nivell de qualitat és molt elevat, tal i com es desprèn de les obres d'orfebreria conservades.¹³

¹⁰ En aquest sentit, són indicatius els escrits de Marià Carbonell prologant dos recents estudis sobre l'art modern català. Vegeu TORRAS TILLÓ, Santi. *Art en documents. Presència del Renaixement i del Barroc a Sabadell*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 2002, p.13 i NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista Fra Josep de la Concepció (1626-1690)*. Barcelona: Curial-Abadia de Montserrat, 2004, p.9-10.

¹¹ Es tracta dels estudis elaborats per Núria de Dalmasas i Meritxell Casadesús Insa. Vegeu DALMASÉS I BALANÀ, Núria de. *La orfebreria barcelonesa del s.XVI según los "libros de passantia"*. Director: Santiago Alcolea Gil. Barcelona: Universitat de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres, 1972 [tesi de llicenciatura inèdita] i CASADESÚS INSA, Meritxell. *L'Orfebreria barcelonina del segle XVI. Catàleg d'obra de les comarques del Vallès i el Maresme*. Directora: Núria de Dalmasas. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'història de l'art, 1996 [tesi de llicenciatura inèdita].

¹² BARRACHINA, Jaume. «Les arts decoratives catalanes a l'època del barroc». A: BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura; GARRIGA, Joaquim; PARÍS, Jordi (ed.). *L'època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'Història de l'art a Catalunya. Valls, 1,2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat de Girona, 2007, p.116.

¹³ BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura. «L'art del Barroc...», op. cit., p.10-12.

2. Objectius i metodologia

L'objectiu del present treball s'emmarca en una exhaustiva voluntat de recopilació i de síntesi que busca indagar què es coneix de l'orfebreria barroca del tombant del segle XVII, tot focalitzant l'objecte d'estudi en l'àmbit barceloní.¹⁴ S'ha considerat oportú delimitar la recerca a l'obrador de Barcelona donat que, enfront de la manca de bibliografia aparent, aquest és el centre que ha gaudit d'un estudi més ampli, cosa que permet assegurar l'obtenció d'uns resultats mínims. Igualment, també s'ha delimitat la recerca al darrer quart del segle XVII i al primer del segle XVIII, de 1675 a 1725 aproximadament, donat que és en aquest moment en què sorgeixen alguns dels argenters barrocs més destacats del període, amb noms cabdals com Francesc Via menor o Joan Matons. Això ha fet que s'hagin descartat d'altres orfebres importants com Joan Perutxena, conegut per la realització de la imatge d'argent de santa Eulàlia (1644) per a la catedral de Barcelona, o bé Pere Llopart i la seva excel·lent urna de sant Ermengol (1755) per a la Seu d'Urgell. En aquest sentit, i seguint la divisió exercida per Marià Carbonell,¹⁵ el treball se centra específicament en els orfebres barrocs que configuren la primera i la segona generació d'artífexs sorgits de l'obrador barceloní, tot passant per alt aquells que beuen més de l'estètica renaixentista i dels què, en una tercera generació, se situen ja en el rococó. La línia divisòria s'estableix amb l'urna per guardar el reliquiari de la santa Cinta de Tortosa (1727-1729), de Francesc i Josep Tramulles, sobreixint una mica aquest primer quart de segle.

Aquesta restricció cronològica s'ha considerat necessària per poder centrar l'objecte d'estudi en uns noms concrets i no dispersar-se en un període massa ampli, que compregués la totalitat de l'orfebreria catalana dels segles XVII i XVIII, fet que hauria estat un desencert en un treball d'aquestes característiques. Per la mateixa raó, s'han centrat els esforços en l'estudi de l'orfebreria religiosa, donat que compta amb una conservació més àmplia. A més, el fet de tractar l'orfebreria civil i la joieria suposava pràcticament limitar-se a l'anàlisi exhaustiva dels Llibres de Passanties¹⁶, una tasca que, de fet, ja ha estat desenvolupada per Assumpta Gou¹⁷

¹⁴ Tot i que no s'entrarà en qüestions terminològiques ja que és una qüestió que depassa el present estudi, cal apuntar que el terme «orfebreria» i «argenteria» s'han tractat sovint com a sinònims. Actualment, s'usa molt més la paraula «orfebreria» que no pas les paraules derivades de l'arrel «argenter», si bé el terme predominant en la documentació fins al segle XIX és aquest darrer. Per altra banda, en l'àmbit de les esglésies i espais sacres, es tendeix a parlar d'«ornament» i no pas de «decoració». Per «ornament» s'entenen les peces amb què es revesteixen els celebrants i també els objectes del culte i de la litúrgia. Pel seu simbolisme i funció i també pel seu contacte amb allò sagrat, s'ha tendit a enriquir-los, convertint-los en objectes preciosos que arriben a conformar el tresor eclesiàstic. BRACONS CLAPÉS, Josep. «Les arts resplandents. Decoració, luxe i ornament a l'Edat Mitjana i al món modern». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Arts decoratives, industrials i aplicades*. Barcelona: L'Isard, 2000 (*Ars Cataloniae*; 11), p.88.

¹⁵ CARBONELL I BUADES, Marià. «Les arts sumptuàries. L'orfebreria» *Catalònia*, 1993, núm. 32, p.28-29.

¹⁶ En ells, hi ha registrats els dissenys d'examen de les obres realitzades pels artífexs de l'època per obtenir el grau de mestre i incorporar-se definitivament al gremi en qualitat de mestres argenters. Les proves que havia de superar l'argenter que volia obtenir el grau de mestre eren bàsicament dues. En la primera, calia demostrar la seva habilitat en el dibuix, amb la realització d'una peça d'argenteria que, posteriorment, amb el vistiplau dels cònsols, havia de reproduir en metall seguint aquell model. La segona consistia a respondre correctament diverses preguntes relatives a les tècniques i el valor dels materials més utilitzats en l'argenteria. L'AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona) conserva a la seva biblioteca els volums que recopilaven aquests dibuixos des de l'any 1500 al 1833, coneguts com a Llibres de Passanties. GONZÁLEZ SUGRANYES, Miquel. *Contribució a la història dels antics gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*. Vol.1. Barcelona: Estampa d'Enrich y Companyia, 1915, p.339.

en la seva tesi doctoral. I en aquest punt, cal matisar que l'estudi se centra no en les peces d'orfebreria conservades a Barcelona sinó en aquelles sorgides del seu obrador, fet que, aquest sí, obliga a ampliar la mirada a bona part de la geografia catalana.

La manca d'obres bibliogràfiques que permetin aportar una visió global de l'orfebreria barroca catalana ha fet que s'hagi vist necessari estructurar el present treball des de dues vessants. En primer lloc, s'elabora un estat de la qüestió amb un caràcter bàsicament historiogràfic, indagant sobre les tipologies de publicacions que aporten dades sobre l'orfebreria barroca barcelonina i posant de relleu els principals autors. Les primeres pàgines, doncs, cal entendre-les en aquest sentit, centrades en veure quina ha estat l'evolució efectuada per la historiografia artística al voltant de l'orfebreria catalana del Barroc. Aquests primers apartats, purament historiogràfics, es complementen amb l'estudi específic de les característiques de l'orfebreria barroca catalana així com dels argenters barcelonins i de les obres més tractades, per acotar específicament què se sap exactament dels argenters capdavanters. En aquest punt, s'incorporaran d'altres aportacions bibliogràfiques més específiques que, per la seva concreció, s'ha preferit comentar en aquesta segona part del treball. A més, durant el procés de cerca bibliogràfica s'ha anat elaborant un annex en què es recull i s'organitzen les referències associades a cadascun dels argenters, tals com obres atribuïdes, conservades o documentades, fet que s'ha considerat necessari pel grau de dispersió de la informació existent.

En síntesi, el propòsit del present treball és eminentment de caire historiogràfic, cercant i posant de relleu les aportacions més destacades en aquest camp i intentant teixir un discurs que permeti donar una idea del panorama actual dels estudis al voltant de l'orfebreria barroca catalana i, específicament, la barcelonina. La intenció és la de donar, en la mesura que sigui possible, una visió global del període i apuntar allò que manca per estudiar. Per això caldrà fer una necessària tasca bibliogràfica, especialment a través de catàlegs d'exposicions, tesis de llicenciatura o tesis doctorals, i articles específics. Al seu torn, es considera essencial la consulta dels Llibres de Passanties, com a mínim per centrar la prova realitzada pels argenters i vincular-la amb la resta de la seva producció. Per últim, cal precisar que, si bé molts d'aquests orfebres actuen també en la vessant de gravadors, l'objectiu del treball amb caràcter general no és incidir en aquesta producció gràfica sinó en la faceta d'argenters, donat que es tracta de dos llenguatges artístics diferents.

¹⁷ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria barcelonines, 1600-1850*. Direcció: Santiago Alcolea Gil. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1999 [Tesi doctoral: microfita núm. 3517].

3. Repàs historiogràfic

3.1 Els precedents: des del segle XIX i fins a la Guerra Civil

El segle XIX, i específicament el període romàntic, va suposar un punt d'inflexió pel que fa als estudis sobre art català, ja que van començar a sorgir publicacions d'autors que van demostrar una clara voluntat d'especialista, fins al punt que s'ha afirmat que la historiografia artística catalana és un producte vuitcentista.¹⁸ Tanmateix, l'orfebreria catalana, i especialment la del període barroc, va comptar amb un paper clarament secundari en els primers estudis, reforçada per una consideració pejorativa envers el període que es retroba, una vegada i una altra, en aquests autors.¹⁹ Tampoc no canvia gaire el panorama amb la següent generació d'historiadors de l'art català, nascuts cap a la dècada de 1840, si bé ja es pot ressaltar alguna primera aproximació, tot i que molt lleu, a l'orfebreria barroca de la mà d'autors com Francesc Miquel i Badia (1840-1899).²⁰ Cal avançar, però, fins a finals del segle XIX per citar una de les aportacions més destacades en el camp de l'orfebreria barroca, com és la seva inclusió en el volum *Metalistería-cerámica-vidrios* (1897) escrit per Antoni Garcia Llansó (1854-1914) i pertanyent a la magna història general de l'art, dirigida per Lluís Domènech i Montaner (1849-1923).

Garcia Llansó va reservar un apartat específic a l'argenteria i a la joieria, tot elaborant un recorregut per les diferents èpoques. Seguint les consideracions del moment, va dedicar lloables esforços al període del Renaixement, pels nous conceptes i idees sorgits de la influència italiana i que van impactar positivament en l'art de treballar l'or i l'argent. En el cas espanyol i, específicament català, assenyala que els joiers van rivalitzar amb els italians tal i com es palesa a través de les proves de passantia, gràcies a la seva preparació, arrelada ja en el ric període medieval de l'orfebreria catalana. Tanmateix, no es mostra tan generós envers els segles XVII i XVIII considerant que l'argenteria espanyola, seguint la tendència artística general del segle, va caure en un davallada de qualitat, «costando esfuerzo comprender cómo los sucesores de aquellos artífices que

¹⁸ FONTBONA, Francesc. «Les primeres monografies d'artistes catalans (1877-1939)». *Barcelona metròpolis mediterrània*, setembre de 2006, núm. 7, p.60.

¹⁹ Tot i això, de Josep de Manjarrés i Bofarull (1816-1880) cal destacar-ne dues publicacions: MANJARRÉS, José de. *Nociones de arqueología cristiana para uso de los seminarios Conciliares: Guía de Párrocos y Juntas de obra y fábrica de las Iglesias*. Barcelona: Imprenta Heredero de D. Pablo Riera, 1867 i MANJARRÉS, José de. *Las Artes suntuarias: sus teorías y su historia*. Barcelona: Librería de Juan y Antonio Bastinos, 1880, p.29-31. En la primera compendia i estudia l'evolució, des del cristianisme primitiu, de l'orfebreria i l'aixovar sacre per la litúrgia i l'ornament dels temples i dels clergues. Les aportacions efectuades per aquesta obra han estat estudiades per AGÜERA ROS, José Carlos. «Orfebrería y ajuar sacros en Nociones de arqueología cristiana de José de Manjarrés (1867)». A: CARMONA RIVAS, Jesús (coord.). *Estudios de platería. San Eloy 2003*. Murcia: Universidad de Murcia, 2003, p.25-60. La segona publicació és, en canvi, un volum específic dedicat a les arts sumptuàries on menciona breument l'orfebreria dins d'un apartat dedicat, de fet, al treball del ferro. La referència és general i no se centra en cap període concret però val la pena subratllar l'existència d'aquest escrit.

²⁰ Francesc Miquel i Badia va dedicar-se tardanament a la història de l'art, si bé amb un clar interès envers les arts sumptuàries i decoratives, publicant diversos manuals divulgatius, com és el cas del llibre MIQUEL I BADIA, Francesc. *Industrias artísticas: alfarería, terra cotta, mayólica ... armas: su historia y descripción : cartas a una señorita*. Barcelona: Librería de Antonio J. Bastinos, 1892. En aquesta obra que, pren la forma de la literatura epistolar com en d'altres dels seus manuals, hi dedica dos dels apartats —la carta vuitena i novena— a l'orfebreria i la joieria respectivament, citant els *Llibres de Passantia*, alabant-los, i criticant l'estètica barroca, en benefici del què considera «las épocas de buen gusto de la orfebrería».

labraron las hermosas custodias platerescas pudieron construir análogas piezas ajustadas á la extravagante originalidad del churriguerismo».²¹ Dels argenters barrocs catalans, Llansó només valora la figura de Joan Matons i els seus canelobres per a la catedral de Palma de Mallorca [Imatge 1], a qui considera com l'argenter que va marcar la fi d'un període gloriós de l'orfebreria espanyola. Aquesta és, de fet, una valoració pràcticament unànime dels autors del moment i que es retroba també, com es veurà, amb Josep Gudiol i Cunill.

Durant el segle XIX s'assisteix, també, a un procés d'interès i reconeixement envers les arts decoratives, amb un punt d'inflexió amb la Primera Exposició Universal celebrada a Londres el 1851. Aquesta revalorització en va afavorir la inclusió en les exposicions que es van succeir a la segona meitat del segle XIX, tendència que acabarà culminant amb el sorgiment dels primers museus d'arts decoratives a les capitals europees.²² D'aquest procés Catalunya no n'és pas aliena, ja que les arts decoratives van tenir un paper essencial en la formació dels museus públics d'art catalans. Tot i això, tampoc no és gaire

més abundant la presència de l'orfebreria barroca catalana en les exposicions d'art de finals del XIX i inicis del XX. Sobrepassa amb escreix l'objectiu d'aquest treball el repàs minuciós de cadascuna de les exposicions d'aquell moment, però sí que s'ha trobat oportú fer-ne menció d'algunes, les més destacades. És el cas de l'exposició retrospectiva d'obres de pintura, escultura i arts sumptuàries de 1867²³, on es palesa un interès creixent envers les arts decoratives; o bé el cas de la mostra d'*Arts sumptuàries antigues i modernes* que va tenir lloc els mesos de setembre i octubre de 1877 a l'edifici de la Universitat de Barcelona. D'aquesta exposició se'n conserven dos documents que cal analitzar conjuntament. En primer lloc, el catàleg²⁴ i, en segon, un l'àlbum heliogràfic editat un any després.²⁵ Les peces

Imatge 1. JOAN MATONS: canelobre (1702-1718). Mallorca: tresor de la catedral.

Font: DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers de Catalunya*. Barcelona: Destino, 1985, p.164.

²¹ GARCÍA LLANSÓ, Antoni. *Metalistería, Cerámica, Vidrios*. Barcelona: Montaner y Simón, 1897. (Historia general del arte; 8), p.504.

²² CABALLERO CARRILLO, Mª Rosario, «La platería española en los primeros manuales de artes Industriales del siglo XIX». A: CARMONA RIVAS, Jesús (coord.). *Estudios de platería*. San Eloy 2006. Murcia: Universidad de Murcia, 2006, p.97-112.

²³ N'és un exemple un calze d'or i plata sobredaurada de finals de XVII, cedit per Francesc de Rocabruna, Baró d'Albí, o bé un medalló de plata per a l'aigua beneïda del segle XVIII. *Informe sobre el resultado de la exposición retrospectiva celebrada por la Academia de Bellas Artes de Barcelona en 1867 dada a la misma academia por la comisión encargada de dicha exposición*. Barcelona: Celestino Verdaguer, 1868.

²⁴ RAMÍREZ, Narciso (ed.). *Catálogo de la exposición de Artes suntuarias antiguas y modernas*. Barcelona: Est. Tip. de N. Ramírez y C^a, 1877.

corresponents a l'orfebreria civil i religiosa van ser incorporades a la secció de mobiliari, si bé les barroques van comptar amb una brevíssima referència.²⁶ Però, en tot cas, són mostres que evidencien l'existència d'un col·leccionisme creixent envers aquest gènere a Barcelona, especialment la segona, amb una gran quantitat d'objectes exposats.

Entrats en la nova centúria, cal mencionar l'*Exposició d'art antic*, que va tenir lloc a Barcelona el 1902²⁷ i que va suposar una empena important en el replantejament del patrimoni artístic català, impulsada per la Junta Municipal de Museus i Belles Arts de Barcelona, de la qual Raimon Casellas²⁸ n'era un dels membres. Al seu torn, d'altres mostres destacades van ser *Retrospectiva de Arte* (1908), amb un catàleg redactat per Émile Bertaux²⁹ i amb algunes obres d'orfebreria barcelonina, i arran de la qual Josep Gudiol i Cunill va escriure'n un molt valorat article.³⁰ D'altres exposicions que cal citar són la corresponent a *Orfebrería Civil Española*, amb diverses peces del segle XVI i XVII, entre elles la Creu de Menorca (segle XVII) i la Creu de Riudecols (segona meitat s.XVII)³¹ o l'*Exposició Internacional de Barcelona* (Barcelona, 1929), on van exhibir-se els lloats canelobres de Joan Matons.³²

Cal ressaltar, també, l'impuls que va rebre l'estudi de l'orfebreria cap a la segona meitat del segle XIX i inicis del XX, amb obres que han estat considerades referents

²⁵ *Álbum heliográfico de la Exposición de artes suntuarias: celebrada en el edificio de la Universidad de Barcelona en septiembre y octubre del año 1877*. Barcelona: Imp. Del Heredero de D. Pablo Riera, 1878.

²⁶ En el catàleg s'observa una presència clarament secundària de les peces del segles XVII i XVIII. Concretament, en el cas de l'orfebreria religiosa barroca, hi van participar un copó, un hisop de plata, unes canadelles i una campaneta procedent de la parròquia de sant Ginés i, per últim, un calze de plata sobredaurada i amb pedreria, procedent del Seminari Conciliar.

²⁷ Es poden citar peces específiques, com una col·lecció d'objectes d'orfebreria dels segles XVI al XIX, procedents de la col·lecció de Santiago Rusiñol o, més important encara, el fet que el capítol de la seu de Manresa deixés l'urna de plata amb les imatges dels sants màrtirs, datada el 1616. BOFARULL Y SANS, Carlos de. *Catálogo de la exposición de arte antiguo. Barcelona 1902*. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. Barcelona: Reproducciones artísticas Thomas, 1902.

²⁸ A Raimon Casellas (1855-1910) cal agrair-li l'atenció dispensada envers els segles XVIII i XIX, període generalment oblidat pels autors precedents en relació a l'art català, amb diversos articles entre els quals cal destacar CASELLAS, Raimon. «Orígens del Renaixement barceloní». *Pàgina artística de La Veu*, 27-8-1914, núm. 245; 3-9-1914, núm. 246; 10-9-1914, núm. 247; 17-9-1914, núm. 248; 1-10-1914, núm. 250; 12-10-1914, núm. 252 o, sobretot, CASELLAS, Raimon. «Els últims barrochs de Barcelona». *Empori*, 1907, p.17-24 i 89-96; 1908 p.169-180. A més, Casellas va exercir de col·leccionista de dibuixos i gravats en un moment en què el dibuix antic i contemporani no era un camp massa apreciat, afavorint-ne la seva promoció. La seva col·lecció, amb més de 4000 dibuixos i 400 gravats, forma part, en l'actualitat, del Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC i va ser objecte d'una exposició l'any 1992. Vegeu: MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA. GABINET DE DIBUIXOS I GRAVATS. *La Col·lecció Raimon Casellas: dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992.

²⁹ BERTAUX, Emile. *Exposición retrospectiva de arte (1908)* [Catàleg d'exposició]. Saragossa. Madrid: Tipográfica la Editorial. Librería de Fernando Fé, 1910.

³⁰ Com exposa Gudiol, les peces procedents dels obradors catalans eren ben poques. Concretament, el retaule d'argent ofert a la catedral d'Osca pel rei Pere el Cerimoniós (1364-1367); la custòdia dels corporals de Daroca (1384); la creu de Valdeconejos (s. XV); el bust de sant Andreu apòstol per la parròquia saragossana de Sant Gil (s.XVI); la custòdia d'Ejulve (s. XVI). Com a peça del XVII, només la creu de Menorca (s.XVII). GUDIOL I CUNILL, Josep. «L'orfebreria en l'exposició hispano-francesa de Saragoça» [sic.]. *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1908, núm. 2, p. 119-126.

³¹ ARTIÑANO, Pedro. *Catálogo de la Exposición de orfebrería civil española*. Madrid: Mateu, 1925, p.79

³² Tot i ser dues peces que fan parella, van ser exposades en sales diferents. Un dels canelobres, amb el número de registre 2924A va exposar-se a la sala XXXIII i, el segon, amb el número de registre 2924B ho va estar a la sala XXXV. *El Arte en España: guía del Museo del Palacio Nacional* [Catàleg d'exposició]. 3a ed. Barcelona: Imprenta de Eugenio Subirana, 1929, p.472 i 520.

clàssics en la matèria,³³ si bé els esments al cas català són ben minsos, sinó inexistent. D'altres autors³⁴ sí que van endinsar-se en l'estudi de l'orfebreria catalana en dates primerenques, tot i que la barroca no va ser, ni molt menys, un dels principals focus d'interès. Però dins d'aquest panorama general, cal destacar especialment l'aportació de Fèlix Duran i Cañameras (1889-1972), una figura d'àmplies activitats —va exercir com a arxiver, historiador, jurista i polític— i a qui cal reconèixer-li el fet d'haver elaborat la primera obra específicament dedicada a l'orfebreria catalana.³⁵

En aquesta publicació, l'orfebreria barroca va ser tractada per Duran dins de l'apartat destinat al Renaixement, on parlava dels segles XVI a XVIII dividint, al seu torn, l'orfebreria en dos blocs, la sagrada i la profana. En el cas de l'orfebreria sagrada, l'autor optava per elaborar una espècie d'inventari d'obres, bé conservades, bé documentades, i organitzades per tipologies. Posteriorment, i després d'operar de forma similar amb l'orfebreria de caire civil, va proposar un llistat d'orfebres des de 1525 i fins a principis del segle XVIII, per ordre alfabètic, amb breus puntualitzacions sobre la seva trajectòria. L'estudi es completa amb unes extenses correccions i addicions on aprofita per incorporar aspectes del funcionament del gremi d'argenteres, especialment el de Barcelona, en motiu de la publicació de l'obra de González Sugranyes,³⁶ i apuntar alguns aspectes de l'estudi que havien quedat més desdibuixats. El seu text dóna coneixement d'una nombrosa quantitat d'obres i d'artífexs, entre els quals no podien faltar les grans figures del període, com Bonaventura Fornaguera o Joan Matons. És, doncs, una publicació de referència, de la qual se n'ha de destacar també el rigor, ja que en ocasions, especifica la procedència de les seves informacions, fet molt útil per a l'investigador actual.

³³ Concretament, com a estudis clàssics sobre l'orfebreria val la pena recordar els següents: LABARTE, Jules. *Histoire des arts industriels au moyen âge et à l'époque de la Renaissance*. vol. 2. París: Ve A. Morel & Cie, 1850; LASTEYRIE, Ferdinand de la. *Histoire de l'orfèvrerie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*. París: Hachette et Cie, 1875; GINER DE LOS RÍOS, Hermenegildo. *Artes Industriales desde el Cristianismo hasta nuestros días*. Barcelona: Antonio López, [s.a]. En el cas específic de l'orfebreria espanyola, cal citar a DAVILLIER, Jean Charles. *Recherches sur l'orfèvrerie en Espagne au moyen âge et à la renaissance: documents inédits tirés des archives espagnols*. París: A. Quantin, 1879; RIAÑO, Juan Facundo. *The industrial arts in Spain*. Londres: Chapman and Hall, 1890; LEGUINA, Enrique de. *La plata española*. Madrid: Librería de Fernando Fé, 1894; SENTENACH, Narciso. *Bosquejo histórico de la Orfebrería española*. Madrid: Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1908, vol. XVIII, p.87-107, 225-242, 438-446; 1908, vol.XIX, p. 1-26, 161-181, 328-355; 1909, vol.XX, p.201-222. També es troben notícies d'argenteres a CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las bellas artes en España*. Madrid: Istmo: Akal, 2001 [1800] i VIÑAZA, Cipriano Muñoz y Manzano, conde de la. *Adiciones al Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las bellas artes en España de D. Juan Agustín Cean Bermúdez*. Madrid: Atlas, 1972 [1889]. 4.vol.

³⁴ BERTAUX, Émile. «Pere Moragues, argentier et imagier: le tombeau de l'Archevêque D. Lope de Luna á Saragosse». *Estudis universitaris catalans*, Barcelona, 1909, vol.3, p.399-403; BRUTAILS, Jean Auguste. *Notes sobre l'art religiós en el Rosselló*. Barcelona: L'Avenç, 1901; DURAN I SANPERE, Agustí. *Orfebreria catalana*. Barcelona: Tip. L'Avenç, 1917; RUBÍO Y LLUCH, Antoni. *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1908-1921; o PUIGGARÍ, Josep. *Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento*. Barcelona: Impr. de Jaime Jepús, 1880.

³⁵ DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix *La orfebrería catalana*. Madrid: Imp. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1915.

³⁶ GONZÁLEZ SUGRANYES, Miquel. *Contribució a la historia...*, op. cit.

3.2 La figura de Josep Gudiol i Cunill

Més enllà de Duran és, sobretot, mossèn Josep Gudiol i Cunill (1872-1931) qui va impulsar l'estudi de l'orfebreria catalana amb obres que encara avui són el punt de partida de tota recerca en aquest camp. La figura de Gudiol i Cunill es vincula a la ciutat de Vic on va exercir de conservador del Museu Episcopal, si bé ja de ben jove havia ajudat a catalogar les obres que el conformen³⁷ encarregant-se, també, de la Biblioteca Episcopal. Com apuntava Folch i Torres³⁸ en motiu del decés del religiós, la seva tasca es va vehicular, bàsicament, en tres grans àmbits: la recopilació d'objectes d'art per a la formació del Museu, la recerca en arxius de dades i documents i el fet d'exercir d'historiador de l'art català. Fruit de la seva tasca, van sorgir obres cabdals per a la historiografia artística, caracteritzades per l'alt grau de rigor que li aportava el fet de centrar-se en les dades extretes dels arxius. En l'àmbit de l'orfebreria, cal reconèixer el gran valor de les seves *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*³⁹ de 1902 però reeditada trenta anys més tard i la més breu *El mobiliari litúrgic*.⁴⁰

En ambdues, Gudiol s'acosta a l'orfebreria fent un repàs per les diferents tipologies de mobiliari litúrgic. Però és especialment en la segona, on remarca les diferències tipològiques succeïdes al llarg dels segles fent menció d'algunes peces amb un pes específic, com el retaule major d'argent de la Catedral de Girona (s.XIV). En el cas de l'orfebreria barroca, no incideix en cap obra concreta però sí que permet tenir constància dels canvis tipològics soferts en aquest període. En el cas de les *Nocions d'arqueologia sagrada catalana* tracta també els Llibres de Passanties dels mestres argenters de Barcelona, si bé en línies generals demostra que no se sent especialment avesat envers l'orfebreria renaixentista i barroca, considerant que «la decadència de l'orfebreria catalana es fa palesa en aquests projectes adotzenats i en general sense l'esperit de l'art tradicional».⁴¹ La major extensió de l'obra permet a Gudiol dedicar un apartat específic a l'orfebreria i l'esmalteria del Renaixement on hi apunta algunes de les característiques principals, com la introducció d'elements renaixentistes en les tipologies gòtiques i l'absència pràcticament d'esmalt. De

Imatge 2. FRANCESC I JOSEP TRAMULLES: urna d'argent per al reliquiari de la Santa Cinta (1727-1729). Tortosa: tresor de la catedral

Font: DALMASES I BALANÀ, NÚRIA DE; GIRALT-MIRACLE, DANIEL. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.163

³⁷ MUSEU EPISCOPAL DE VIC. *Catálogo del Museo Arqueológico-Artístico Episcopal de Vich*. Vic: Impr.de Ramón Anglada, 1893

³⁸ FOLCH I TORRES, Joaquim. «Mn. Josep Gudiol i Cunill, Prev.», *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, 1931, núm.2, p.52-54.

³⁹ GUDIOL I CUNILL, JOSEP. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. 2a ed. Vic: Imp.de la Viuda de R.Anglada, 1933, 2 v.

⁴⁰ GUDIOL I CUNILL, Josep. *El mobiliari litúrgic*. Vic: Tip.Balmesiana, 1920.

⁴¹ GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana.*, op. cit, p.719.

finals del XVII, n'assenyala la construcció de peces monumentals d'argent, especialment els sepulcres repussats, i fa menció dels argenters documentats als segles XVI i XVII, dels quals en destaca, també, a Bonaventura Fornaguera i Joan Matons. En darrera instància, recau en Francesc i Josep Tramulles i la seva urna d'argent per a la seu de Tortosa, obrada de 1727 a 1729⁴² [Imatge 2].

Tot i la importància d'aquestes dues obres, l'estudi cabdal de Gudiol relatiu a l'orfebreria catalana resta malauradament inèdit, encara que es pot consultar el manuscrit a la Biblioteca Episcopal de Vic. El text, titulat *L'Orfebreria catalana del segle IX al XVIII* i que data de 1914, té un valor incalculable per a l'estudi de l'orfebreria catalana i, específicament, la barroca. Gaudeix, alhora, d'una gran precisió que cal ser enaltida, i més encara, si es té en compte l'apreciació del mateix autor, segons la qual explica que va dedicar-hi tan sols 30 dies, fet al qual hi addueix els possibles defectes que hi pugui trobar el lector.⁴³ Aquest manuscrit es conforma de dos apartats. En el primer es fa una ullada a l'art de l'argenteria a Catalunya, amb caràcter general, parlant de la seva expansió a través dels segles; i el segon es reserva a les diferents obres produïdes pels argenters catalans, estructurades en diferents tipologies. Inicialment, es completava amb una tercera part, malauradament desapareguda, en què es pretenia elaborar una espècie de diccionari d'orfebres catalans, tot detallant les obres produïdes per cadascun d'ells. Al seu torn, Gudiol havia previst acompanyar l'estudi amb fotografies de les diferents obres, llistades al final del manuscrit. D'aquest text, se n'ha destacat el fet que és un dels primers en tractar l'argenteria catalana de forma independent, tenint en compte l'existència de diversos obradors, tot i que concedint més importància al de Barcelona, i demostrant un interès per individualitzar els diferents mestres argenters.⁴⁴

La primera part, encapçalada amb l'epígraf *Orfebreria catalana*, consta d'apartats específics per als diferents períodes⁴⁵, treballant separatament el segle XVI, XVII i XVIII atorgant-los, en tractar-se d'un text exclusivament centrat en l'orfebreria, una major extensió que en les obres precedents. Tanmateix, a l'iniciar l'apartat del segle XVI, es retroba la consideració lleugerament pejorativa envers aquest moment, tot i que cal ressaltar el fet que Gudiol no passi per alt ni el segle XVI ni el XVII, sinó que els tracti amb el mateix rigor i amb una extensió similar que a les èpoques precedents.⁴⁶ Tant en un apartat com en l'altre, inicia l'explicació de l'orfebreria de la centúria amb qüestions relatives al règim interior del gremi d'argenters de Barcelona, amb informacions procedents dels papers del gremi

⁴² *Ibidem*, p.720-721.

⁴³ GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana des del segle IX al XVIII*. Biblioteca Episcopal de Vic, 1914. [Manuscrit inèdit], p.2.

⁴⁴ ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons i l'urna de Sant Bernat Calbó*. Directora: Núria de Dalmases. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, 1990 [tesi de llicenciatura inèdita], p.19.

⁴⁵ Concretament, se succeeixen els següents apartats: segles IX al XII (p.6-16); segle XIV (p.17-27); segle XV (p.28-47); segle XVI (p.48-59); segle XVII (p.60-69); segle XVIII (p.70-76). En la segona part, tracta diferents temàtiques: Candelers (p.77-78); Corones votives i de llum. Llàntries i presentalles (p.79-82); Insignies eclesiàstiques (p.83-90); Veracreus (p.91-100); Mobles i vaixelles (p.101-119); Joiells per a home (p.120-126); Joiells per a dona (p.127-142); Insignies reials (p.143-149); Armament i barda (p.150-157).

⁴⁶ Gudiol considera que, a mesura que avancen els anys, cada vegada es fa més evident la decadència de l'orfebreria catalana, amb una falta d'originalitat i amb la presència, encara, d'elements gòtics que ja no concorden amb l'època. Al seu torn, tampoc no valora les peces amb una decoració profusa, tendent al barroquisme. GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana...*, op. cit., p.48.

d'argenterers i de les Rúbriques de Bruniquer,⁴⁷ que cita oportunament. Tot seguit se centra en les marques de contrast més usades i comenta l'ús cada vegada més escàs de l'esmalt al llarg del XVII, consideració que ja apareixia a les *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*. També recau en el cada vegada més nombrós nombre d'imatges escultòriques de plata repussada i amb abundància de motius florals cisellats a les robes. En aquest sentit, creu cabdal la figura de Bonaventura Fornaguera, a qui considera un especialista en aquest punt, a denotar per la seva passantia, de 1664, on signa com a *aurifaber sculptor*⁴⁸ [Imatge 3].

Imatge 3. BONAVENTURA FORNAGUERA: Passantia (1664)

Font: MHC: Passanties, llibre III, fol.141

Imatge 4. FRANCESC VIA MAJOR: Passantia (1641)

Font: MHC: Passanties, llibre III, fol. 44.

Respecte el segle XVIII, considera que si bé el nombre d'artífexs documentats és ben nombrós, encara ho és més la banalitat de les seves composicions. Pràcticament només valora positivament, com també ho fa en d'altres ocasions, a Joan Matons, a qui creu un dels més grans orfebres de la Catalunya decadent. En darrer lloc, és interessant l'apreciació respecte als Llibres de Passanties, on recau en el fet que alguns exàmens permeten veure com eren els tallers o obradors barcelonins del moment, a l'aparèixer representats. És el cas de la passantia de Francesc Via major [Imatge 4], de 1641, i en d'altres més posteriors com la d'Onofre Vilar, ja al 1761.⁴⁹

⁴⁷ El municipi de Barcelona va encarregar a Esteve Gilabert de Bruniquer l'elaboració d'un compendi de les ordinacions i privilegis que regulaven el funcionament intern del gremi d'argenterers, amb l'objectiu de facilitar els conflictes que es donaven al Consell de Cent a causa del seu gran desconeixement. FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la «L'Armari arxiu de l'Ofici i Confraria dels argenterers de Barcelona: historia d'un fons inèdit». *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, 2001, núm 19, p.182.

⁴⁸ GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana...*, op. cit., p.60-69.

⁴⁹ *Ibidem*, p.70-76.

De Gudiol cal mencionar també l'estudi sobre *Les creus d'argenteria a Catalunya*,⁵⁰ on ressenya l'exposició de creus que va tenir lloc en motiu de la celebració del Primer Congrés d'Art Cristià a Barcelona, l'any 1913. Tot i que poden trobar-s'hi peces sorgides de l'obrador barceloní, el mateix autor adverteix que les notícies sobre la construcció de creus en el segle XVII no són tan nombroses com les del XVI, especialment a partir de mig segle, considerant com a possible causa el moment de decadència en què es trobava el país. Entre els exemplars que interessin per al present estudi, cal ressaltar una creu de Castelldefels (1688), o bé les creus de Blanes, de Sant Genís de Vilassar o de Cardona, del XVIII. De fet, una part de les aportacions del seu manuscrit inèdit poden entreveure's en aquesta obra. En el text conservat a la biblioteca de Vic, mossèn Gudiol inicia el capítol dedicat a la veracreu mencionant la mostra de 1913 i en relata alguns dels exemplars que s'hi van poder veure, informacions que més tard reproduïx en l'estudi més extens de *Les creus d'argenteria a Catalunya*. És el cas de les veracreus de Bagà (s.X), de Besalú (s.XI), de la Col·legiata d'Àger (c.1433) o de Sant Cugat del Vallès (1416-1419), entre d'altres. De la mateixa manera, un precedent del què serà aquest text es troba en els articles que el religiós va publicar a *La Veu de Catalunya* en relació al citat Congrés,⁵¹ un d'ells tractant específicament la tipologia litúrgica de la veracreu de forma monogràfica.⁵²

3.3 Lleus avenços durant la dictadura

La Guerra Civil espanyola va suposar una aturada dels estudis sobre les arts decoratives caracteritzant-se, lamentablement, per un important buit analític. No hi van haver gaires avenços i la bibliografia tendia a repetir informacions recollides anteriorment.⁵³ A més, i com han cregut alguns autors, la valoració positiva de l'orfebreria del segle XVI gràcies a artífexs com Juan de Arfe va afavorir, en el cas espanyol, el sorgiment d'una sèrie de publicacions que, tendents al centralisme, van atribuir les pautes de treball del taller castellà a d'altres àrees geogràfiques sense tenir en compte el substrat artístic que les caracteritzava. És el cas de la publicació de Francisco Abbad⁵⁴, de 1949, i que cal valorar de forma molt crítica en el cas català. Tot i això, i ja cap a les dècades del 1950 i 1960, les arts de l'objecte i, l'orfebreria en particular, van començar a fer-se un lloc en els manuals d'història de l'art o bé en els articles específics, amb un caràcter divulgador d'aspectes poc tractats fins al moment.⁵⁵

En aquest sentit, una fita essencial del període és, sens dubte, *L'Art Català* dirigit per Folch i Torres i que va esdevenir durant molt de temps una obra de referència. La col·lecció recollia i presentava els estudis d'història de l'art català sorgits abans de la Guerra Civil i que encara llavors eren pràcticament la base de la historiografia

⁵⁰ GUDIOL I CUNILL, Josep. *Les Creus d'argenteria a Catalunya*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1920.

⁵¹ El primer versa sobre la creu d'altar, el segon sobre la creu processional i la veracreu i, el tercer, sobre la creu monumental. GUDIOL I CUNILL, Josep «L'exposició de creus». *Pàgina artística de La Veu*, 20-11-1913, núm. 203; 27-11-1913, núm.204; 1-1-1914, núm. 211.

⁵² GUDIOL I CUNILL, Josep. «Veres creus». *Pàgina artística de La Veu*, 29-03-1915, núm. 276.

⁵³ CASADESÚS INSA, Meritxell. «L'estudi de les arts decoratives..», op. cit., p.245.

⁵⁴ L'autor tracta l'orfebreria barroca espanyola de manera conjunta, sense diferenciar les característiques específiques de cada territori i dedicant-li un únic apartat. ABBAD RIOS, Francisco. *Manual de Orfebreria*. Madrid: Aguilar, 1949, p.121-137.

⁵⁵ ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons...*, op. cit., p.20.

catalana.⁵⁶ En el segon volum, Josep Mainar⁵⁷ es responsabilitzava dels apartats de les arts decoratives del Renaixement i del Barroc, dedicant una atenció especial a l'art del moble, la seva especialitat. Amb tot, el camp de l'orfebreria va gaudir d'un paper destacat, com bé exemplifica la fotografia de l'urna de sant Bernat Calbó que presideix la primera pàgina de l'apartat [Imatge 5]. També l'orfebreria va despertar l'interès de Marcel Durliat, historiador francès nascut a Tolosa de Llenguadoc i que va centrar bona part dels seus esforços en l'art català. En el seu destacat volum *L'Art Català* dedica també una pàgina i escaig a l'orfebreria del Renaixement i del Barroc, fet que cal ser remarcat en tractar-se d'una obra que comprèn un període molt extens, del paleolític i fins a l'època contemporània, i pel cas de ser un autor estranger. Del segle XVIII, glossa, com era habitual, les obres de Matons si bé considera més ambiciosa l'urna de Pere Llopart per a les relíquies de sant Ermengol, a la Seu d'Urgell.⁵⁸

Imatge 5. JOAN MATONS: urna de sant Bernat Calbó (1701-1728). Vic: catedral.

Font: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.543.

Tot i que la presència de l'orfebreria barroca en l'obra de Durliat cal, com a mínim, ser ressaltada, és molt més destacada l'aportació de Mainar. L'autor inicia el capítol elaborant un context general del paper de les arts decoratives en el període del Renaixement i del Barroc per prosseguir, tot seguit, amb cadascuna d'elles. En el cas de l'orfebreria, teixeix el seu discurs a partir d'un criteri cronològic i entremesclant tant les consideracions de l'orfebreria civil i la joieria com aquelles relatives a la religiosa. En un primer moment, tracta breument aspectes del gremi d'argenters però remarcant la seva excel·lent organització. Tot seguit, se centra en aquells orfebres més destacats, primerament els renaixentistes i, entrats ja en el Barroc, assenyalant la figura de Bonaventura Fornaguera.⁵⁹ Després de descriure els exemples de joieria i orfebreria civil que poden entreveure's dels Llibres de Passanties i ressaltant, per exemple, el disseny de Joan Matons, efectuat el 1690, se centra en les tipologies religioses més destacades del període, com els reliquiari

⁵⁶ *Ibidem*, p.248.

⁵⁷ MAINAR, Josep. «Les arts decoratives». A: Folch i Torres, Joaquim (dir.). *L'Art català*. Vol.II: *L'art del Renaixement i del Barroc*. Barcelona: Aymà, 1955-1958, p.151-180.

⁵⁸ DURLIAT, Marcel. *Art català*. Barcelona: Editorial Juventud, 1967, p.333-334.

⁵⁹ MAINAR, Josep.«Les arts decoratives», op. cit., p.168.

i les figures de sants i santes, i aprofita per citar les obres més representatives, com les llànties d'argent que hauria obrat Bonaventura Fornaguera el 1685 per a la seu de Tarragona o dues que va fer Joan Matons per a la seu de Vic. També destaca la importància dels reliquiariis i de les figures de sants i santes.⁶⁰

Per acabar el recorregut per l'orfebreria del període, i després de citar l'obrador de Montserrat, s'endinsa en el segle XVIII, del qual en destaca el fet que passa per un moment d'esplendor, especialment gràcies als encàrrecs de les monumentals urnes destinades a exposar les relíquies i els cossos dels sants. Després de donar-ne alguns exemples, clou aquest apartat mencionant, evidentment, la de sant Bernat Calbó a la seu de Vic, obra que lloa enormement entroncant, així, amb la imatge que obria el seu discurs.⁶¹ Tot i que Mainar no menciona clarament d'on extreu la informació, la bibliografia final testifica que la base documental prové de Josep Maria Madurell i Marimón.⁶² Igualment, també es basa en una altra publicació clau del període, el *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*,⁶³ de J.F. Ràfols, una obra de referència, difícil de superar, i amb preuades notícies referents a argenters.

Santiago Alcolea Gil és també un dels grans noms que cal vincular amb l'estudi de l'orfebreria catalana en aquest moment. Encara que no d'una manera exclusiva, aquesta pràctica artística va despertar l'interès de l'estudiós dedicant-li un espai en obres de caràcter general però també en assaigs i articles més breus, dels quals la seva intervenció en la col·lecció *Ars Hispaniae* continua sent una obligada referència.⁶⁴ En el volum XX d'aquesta col·lecció, Alcolea dedica apartats específics a l'orfebreria barroca apuntant uns trets comuns en el context hispànic per concretar-los després per zones geogràfiques. En el cas de Catalunya, n'exalça del final del sis-cents dos orfebres de similar fecunditat i relleu: Bonaventura Fornaguera i Francesc Via. D'inicis del XVIII, en destaca el taller de Joan Matons i elogia a Francesc i Josep Tramulles. Alhora, recau, també, en d'altres obres que permeten mostrar l'expansió de l'argenteria barcelonina al llarg del territori, com la custòdia de la parroquial d'Àger a Lleida, una obra que ja havia estat ressaltada per Manuel Trens en el seu llibre *Las custodias españolas*, una publicació encara de referència, resultat del Congrés Eucarístic que es va fer a Barcelona el 1952.⁶⁵ Si bé

⁶⁰ *Ibidem*, p.172.

⁶¹ MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op. cit., p.173.

⁶² Madurell i Marimón es va vincular des de ben aviat amb els arxius catalans, però la seva tasca més transcendent va ser el treball desplegat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. A partir de 1942, la seva dedicació a la Secció Històrica de l'Arxiu General de Protocols va ser plena i molt profitosa. Va fitxar tots els registres i protocols i en va editar l'inventari en tres volums entre 1950 i 1959. També va publicar més de mig miler de treballs basats en documentació preferentment d'arxiu. En el camp de la història de l'art, va aportar noves informacions sobre artistes com Pedro Nunyes, Enrique Fernández i Lluís Borrassà, va publicar monografies amb notes d'art de l'Urgell i el Maresme, i va fer estudis de retaules i peces d'orfebreria.

⁶³ RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico de artistas de Catalunya. Desde la época romana hasta nuestros días*. Barcelona: Editorial Milla, 1951-1954. 3 v.

⁶⁴ Com apunta Meritxell Casadesús, es tracta d'una obra de caràcter general però amb volums temàtics, dos dels quals centrats en la problemàtica de les arts decoratives. El primer d'aquests versa al voltant de la ceràmica i el vidre, i és degut a Joan Ainaud de Lasarte, i el segon, va ser escrit per Santiago Alcolea. La diferència temporal transcorreguda entre la publicació d'ambdós (el volum X, publicat el 1952, i el XX, el 1975), fa que es puguin ubicar en dos moments historiogràfics distints alhora que el fet de ser una obra de caràcter hispànic també afavoreix que la part destinada a Catalunya sigui breu, si bé en aquell moment l'estat dels estudis tampoc no es trobava en un estat gaire més avançat que als anys cinquanta. CASADESÚS INSA, Meritxell. «L'estudi de les arts decoratives.», op. cit., p. 248.

⁶⁵ TRENS, Manuel. *Las Custodias Españolas*. Barcelona: Litúrgica Española, 1952

no ho especifica, Alcolea, com també havia fet Mainar, es basa en Madurell i Marimón per citar les obres documentades de cadascun d'aquests orfèvres.⁶⁶

3.4 La represa dels estudis a la dècada de 1980

3.4.1 Les publicacions de caràcter general

Després del buit que va suposar la postguerra espanyola cal parlar, fins pràcticament els anys vuitanta, bàsicament d'obres de caràcter general que anaven incloent capítols referents a l'orfebreria sense menystenir, però, la tasca efectuada en aquelles dates per historiadors de la talla de Mainar o, sobretot, Alcolea Tanmateix, és a la dècada de 1980 quan es va produir un punt d'inflexió en l'estudi de l'art modern català, del qual també se'n va beneficiar la seva orfebreria.⁶⁷ En primer lloc, és gairebé una obligació aturar-se en l'impuls que va suposar la *Historia de l'Art Català* d'Edicions 62,⁶⁸ encara que les arts decoratives no van comptar amb contribucions especialment destacades, ja que s'hi reservava un mínim espai. Tanmateix, sí que va significar una revisió important de la informació fins al moment coneguda. És el cas de l'orfebreria barroca que va gaudir, en el volum *L'època del barroc*, d'una molt reeixida compilació i sistematització d'allò ja establert pels autors precedents de la mà de Joan-Ramon Triadó. L'autor aprofitava, alhora, per teixir el seu discurs relacionant l'orfebreria amb d'altres disciplines artístiques, especialment l'escultura. De fet, aquest enfocament coincidia amb l'opinió que ell mateix exposava poc després en un article referent a la situació de la historiografia artística del segle XVII català, i on contemplava l'orfebreria monumental com a molt propera a l'escultura, proposant un estudi conjunt d'aquesta amb aquella.⁶⁹

Així doncs, en *L'època del barroc*, la dinastia dels Fornaguera eren introduïts aprofitant la participació del més conegut Bonaventura en la decoració de la capella de la Concepció de la seu de Tarragona, reservant els comentaris sobre Francesc Via i Joan Matons en relació a la seva col·laboració professional amb els escultors Joan Roig, homònims. De Via en donava encara una cronologia àmplia, basant-se en el que establia Alcolea a l'*Ars Hispaniae* i seguint, també, la informació documental aportada per Madurell i Marimón. A Francesc i Josep Tramulles els citava simplement en relació a l'urna d'argent per al reliquiari de la santa Cinta de la catedral de Tortosa per endinsar-se més a fons en l'urna de sant Ermengol

⁶⁶ ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes Decorativas en la España cristiana (siglos XI-XIX)*. Madrid: Plus Ultra, 1975. (*Ars Hispaniae*; 20), p. 224-227. Una breu aproximació del què estableix a l'*Ars Hispaniae* pot trobar-se ja en els articles que a la dècada dels cinquanta i seixanta va escriure per a la Joieria Bagués i que van efectuar una important tasca de difusió d'aquest patrimoni. ALCOLEA GIL, Santiago. *La orfebreria barcelonesa*. Barcelona: Joyería Bagués, 1957 i ALCOLEA I GIL, Santiago. *Expansión de la orfebrería barcelonesa*. Barcelona: Joyería Bagués, 1964.

⁶⁷ Tanmateix, l'orfebreria no va guanyar presència de forma sistemàtica. És el cas dels dos volums que conformaven *Dolça Catalunya. Art Català* (1983) on només es donava presència a les considerades «arts majors», tot i que els capítols corresponents al Renaixement i al Barroc van ser, també, responsabilitat d'Alcolea.

⁶⁸ Aquesta obra, publicada entre 1984 i 1986, aportava una actualització dels estudis que s'havien fet fins al moment alhora que en alguns camps es donaven a conèixer els primers resultats d'investigacions efectuades durant els anys setanta. Era el següent intent, després de *l'Art Català* d'Aymà, de fer una obra destacada que recollís la història de l'art catalana i, encara avui, és l'obra de caràcter general que ha servit de base per a les noves recerques.

⁶⁹ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «L'art català del segle XVII...», op. cit., p.169.

(1755), de Pere Llopart. Les referències a les primeres files —Bonaventura Fornaguera, Francesc Via i Joan Matons— eren ampliades en tractar la seva vessant de gravadors,⁷⁰ tot seguint allò ja establert per Maria Aurora Casanovas en l'apartat corresponent de *l'Art Català*.⁷¹

Més recentment, cal situar una altra publicació de caràcter general, *Art de Catalunya*, que d'alguna manera vol ser una nova obra de referència sobre la història de l'art català. En el cas específicament de l'orfebreria, aquesta trobava cabuda en l'article «Les arts resplandents. Decoració, luxe i ornament a l'edat mitjana i el món modern», de Josep Bracons Clapés.⁷² L'autor es proposava una aproximació a les arts decoratives distinta a les més convencionals, interessant-se per les funcions i els contextos dels objectes decoratius, estructurant el text segons els diversos àmbits on aquests es despleguen: l'àmbit residencial privat, els recintes sagrats o els del poder civil. En el cas dels recintes sagrats, demostrava una voluntat d'exemplificació de les diferents tipologies de l'orfebreria religiosa, amb una referència més de resquitllada pel que fa a les obres i els orfebres més destacats. No és, però, quelcom del què pugui acusar-se al seu autor sinó a les restriccions d'espai i a l'ampli ventall cronològic al que obliga una publicació d'aquestes característiques, consideració que pot fer-se extensiva a totes les obres de caràcter general.

3.4.2 Les publicacions centrades en les arts decoratives

Més enllà de les generalitats a les que obliga una obra de contingut més ampli, les dècades dels anys 80 i 90 del segle XX van donar lloc, en el camp de les arts decoratives, a publicacions que aportaven novetats en aquest àmbit, amb alguns treballs que van esdevenir una posada al dia dels estudis i les investigacions que s'havien realitzat durant els anys setanta i, en la majoria dels casos, va significar una revisió de la historiografia anterior, donant lloc a publicacions específiques.⁷³ És el cas de l'obra dirigida per A. Bonet Correa, *Historia de las artes aplicadas e Industriales en España*, que va esdevenir un dels primers intents de síntesi importants sobre les arts decoratives que van prosseguir a la publicació del volum XX de *l'Ars Hispaniae*. La publicació es conforma de diferents articles signats per autors especialistes en cadascun dels àmbits. L'argenteria és responsabilitat de José Manuel Cruz Valdovinos, una figura clau en el panorama hispànic si bé l'orfebreria catalana del Barroc no ha estat objecte de l'estudi específic de l'historiador. En aquesta publicació parla ben poc del cas català i, específicament del barceloní, només citant molt breument a Bonaventura Fornaguera, a Francesc Via i a Joan Matons.⁷⁴ De Cruz Valdovinos és també l'apartat corresponent a l'argenteria del volum XLV de la col·lecció *Summa artis* on l'autor pràcticament

⁷⁰ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, p.122-127.

⁷¹ CASANOVAS, Maria Aurora. «El gravat». A: FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.). *L'Art català*. Vol.II: *L'art del Renaixement i del Barroc*. Barcelona: Aymà, 1955-1958, p.131-140.

⁷² BRACONS CLAPÉS, Josep. «Les arts resplandents. Decoració, luxe i ornament a l'edat Mitjana i al món modern». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Arts decoratives, industrials i aplicades*. Barcelona: L'Isard, 2000. (*Ars Cataloniae*; 11), p.52-175.

⁷³ CASADESÚS INSA, Meritxell. «L'estudi de les arts decoratives..», op. cit., p.250.

⁷⁴ CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA, Antonio (coord.). *Historia de las artes aplicadas e industriales en España*. Madrid: Cátedra, 1982, p.121-122.

calca el capítol escrit per a l'obra de Bonet Correa però corregint algunes de les informacions donades.⁷⁵

Imatge 6. FRANCESC VIA MENOR: bust reliquiari de sant Pere (1695). Reus: Prioral de Sant Pere.

Font: DALMASES I BALANÀ, NÚRIA DE; GIRALT-MIRACLE, DANIEL. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.147.

Imatge 7. FRANCESC VIA MENOR: detall d'una maça (1712). Reus: Ajuntament.

Font: DALMASES I BALANÀ, NÚRIA DE; GIRALT-MIRACLE, DANIEL. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.149.

Les aportacions de Cruz Valdovinos beuen del centralisme hispànic i es diferencien enormement de les obres sorgides dels erudits catalans, com Núria de Dalmases. La figura de l'estudiosa, tot i que més centrada en el període medieval, és cabdal en el panorama català ja que, com apuntava Jaume Barrachina,⁷⁶ ha estat i és la investigadora de referència per a la nostra orfebreria antiga. A més, té diferents síntesis sobre l'orfebreria dels segles XVII i XVIII,⁷⁷ sent cabdal l'obra conjunta amb amb Daniel Giralt-Miracle, *Argenters i joiers de Catalunya*.⁷⁸ Tot i això, la part dedicada a l'orfebreria barroca és breu, incidint en els grans noms i les obres més singulars. El fet que Dalmases fos especialista en l'argent medieval i Giralt-Miracle en art contemporani va fer que afavorissin els respectius àmbits d'estudi. Tanmateix, aquest llibre és encara un punt de referència ineludible i aporta una síntesi molt valuosa del què va suposar l'orfebreria del Renaixement i del Barroc català. De l'obra, també en destaca la bibliografia, amb un intent d'exhaustivitat que completa la que l'autora havia elaborat per al congrés *Art Català «estat de la*

⁷⁵ És el cas de Francesc Via, on ara ja diferencia entre dos argenters, pare i fill, homònims, i en cita les obres del més jove per a la seu de Tortosa, ja que anteriorment havia dit que de Via només se li coneixen el reliquiari i les maces de Reus. CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, Alberto. (coord.). *Artes decorativas*. Madrid: Espasa Calpe, 1999. (Summa artis; 45), p.605.

⁷⁶ BARRACHINA, Jaume. «Les arts decoratives catalanes...», op.cit, p.116.

⁷⁷ N'és un exemple l'apartat dedicat al Renaixement i al Barroc del llibre DALMASES I BALANÀ, Núria De. *L'orfebreria*. Barcelona: Dopesa, 1979, p.51-72 així com l'article per al catàleg de l'exposició *L'època del Barroc*: DALMASES I BALANÀ, Núria de. «Orfebreria». A: TRIADÓ TUR, Joan-Ramon (coord.). *L'època del Barroc* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1983, p.132-133.

⁷⁸ DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit.

qüestió».⁷⁹ Des de l'àmbit tarragoní, és modèlic l'estudi de Lluïsa Vilaseca sobre el Reial Col·legi d'Argenters de Reus.⁸⁰ Gràcies a la seva recerca en els arxius tarragonins, es coneix l'autoria de Francesc Via menor respecte dues de les obres cabdals del seu catàleg, el bust-reliquiari de sant Pere per a la prioral de Reus i les maces per a l'ajuntament de la mateixa població [Imatges 6 i 7].

3.4.3 Els catàlegs d'exposició

Dins del panorama de la revifalla dels estudis succeïts a la dècada dels vuitanta, el paper jugat per les exposicions d'art català, amb els seus respectius catàlegs, va ser essencial ja que van esdevenir una oportunitat per donar a conèixer un conjunt de peces inèdites fins al moment i poder-ne fer un estudi. En el cas específic de l'orfebreria del Barroc, van jugar un paper bàsic les mostres de caràcter religiós, amb estudis realitzats pels grans noms vinculats a l'orfebreria, com Núria de Dalmaes, Antonio Martínez Subias o Manuel Trallero, entre d'altres. És cert que no totes han resultat igual de fructíferes i, en alguns casos, tan sols s'ha repetit allò ja sabut. Però d'altres han donat lloc a aportacions innovadores i plantejaments d'hipòtesis que han esdevingut certes.

Dues mostres essencials van ser *Thesaurus. L'Art als Bisbats de Catalunya* (Barcelona, 1986) i *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* (Barcelona, 1989). La primera abraçava nou segles (1000-1800) i permetia la possibilitat de veure unes cent setanta peces entre les quals figuraven algunes de les obres més reeixides juntament amb d'altres que normalment no estaven a l'abast del públic. L'objectiu, com exposava el comissari Jaume Barrachina, era el de mostrar, de la forma més condensada i significativa possible, les col·leccions artístiques dels vuit bisbats catalans.⁸¹ Juntament amb la mostra, es va portar a terme un programa de restauracions i també una gran tasca d'estudi de les peces que va donar com a resultat un volum publicat juntament amb el catàleg.⁸² En el

Imatge 8. BONAVENTURA FORNAGUERA (atrib.): Traça per a la custòdia de Santa Maria del Mar (finals segle XVII).

Font: *Millenium..*, op. cit., p.515.

⁷⁹ DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Les arts de l'objecte en l'època gòtica». A: ALCOLEA GIL, Santiago [et al.]. *Art Català «estat de la qüestió»...*, op. cit., p.225-235.

⁸⁰ VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi d'argenters de Reus i els seus antecedents*. Reus: Associació de estudis reusenses, 1970.

⁸¹ BARRACHINA, Jaume. «Nota del comissari de l'exposició». *Thesaurus. L'art als Bisbats de Catalunya: 1000-1800*: Barcelona, Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.16.

⁸² *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986

cas de *Millenum*, es tractava d'una mostra d'art religiós on es presentaven els tresors del patrimoni de l'església, commemorant els mil anys de la vida nacional catalana.⁸³

En ambdues mostres es van llançar interessants hipòtesis de treball però sobretot cal destacar la presentació a *Millenum* de la traça d'una custòdia per a la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona, amb l'atribució a Bonaventura Fornaguera⁸⁴ [Imatge 8]. Al seu torn, es va reivindicar la figura de Francesc Via menor, amb obres en ambdues mostres, alhora que va ser objecte d'un estudi monogràfic a *Thesaurus*, escrit per Manuel Trallero, on es perfilava una primera biografia de l'orfebre. En canvi, les ressenyes sobre Francesc Via a *Millenum* es basaven en les prèvies de Trallero i, només el bust-reliquiari de sant Pere, no presentat en la mostra precedent, gaudia d'una extensa descripció, escrita per Martínez Subias.

D'altres mostres vinculades a territoris concrets van tenir, també, un paper difusor fonamental. És el cas de l'exposició *Splendor Vallès. Art Cristià del Vallès (872-1880)* (Sabadell, 1991), hereva de l'èxit de *Millenum* i *Thesaurus*, i que volia mostrar i divulgar el patrimoni artístic del Vallès, centrat en l'art cristià;⁸⁵ el del catàleg de la mostra *Pulchra* (Lleida, 1993) i que commemorava el primer centenari de la creació del Museu Diocesà de Lleida i on s'exposaven les obres més representatives del fons del museu;⁸⁶ o bé el cas de *Pallium* (Tarragona, 1991), exposició d'art sacre de l'Església tarragonina coincidint amb el IX Centenari de la Restauració de la Seu Metropolitana de Tarragona, si bé en aquesta darrera el paper de l'orfebreria sorgida dels obradors barcelonins del barroc va ser reduïda, amb força més exemples procedents d'altres centres obradors del Principat, especialment el de Reus.⁸⁷

No tant interessant, potser, però també destacable és la mostra *Fidei Speculum. Art litúrgic de la Diòcesi de Tortosa* (Tortosa, 2000) que commemorava el 850 aniversari de la restauració de la diòcesi de Tortosa.⁸⁸ Les obres d'orfebreria van ser ressenyades per Martínez Subias i, com era d'esperar, les de Francesc Via van jugar un paper destacat tot i que l'estudi que se'n va realitzar no defugia d'allò ja conegut. Molt més interessants van ser les aportacions de Joan-Hilari Muñoz en relació a l'argenter a *Lux Dertosae* (Tortosa, 2004), una mostra al voltant de la santa Cinta de Tortosa. En el catàleg de la mostra, Muñoz aportava dades documentals que atribuïen a Via la paternitat d'un crucifix d'altar amb punxó de Barcelona i datat el 1704 així com la planxa d'un gravat amb la representació de la Mare de Déu de l'Estrella, patrona del capítol de la seu.⁸⁹ Al seu torn, algunes obres de la seu tortosina, com la Mare de Déu de la Cinta, tenien cabuda en la mostra

⁸³ *Millenum...*, op. cit.

⁸⁴ TRALLERO, Manel «Traça». A: *Millenum...*, op. cit., p.514.

⁸⁵ *Splendor Vallès. Art Cristià del Vallès (872-1880)* [Catàleg d'exposició]. Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 1991.

⁸⁶ COMPANY, Ximo; PUIG, Isidre; TARRAGONA, Jesús (ed.). *Pulchra. Museu Diocesà de Lleida 1893-1993* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1993.

⁸⁷ *Pallium. IX Centenari de la restauració de la Seu Metropolitana de Tarragona, 1091-1991*. [Catàleg d'exposició]. Tarragona: [s.n], 1992.

⁸⁸ PERACAULA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum. Art litúrgic de la diòcesi de Tortosa*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Fundació La Caixa, 2000.

⁸⁹ MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna al voltant de la devoció a la santa Cinta». *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta*. [catàleg d'exposició]. Tortosa: Bisbat de Tortosa, 2004, p.173-174.

Espais de llum: Borriana, Vila-real, Castelló (2008-2009), on es recuperava el llegat historicoartístic de Castelló, que va pertànyer a l'antiga diòcesi de Tortosa.⁹⁰

3.5 Els catàlegs i els inventaris de béns artístics

D'un altre caire, sense esdevenir publicacions vinculades necessàriament a una mostra expositiva, però d'igual importància, són aquells catàlegs i inventaris que mostren el patrimoni custodiat per entitats museístiques, en parròquies o ermites. No és, però, una pràctica molt nombrosa, de manera que la manca de catàlegs museístics «fan planar la foscor sobre una part del patrimoni artístic, des del moment en què es desconeix fins i tot el que s'ha conservat».⁹¹ Tanmateix, sí que es compta amb algunes publicacions que permeten un primer recompte del patrimoni preservat. En aquest sentit, cal destacar especialment la personalitat de Manuel Trens qui va exercir de conservador del Museu Diocesà de Barcelona i qui va treballar perquè els béns de l'Església fossin estudiats i difosos en benefici de tota la societat. Amb aquesta voluntat, mossèn Trens va inventariar i estudiar els objectes religiosos de la diòcesi de Barcelona i, després de la Guerra Civil, va fer un elenc de totes les pèrdues. D'aquesta tasca en va sorgir un document d'importància indescriptible, el seu *Tresor artístic de la diòcesi de Barcelona*, de l'any 1929, i que fins fa ben poc era un manuscrit inèdit que es podia consultar a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Tanmateix, gràcies a l'esforç de J. M. Martí i Bonet, canonge i delegat diocesà del Patrimoni Cultural, ha vist la llum transcrit com a annex del llibre *Els béns culturals i l'Església*.⁹²

Hereu de la tasca de mossèn Trens, és el projecte que s'iniciava el 1981, amb el *Catàleg Monumental de l'Arquebisbat de Barcelona*, on s'hi observen constants citacions a l'inventari de 1929. La delegació diocesana del Patrimoni Cultural n'ha publicat vuit volums, el primer del quals, catalogava tots els béns culturals de les parròquies del Vallès Oriental de l'antic Arquebisbat de Barcelona, que actualment pertanyen al bisbat de Terrassa. És una obra modèlica, amb una mirada exhaustiva, estudiant els edificis i els objectes artístics conservats però també donant notícia d'aquells que han desaparegut durant els conflictes bèl·lics que ha sofert Catalunya.⁹³ Ha estat, a més, origen de noves recerques, com la que va efectuar Meritxell Casadesús en la seva tesina de llicenciatura. L'autora resseguia l'orfebreria barcelonina del segle XVI conservada a les comarques del Vallès i del Maresme, tria que fa efectuar, segons ella mateixa exposava a la introducció del seu treball, pel fet de comptar amb aquest inventari com a punt de partença.⁹⁴

D'altres publicacions que permeten un acostament al patrimoni conservat són l'inventari artístic de la província de Tarragona,⁹⁵ realitzat per Emma Liaño o, amb

⁹⁰ SABORIT, Pere; MONTOLIO TORAN, David (coord.). *Espais de llum: Borriana, Vila-real, Castelló 2008-09* [Catàleg d'exposició] [S.l.]: Generalitat Valenciana: La Llum de les Imatges, 2008.

⁹¹ DOMENGE I MESQUIDA, Joan. «Les custodies processionals catalanes i les seves variants tipològiques a través del temps». A: MUSEU D'ART (GIRONA). *El MD'A a fons*. Girona: Museu d'Art, 1995, p.76.

⁹² MARTÍ I BONET, Josep M^a. *Els Béns culturals i l'Església: itinerari d'una experiència viscuda a l'Arxiu i Museu diocesans de Barcelona*. Barcelona: Museu Diocesà de Barcelona, 2010.

⁹³ MARTÍ BONET, Josep M^a. *Catàleg monumental de l'Arquebisbat de Barcelona: Vallès-Oriental*. Barcelona: Arxiu Diocesà, 1981. 2 v.

⁹⁴ CASADESÚS INSA, MERITXELL *L'Orfebreria barcelonina...*, op. cit., p.8.

⁹⁵ LIAÑO MARTÍNEZ, Emma. *Inventario artístico de Tarragona y su provincia*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1983. 3 v.

una voluntat més científica, l'inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra.⁹⁶ Cal remarcar l'existència i la importància d'aquests inventaris ja que permeten conèixer i difondre el patrimoni artístic català i, per tant, cal tenir-los en compte a l'hora de desenvolupar especialment l'estudi de l'orfebreria barroca, de la qual en manca un catàleg d'obra i tampoc es disposa d'un coneixement clar de quines són les peces conservades.⁹⁷

Pel que fa a les guies i els catàlegs que llisten les obres conservades en els museus, són d'especial interès els diocesans. En el camp de l'orfebreria barroca, són recalçables el del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, del 2004, i amb estudis de Núria de Dalmases i Meritxell Casadesús, i que revela força peces procedents d'obradors barcelonins;⁹⁸ també ho és el corresponent al Museu Diocesà d'Urgell, inclòs en un llibre dedicat a la catedral i al museu, i on es conserven diverses obres d'imatgeria en argent de gran riquesa i bellesa plàstica;⁹⁹ o el que versa al voltant dels tresors artístics de la catedral de Lleida.¹⁰⁰ Les referències a les obres d'argenteria custodiades en diferents centres museístics van apareixer lentament i és una tasca àrdua localitzar-les. N'és un exemple el cas d'un catàleg d'argenteria andorrana, amb ressenyes de Núria de Dalmases,¹⁰¹ i que mostra trenta-sis peces pertanyents al segle XVII i vint-i-cinc al XVIII, de les quals un nombre no gens menyspreable llueix el punxó que les acredita com a peces barcelonines.¹⁰²

També des de publicacions de caire local apareixen inventaris de peces conservades o documentades en esglésies parroquials. Les característiques d'aquestes publicacions són diverses, però moltes d'elles amb la voluntat de restituir la memòria d'aquelles obres que, en algun moment, van ser-hi presents però que,

⁹⁶ OLIVA, Jordi (dir.) *Inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra*. Hostafrancs: Fundació Jordi Cases i Llebot, 1998-2000. 2 v.

⁹⁷ També algunes referències més esparses sobre peces d'orfebreria poden trobar-se a MAS I DOMÈNECH, Josep. *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*: Barcelona: Establiment Tipogràfic de Jaume Vives, 1907; MAS I DOMÈNECH, Josep. *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*: Barcelona: Tipografia Catòlica, 1910; i MAS I DOMÈNECH, Josep. *Antigüetat d'algunes esglésies del Bisbat de Barcelona* [sic]. Barcelona: Tipografia Catòlica Pontifica, 1921. Pel que fa específicament al tresor conservat a la catedral i a les parròquies barcelonines, també és destacable el clàssic volum dedicat a la ciutat de Barcelona: AINAUD DE LASARTE, Joan; GUDIOL, José; VERRIÉ, Frederic-Pau. *La ciudad de Barcelona: catálogo monumental de España*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Diego Velázquez, 1947.

⁹⁸ CALDERER, Joaquim; BERNADES, Jaume (dir.) *Museu Diocesà i Comarcal de Solsona: catàleg segles XVI-XX*. Solsona: Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, 2004. 2 v.

⁹⁹ PAL I CASANOVAS, Manuel. *Catedral i Museu Diocesà d'Urgell*. La Seu d'Urgell: Bisbat d'Urgell, 1987. Més enllà d'aquest llibre dedicat a la catedral i al museu diocesà, també cal destacar els articles que Albert Vives va dedicar a les peces que s'hi conservaven. VEGETU VIVES, Albert. «Les peces escultòriques del Museu Diocesà d'Urgell». *Urgellia*, 1979, núm. 2, p.457-480 i VIVES, Albert. «L'art d'orfebreria al Museu Diocesà d'Urgell». *Urgellia*, 1980, núm. 3, p.483-507.

¹⁰⁰ PLANAS, Josefina; FITÉ, Francesc. *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: els tresors artístics de la Catedral de Lleida*. Lleida: La Paeria; Ajuntament de Lleida, 2001.

¹⁰¹ FARRÉ I SANPERA, M. Carme [et al.]. *Argenteria d'Andorra*. Andorra: Govern. Conselleria d'Educació, Cultura i Joventut, 1990.

¹⁰² També algunes col·leccions i museus estrangers, com el Victoria & Albert de Londres o la Hispanic Society de Nova York, compten entre els seus fons amb grans peces procedents de Barcelona. En aquest sentit vegeu: OMAN, Charles. *The Golden age of Hispanic silver, 1400-1665*. Londres: Her Majesty's Stationery Office, 1968 i JOHNSON, Ada Marshall. «Gold and Silverwork». THE HISPANIC SOCIETY OF AMERICA. *Handbook. Museum and library Collections*. Nova York: The Hispanic Society of America, 1938, p.171-209. També succeeix quelcom similar amb les peces barcelonines que, poc a poc, apareixen en publicacions destinades a catalogar l'orfebreria d'altres ciutats espanyoles. És impossible ressenyar-les totes però sí que es poden destacar les següents: SANZ, Mª Jesús. *La orfebreria sevillana del barroco*. Sevilla: Excm. Diputación Provincial de Sevilla, 1976, 2 v.; *Plata espanyola des del segle XV al XIX* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Daedalus, 1979; ESTERAS, Cristina. *Orfebreria de Teruel y su provincia. Siglos XIII y XX*. Terol: Instituto de Estudios Turolenses, 1980. 2 v.

malauradament, un gran nombre han desaparegut a causa dels conflictes bèl·lics patits.¹⁰³ N'és una clara mostra la publicació per part de Joan-Hilari Muñoz d'un fragment de l'inventari realitzat pel prevere Manuel Milian Boix del patrimoni artístic de la diòcesi de Tortosa, datat el 1935, en dues publicacions, una dedicada a la Terra Alta¹⁰⁴ i una a la Ribera d'Ebre.¹⁰⁵ O bé un inventari de les relíquies i joies existents a Montserrat i on apareixen obres que no només van ser efectuades pel seu obradors sinó que també provenien de regals o donacions, algunes de procedència barcelonina.¹⁰⁶ També és exemplar, en aquest sentit, l'estudi que es va efectuar al voltant de l'església de Sant Jaume d'Ulldemolins, amb una publicació monogràfica l'any 1995. La part de l'orfebreria va córrer a càrrec de Martínez i Subias, amb dades inèdites com l'atribució d'una custòdia a Joan Perutxena, gràcies una troballa documental. Al seu torn, també hi apareixen algunes obres barcelonines i de cap a finals del XVII, com és el cas d'un copó.¹⁰⁷

3.6 Les aportacions documentals

La problemàtica de l'estudi de les arts decoratives i, en particular, de l'orfebreria catalana és la manca d'un corpus d'obra que suposi una base ferma per a posteriors investigacions. Per a poder-lo realitzar calen, no només les obres conservades, sinó també un seguit de fonts d'informació que poden completar el seu estudi. És a dir, una important tasca de documentació que es troba, malauradament, en un nivell endarrerit. A més, el fet que la bibliografia centrada en l'orfebreria del període no sigui massa prolífica obliga a valorar aquelles aportacions que provenen dels estudis essencialment de caire documental elaborats al tercer quart del segle XX, treballs que marquen les pautes d'accés a la documentació existent i que, encara avui, són un punt de partida bàsic i essencial en l'estudi de l'orfebreria catalana del Barroc. També a nivell de documentació, cal anar a punts menys coneguts, com arxius parroquials o d'altres de caràcter local, les col·leccions privades o centres d'estudis. I, evidentment, en l'àmbit de l'orfebreria barcelonina cal destacar els Llibres de Passanties, que aporten una gran quantitat d'informació relativa a les tipologies més emprades en l'època. I no s'ha d'oblidar, a nivell de documentació gràfica, els arxius fotogràfics, com el de l'Institut Amatller d'Art Hispànic de Barcelona, que actualment forma una sola institució amb l'Arxiu Mas.

¹⁰³ A tall d'exemple, es poden citar els següents: BADIA, Elisa; HUGUET, Carina. «El tresor d'orfebreria de l'església parroquial de Sant Martí d'Altafulla». *Estudis altafullencs*, 1990, núm. 14, p. 23-36; ARROYO I JULIVERT, Salvador. «Argenters i orfebreria religiosa a l'església del Vendrell (segles XVII-XIX)». *Miscel·lània penedesenca*, 2000, núm.25, p. 171-202; GALOBART I SOLER, Josep. «Argenteria, ornaments i paraments litúrgics de l'església parroquial de santa Maria de Moià, segons dos inventaris del segle XVII». *Miscel·lània litúrgica catalana*, 1999, núm. 9, p.161-186; ALTÉS I AGUILÓ, Francesc Xavier. «L'argenteria litúrgica i cultural del monestir de Montserrat a mitjan segle XVII». *Miscel·lània litúrgica catalana*, núm. 12, 2004, p.263-345.

¹⁰⁴ MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Les Parròquies de la Terra Alta a mitjans del segle XVII: la visita pastoral de l'any 1638 i l'impacte de la Guerra dels Segadors». *Dossiers d'història Terratenca*, 2004, núm. 8, p.45-57.

¹⁰⁵ MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «L'argenteria religiosa de les parròquies de la Ribera d'Ebre segons el Inventario Monumental Dertusense de mossèn Manuel Milian Boix» *Miscel·lània del Centre d'Estudis Comarcal de la Ribera d'Ebre*, 2005, núm. 17, p.87-98.

¹⁰⁶ [ALBAREDA, Anselm Maria]. «Relíquies i joies antigues de Montserrat, segons un manuscrit recentment descobert». *Analecta Montserratensia*, 1917, núm. 1, p.236-259.

¹⁰⁷ CARBONELL I BUADES, Marià [et al.] *L'església de Sant Jaume d'Ulldemolins*. Ulldemolins: Ajuntament d'Ulldemolins, 1995, p.105.

En aquestes pàgines és impossible incidir en cadascuna d'aquestes fonts d'informació documental, encara que sí que és ben necessari centrar la tasca efectuada per Josep Maria Madurell i Marimón, amb un gran esforç de buidatge i publicació de documents continguts a l'Arxiu Històric de Protocols Notarials durant el transcurs de més de cinquanta anys. Santiago Alcolea Gil, qui va prologar el seu premiat *L'art antic al Maresme (del final del gòtic al barroc salomònic)*, no vacil·lava en afirmar que la tasca de Madurell «constitueix una de les aportacions més sòlides per al coneixement de molts aspectes culturals a les terres catalanes».¹⁰⁸ Són moltes les branques artístiques que han gaudit d'aclariments destacats gràcies a les seves investigacions i l'orfebreria barroca també n'és una d'elles. En aquest sentit, repassar les seves aportacions permet la confrontació amb una quantitat força nombrosa de documents que permeten fer-se una idea més o menys acurada de la importància dels diferents orfebres a la Barcelona de 1700. A més, aquestes referències documentals han estat, ben sovint, el punt de referència d'autors posteriors, permetent-los realitzar enumeracions de les obres efectuades —lamentablement moltes vegades no conservades— dels argenters més importants.

Dels articles de Madurell i Marimón poden extreure's, a grans trets, un seguit d'evidències com la quantitat ingent d'obres documentades de l'orfebre barceloní Bonaventura Fornaguera o també un bon nombre de notícies relatives a Francesc Via menor, sense menystenir la importància d'altres orfebres barcelonins del període, com Josep Ros, qui treballa en ocasions amb Joan Jofre, i també de Jaume Anglada, amb quatre imatges d'argent per al monestir de Poblet.¹⁰⁹ Però és exemplar d'aquesta recerca documental l'article que va dedicar monogràficament a l'urna de sant Bernat Calbó, on donava a conèixer documentació inèdita sobre alguns aspectes del procés historicoartístic de la manufactura d'aquesta obra,¹¹⁰ o l'estudi del reliquiari de sant Tomàs de Villanueva de la seu de València, comentant-ne el contracte i diverses èpoques [Imatge 9].¹¹¹ També ho és el llibre monogràfic destinat a la capella de la Immaculada Concepció de la seu de Tarragona, de la qual Bonaventura Fornaguera va ocupar-se de realitzar les obres d'orfebreria i que

Imatge 9. Francesc Via menor: bust reliquiari de sant Tomàs de Villanueva (1703). València: catedral.

Font: Arxiu Mas

¹⁰⁸ ALCOLEA I GIL, Santiago. «Pròleg». MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *L'art antic al Maresme. (Del final del gòtic al barroc salomònic)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1970, p.7.

¹⁰⁹ Tot i que les notícies relatives a argenters poden aparèixer en articles de temes dispars, específicament centrats en l'orfebreria cal citar els següents: MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses en Iglesias gerundenses (1392-1698)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1962, vol. 15, p.103-202; MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Creus antigues d'argent. Repertori documental». *Ausa*, 1959, núm. 50, p.135-140; MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. «Obres antigues d'argent: repertori documental». *Ausa*, 1965, núm. 51, p.176-180. El llistat complet de les citacions efectuades per l'autor es troba compilat a l'annex del present treball.

¹¹⁰ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «La urna d'argent de Sant Bernat Calvó de la seu de Vich». *Ausa*, 1968-1971, núm. 6, p.25-33.

¹¹¹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari de Sant Tomàs de Villanueva de la Seu de València». A: FONTANA I LÁZARO, Josep [et al.]. *Primer congrés de història del País Valencià celebrat en València del 14 al 18 de abril de 1971*. Vol. 3. València: Universidad de València, 1976, p.491-499.

Madurell relata amb minuciositat, contextualitzant la tasca d'argenteria en el conjunt artístic de la capella.¹¹²

També a Santiago Alcolea Gil cal agrair-li la recerca documental a l'Arxiu de Protocols Notarials de Barcelona. En aquest sentit, és modèlic un article on indaga sobre els documents relatius a la vida familiar dels artistes, amb una cronologia compresa entre mitjan segle XVII i fins a mitjan segle XVIII, tals com capítols matrimonials, testaments i inventaris de béns, permetent-li teixir tot un discurs al voltant del context creatiu de les obres i de la situació social dels artistes.¹¹³

Aquesta recerca documental de Madurell i Alcolea s'ha vist beneficiada, en els darrers anys, per la tasca d'altres autors. En l'àmbit del tresor de la seu de Tortosa, cal destacar la feina feta per Joan-Hilari Muñoz, a la qual s'hi ha afegit darrerament Jacobo Vidal. El primer ha estudiat documentalment algunes de les peces d'argenteria finançades pels canonges de la seu de Tortosa durant els segles XVI i XVII i destinades a la sagristia.¹¹⁴ En el cas de Jacobo Vidal, cal destacar l'estudi realitzat en relació a la imatge d'argent de la Mare de Déu de la Cinta, fruit del seu interès per aquesta iconografia tortosina. L'estudi iconogràfic ha donat lloc a diversos articles però sobretot a un treball publicat el 2004 on va dedicar un dels capítols íntegrament a la imatge d'argent, donant a conèixer una gran quantitat de documentació inèdita i que va permetre contextualitzar tot el procés d'execució de la peça.¹¹⁵

En l'àmbit de la comarca del Bages, cal destacar la figura de Xavier Sitjes i Molins, qui s'ha atrevit també a submergir-se en els arxius per escorcollar referències documentals relatives a les obres de la seva comarca nadiua. D'aquesta recerca en surten diferents publicacions, dues d'elles amb referències a obres d'argenteria.¹¹⁶ Si bé les seves obres no són tan útils per al present estudi, a part de referències

¹¹² MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *La capilla de la Inmaculada Concepción de la Seo de Tarragona*. Tarragona: Diputació Provincial, 1958.

¹¹³ En l'apartat relatiu als capítols matrimonials es parla de la connexió entre nissagues d'argenters. Les dotes aportades també li permeten concloure que, en termes generals, els argenters deuria gaudir en aquell moment d'un elevat estatus, situant-se en una classe mitja acomodada. En relació als testaments, comenta els corresponents als argenters barcelonins Francesc Buquet (1713), Jaume Llavina (1714), Francesc Via menor (1720), Jaume de Braver (1730), Pere Costa (1734) i Joan Matons (1735); i també destaca especialment l'inventari de l'argenter Josep Bassas, realitzat el 5 d'agost de 1712, per la informació que aporta des d'un punt de vista comercial. ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses de los siglos XVII y XVIII». *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 1978, núm. 6, p.257-271.

¹¹⁴ Evidentment, no totes les obres d'argenteria a les quals fa referència l'autor interessaven en el marc del present estudi. Només es pot remetre a un exemplar, el bust de sant Valentí de la catedral de Tortosa, obra de la qual Muñoz en corregeix una dada que havia donat la bibliografia fins al moment en relació a l'any en què va ser donada a la sagristia de la catedral, i aporta també un document que certifica el nom de l'orfebre que la va obrar, l'argenter barceloní Francesc Ros. MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Notícies documentals sobre algunes obres d'argenteria finançades pels canonges de la Seu de Tortosa al segle XVII». PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes (coord.) *Església, societat i poder a les terres de parla catalana. Actes del IV Congrés de la CCEPC. Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Valls: Publicacions de la coordinadora de Centres d'estudis de Parla Catalana, 2005, p.713-714 i MUÑOZ I SEBASTIÀ, JOAN-HILARI. «Les figures-reliquiari d'argent de la Catedral de Tortosa dels segles XVI i XVII: una interessant mostra de mecenatge artístic de canonges». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, gener-desembre, 2010, p.457-458.

¹¹⁵ VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges de la Mare de Déu de la Cinta, de forana a localista. Una aproximació a la iconografia de la santa Cinta de Tortosa*. Tortosa: Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, 2004.

¹¹⁶ SITJES I MOLINS, Xavier. *El Barroc del Bages. Noves dades per al seu estudi*. Manresa: Secció d'estudis del Centre Excursionista de la comarca del Bages, 1997 i SITJES, I MOLINS, Xavier. *L'argenteria i l'orfebreria al Bages. Segles X-XVIII*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2001.

molt concretes a obres efectuades en obradors barcelonins, cal lloar la tasca efectuada, amb abundants notícies inèdites al voltant de l'orfebreria catalana de l'època moderna.¹¹⁷ De fet, la cerca documental es troba en un procés molt primerenc i la troballa d'un document —o d'un conjunt de documents— dona lloc a articles sovint publicats en revistes de caire local. Aquestes troballes poden modificar la informació coneguda fins llavors i exposada en obres de més gran difusió, cosa que provoca que no sempre aquestes darreres descobertes tinguin la propagació que es mereixen. És el cas de l'aportació de Francesc Esteve,¹¹⁸ qui matisava una informació relativa a una Mare de Déu obrada per Francesc Via per a la seu de Lleida, de la qual ja Madurell n'havia donat a conèixer el contracte.

3.7 Estudis d'àmbit acadèmic

S'ha comentat anteriorment com l'interès creixent vers l'art modern català ha viscut un impuls gràcies als departaments d'història de l'art de les diferents universitats catalanes. És el cas, també, de l'orfebreria, especialment impulsada des de la Universitat de Barcelona de la mà de Núria de Dalmases, qui va efectuar la seva tesina de llicenciatura i, posteriorment, la seva tesi doctoral, ambdues sota la direcció d'Alcolea, i sempre incidint en l'orfebreria catalana. Tot i que especialitzada en l'època medieval, a la qual va dedicar el seu treball doctoral, l'autora va basar la seva tesina de llicenciatura en l'orfebreria barcelonina del segle XVI a partir dels Llibres de Passanties, estudi que posteriorment va ser sintetitzat en un article per a la revista *D'Art*, del departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona.¹¹⁹ Però, a més, ha impulsat i s'ha responsabilitzat de força estudis de caire acadèmic —efectuats per alumnes seus— i que han esdevingut noves i essencials recerques en aquest àmbit.

Centrats en l'orfebreria catalana barroca, cal destacar especialment dos treballs: una tesi doctoral duta a terme per Assumpta Gou,¹²⁰ sota la direcció de Santiago Alcolea i presentada el 1986 a la Universitat de Barcelona, i una tesina de llicenciatura elaborada per Alba Erra¹²¹ i dirigida per Núria de Dalmases. En el cas del primer, el treball estudia la joieria i l'orfebreria barcelonines, amb una cronologia de 1600 a 1850, i amb els Llibres de Passanties com a punt de partença. L'interès d'aquesta tesi doctoral rau, sobretot, en què ofereix una valuosa informació sobre l'evolució de determinades tipologies de peces de caràcter civil,

¹¹⁷ Sitjes i Molins apunta la possibilitat que una imatge de la Immaculada, conservada al Museu Històric de la seu de Manresa, fos obrada per Joan Perutxena. De l'argenter barceloní, en diu que havia tingut taller a Manresa si bé quan hauria estat obrada la peça, —entre 1679 i 1691—, ja residia a Barcelona. Tanmateix, són unes dates tardanes per un orfebre que té la seva obra documentada sobretot a la primera meitat del segle XVII. SITJES I MOLINS, XAVIER. *L'argenteria i l'orfebreria...*, op. cit., p.58.

¹¹⁸ ESTEVE, Francesc. «La Imatge de plata de la Immaculada Concepció del mestrescola Francesc Perandreu (s.XVII)». A: BALASCH, Esther; BERLABÉ, Carmen; BURREL, Maria (ed.). *Homenatge a mossèn Jesús Tarragona*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1996, p.385-400.

¹¹⁹ DALMASES I BALANÀ, Núria de. *La orfebreria barcelonesa...*, op. cit. i DALMASES I BALANÀ, Núria de. «La orfebreria barcelonesa del siglo XVI a través de los Llibres de Passanties». *D'Art, Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1977, núm. 3-4, p.5-30. Més recentment, l'autora també feia una aproximació a l'orfebreria catalana del Renaixement a: DALMASES I BALANÀ, Núria de; MARTÍN, Fernando. «La Corona de Aragón». A: *El arte. De la plata y de las joyas en la España de Carlos V* [Catàleg d'exposició]. Madrid: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios Felipe II y Carlos V, 2000, p.93-99.

¹²⁰ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit.

¹²¹ ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons...*, op. cit.

amb una conservació menor i, per tant, també amb menys atenció per part de la bibliografia però amb un protagonisme manifest en aquests exàmens. Aquesta tasca es complementa amb una primera part en què s'analitza el Col·legi d'Argenters de Barcelona i una darrera on s'elabora un estudi per a cadascuna de les passanties i dels orfebres citats en aquests exàmens. Val a dir que l'estudi efectuat per Gou té una estructura similar al proposat per Dalmases en la seva tesina de llicenciatura, afavorit pel fet que ambdues autores parteixen de l'estudi directe dels Llibres de Passanties per extreure'n les seves conclusions. Dalmases es basava en els dos primers volums, els corresponents al segle XVI, elaborant al seu torn un marc històric, recalcant la importància dels exàmens en el gremi, les tècniques més usades i teixint unes característiques generals a mode de conclusió —on indagava sobre les diferents tipologies de peces dissenyades—, i amb el colofó, també, d'oferir una catalogació dels orfebres apareguts.

Juntament amb aquest treball, ha de ser ressaltada la tesina de llicenciatura d'Alba Erra, centrada en l'obrador de Vic i amb una anàlisi minuciosa d'una obra de l'argenter barceloní Joan Matons, l'urna de sant Bernat Calbó, amb una gran incidència en l'entorn vigatà. Aquest treball resta inèdit, si bé l'autora va efectuar un gran esforç de síntesi intentant palesar les qüestions clau en un article per al *Butlletí de Museus de Catalunya*.¹²² Aquest treball destaca per la valentia d'endinsar-se en l'estudi d'un obrador que compta amb una manca pràcticament total de bibliografia i pel fet d'efectuar un primer plantejament de les línies que s'haurien de seguir i les fonts que caldria estudiar. Al seu torn, aporta també una relació de les obres d'argenteria obrades per a la comarca d'Osona, recollint la informació donada per la bibliografia.

Tot i que al voltant dels argenters reusencs dels segles XVIII i XIX, val la pena ressaltar, per la seva qualitat, un estudi realitzat per Antonio Martínez Subías al voltant de l'argenteria del Reial Col·legi de Reus, corporació que es va institucionalitzar definitivament el 1774 però amb diversos precedents. Aquest treball doctoral va ser presentant a la Universitat Complutense de Madrid el 1998, sota la direcció de José Manuel Cruz Valdovinos, sent publicat deu anys més tard.¹²³ També de les aules de la Universitat Autònoma ha sorgit un treball de recerca inèdit que, des d'un punt de vista més social que no pas artístic, indaga sobre la relació entre l'argenteria i el comerç a raó dels llibres de comptes de l'argenter Francesc Roig i Vives (†1749), descoberts a la Biblioteca de Catalunya. Alhora, es proposa un aprofundiment en la manera de viure dels argenters barcelonins de la seva generació i en com els va afectar la situació convulsa del país, amb la Guerra de Successió i la caiguda de Barcelona.¹²⁴

¹²² ERRA ZUBIRI, ALBA. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)». *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 1994, núm. 2, p.63-71.

¹²³ L'autor aporta un estudi sobre el Reial Col·legi de Reus; un catàleg d'obra i unes característiques generals que s'organitzen en funció dels tres estils que distingeix durant els segles XVII-XIX, el Barroc, el Rococó i el neoclàssic, atorgant una periodització per a cadascun d'ells en funció de les conclusions extretes de l'anàlisi de les peces conservades. MARTÍNEZ SUBÍAS, Antonio. *La Platería de Reus y su Real Colegio*. Reus: Arts Gràfiques Rabassa, 2008. 3 v.

¹²⁴ MINGUET VALENZUELA, Meritxell. *Argenteria i comerç en època de la Guerra de Successió: a partir dels llibres de notes de Francesc Roig i Vives*. Director: Marià Carbonell. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 [Treball de recerca inèdit].

4. Trets de l'orfebreria barcelonina del Barroc

Les característiques generals de l'orfebreria barroca catalana i, específicament, la barcelonina, han estat exposades bàsicament per Núria de Dalmasas, tant en la síntesi *L'Orfebreria*,¹²⁵ com en el llibre signat conjuntament amb Daniel Giralt-Miracle.¹²⁶ Per altra banda, Santiago Alcolea, en el ja més que citat volum XX de *Ars Hispaniae*, ofereix una interessant proposta al contextualitzar el cas català en el marc hispànic.¹²⁷ A partir d'aquí, poden trobar-se d'altres aproximacions més parcials a la matèria i sovint deutores d'aquestes, que conformen la bibliografia essencial. No gens menyspreable és, però, un molt breu article de Marià Carbonell on sintetitza esplèndidament les característiques generals d'aquest art a la Catalunya barroca en relació a tècnica, tipologies i ornaments.¹²⁸

En primer lloc, i de forma sintètica, pot recordar-se com Alcolea exposa que l'arribada del segle XVII no va suposar, en l'àmbit hispànic, un canvi substancial respecte el segle anterior. Només a mesura que van transcórrer els anys es van anar advertint modificacions en el gust i en les tipologies que permeten establir amb claredat la nova etapa barroca. A nivell espanyol, va prosseguir la decadència del poder, acompanyat d'un decreixement en la població, amb restriccions que, en el cas de les obres d'orfebreria de caràcter civil, són fervents donades les successives pragmàtiques contra el luxe.¹²⁹ Al seu torn, el pas del segle XVII al XVIII es va fer ressò del canvi polític, amb l'extinció de la dinastia dels Àustria i l'adveniment dels Borbons, amb una imposició del gust francès. En el cas de Catalunya, però, el segle XVII va suposar una recuperació dels tallers, especialment els barcelonins, període del qual consten nombroses notícies documentals, sumades a la qualitat elevada de les obres conservades manifestada sobretot en les monumentals urnes destinades a exposar les relíquies i els cossos dels sants.¹³⁰

Des d'un punt de vista morfològic i d'evolució estilística, l'orfebreria catalana del Barroc s'ha dividit en diverses fases. Durant la primera meitat del segle XVII encara es parla d'orfebreria renaixentista, si bé la decoració de grotescos és substituïda per elements ornamentals que solen qualificar-se de manieristes i que poden trobar-se en l'obra de Felip Ros menor i Joan Perutxena. A la segona meitat del segle XVII, s'incorpora una frondosa ornamentació barroca de tipus vegetal i floral que prové de models romans, francesos i nòrdics, a més de la proliferació d'angelets, caps de querubins i relleus historiatos, amb ritmes curvilinis i sinuosos que juguen a amagar l'estructura de la peça. A partir de mitjan segle XVIII, s'introdueixen les rocalles i petxines més pròpies d'un repertori rococó però no es varien les tipologies de les peces i tampoc s'elimina la decoració vegetal i animal anterior per assimilar ja, a finals del XVIII, l'estètica neoclàssica, en bona part assumida per argenters formats a Madrid.¹³¹ Alhora, la incorporació d'una

¹²⁵ DALMASAS I BALANÀ, Núria de. *L'orfebreria*. Barcelona: Dopesa, 1979.

¹²⁶ DALMASAS I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.159-160.

¹²⁷ ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes Decorativas...*, op. cit.

¹²⁸ CARBONELL I BUADES, Marià. «Les arts sumptuàries...», op. cit.

¹²⁹ Interessant aproximació a les diferents pragmàtiques contra el luxe i les seves conseqüències l'ofereix SEMPERE Y GUARINOS, Juan. *Historia del lujo y de las leyes suntuarias de España*. vol. 2. Madrid: Imprenta Real, 1788, p.133-166.

¹³⁰ ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes Decorativas...*, op. cit., p.208 i 224.

¹³¹ CARBONELL I BUADES, Marià. «Les arts sumptuàries...», op. cit., p.28.

ornamentació d'elements animalístics, vegetals i florals també ha suggerit una possible influència dels repertoris del Nou món, ja iniciada en el segle XVI.¹³²

La manca d'una cort i, per tant, de possibles clients laics amb un poder adquisitiu elevat va afavorir una clientela bàsicament eclesiàstica, fet que va provocar que les tipologies més freqüents fossin les d'ús litúrgic. En aquest sentit, predominen els calzes i els copons, les custòdies (sovint d'estructura arquitectònica, tot i exemples de la custòdia-sol, considerades com una innovació barroca), els canelobres, les sacres i els reliquiariis (destacant els que adopten la forma de bust i, sobretot, les urnes). Les imatges de sants i santes, fetes segons un model escultòric, són molt abundants en la documentació del segle XVII i són esmentades tant en petites esglésies parroquials com en els inventaris de les catedrals i els monestirs més importants.¹³³ Pel que fa a les tècniques, les més habituals del període són les mateixes de l'època precedent (fosa, repussat, cisellat), a més de la recuperació de l'esmalt i de la filigrana, suprimits des del gòtic. Tanmateix, els procediments són complexos i és difícil discernir quins s'han usat en cada obra a no ser que es compti amb informació precisa, especialment de caire documental.¹³⁴

Un tret específic de l'orfebreria barroca és l'estreta col·laboració entre escultors i argenters, aspecte que ha despertat l'interès dels estudiosos. Cal cercar aquesta relació ja a finals del segle XVI, amb Juan de Arfe, qui va defensar la definició de l'orfebre com un escultor d'or i argent, deixant constància de la interrelació artística entre els principis arquitectònics o escultòrics i la tasca de l'argenter.¹³⁵ Tot i que guardant les distàncies, quelcom similar exposava Francisco Pacheco en el seu famós *Arte de la Pintura*, al considerar que la propietat física no condiciona la valoració i la qualitat artística de la representació.¹³⁶ És arran d'aquestes dues apreciacions, la de Arfe i la de Pacheco, que José Luis Romero es preguntava perquè els estudis d'escultura no dirigeixen la seva atenció envers aquestes obres escultòriques, encara que la seva realització sigui efectuada per un argenter.¹³⁷

¹³² DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Orfebreria», op. cit., p.133.

¹³³ Són referents de gran utilitat els estudis de Josep Gudiol i Cunill sobre el mobiliari litúrgic, ja que defineixen amb molta claredat les tipologies i les funcions més usuals de les peces litúrgiques. També cal destacar en aquest sentit un article de Joan Domenge, de 1997, corresponent a una ponència efectuada un any abans sobre l'evolució de les custòdies processionals catalanes però incorporant un seguit de consideracions prèvies sobre l'ús de les peces en les cerimònies litúrgiques. Més recentment, l'article de Bracons a *Art de Catalunya* també aporta una breu síntesi de cadascuna de les tipologies. Vegeu: GUDIOL I CUNILL, Josep. *El mobiliari litúrgic.*, op. cit.; DOMENGE I MESQUIDA, Joan. «Les custòdies processionals...», op.cit, p.75-91; BRACONS CLAPÉS, Josep. «Les arts resplandents...», op. cit., p.52-175.

¹³⁴ CARBONELL I BUADES, Marià. «Les arts sumptuàries...», op. cit., p.28.

¹³⁵ En el pròleg de *Quilatador de la Plata, oro y perlas* (1572) declara que entre totes les arts no n'hi ha cap que pugui rebre major perfecció que la dels argenters. Tot seguit, es troba el privilegi de Felip II en què anomena a Juan de Arfe «escultor de oro y plata». Aquesta denominació serà insistentment usada per l'artífex i acredita el desig d'igualar-se al prestigi assolit per l'escultura. A *De varia commensuración para la Esculptura y Architectura* (Sevilla, 1585), també usa el títol d'escultor en or i argent. GONZÁLEZ MARTIN, Juan Jose. *El artista en la Sociedad española del siglo XVII*. Madrid: Cátedra, 1984, p.104-105.

¹³⁶ Com expressa Pacheco «La que sigue y trata de preciosos materiales, y de la dificultad del obrar en la dureza de ellos, no ennoblece la escultura, porque la materia (aunque sea preciosa) no da alabanza al arte, que ese valor lo recibe de la naturaleza. Y el mayor trabajo del cuerpo (como se ha dicho) antes la hace más servil. Porque, pregunto yo, ¿sería mayor escultor el que labrase marfil, mármol u otra piedra dura, o metal precioso, que el que labrase madera, cera o barro? Claro es que el que diese mayor forma a su figura y la hiciese más valiente y más semejante a lo natural, sería mayor escultor, porque es tanto más noble la forma que la materia, cuanto lo es el alma respecto del cuerpo». PACHECO, Francisco. *Arte de la pintura*. Madrid: Cátedra, 1990, p.104.

¹³⁷ ROMERO TORRES, Jose Luis. «Orfebrería y escultura: Aproximación al estudio de sus relaciones». A: *Tipologías, talleres y punzones de la orfebrería española: actas: IV Congreso Nacional de Historia del Arte. Zaragoza, 4-8 de diciembre de 1982*. Zaragoza: C.E.H.A., 1984, p.332. Similar idea exposava Santiago Alcolea en una ponència per al mateix congrés on també indagava sobre aquesta interrelació

També Joan-Ramon Triadó, com ja s'ha exposat, considerava que l'orfebreria monumental havia d'estudiar-se juntament amb l'escultura, ja que «és el material l'únic que canvia i, normalment, la traça es deu a un escultor».¹³⁸ En dates més recents, i centrat específicament en el cas català, destaca un estudi essencial en aquest sentit elaborat per Carles Dorico.¹³⁹

De la mateixa manera, un altre aspecte que caracteritza l'orfebreria barroca del moment és la relació establerta entre l'argenteria i la tècnica del gravat.¹⁴⁰ La bibliografia més clàssica ha remarcat com Catalunya va escapar-se de l'allau d'il·lustradors i gravadors flamencs que es troben per tota la península des de les darreries del segle XVI, alhora que, el gravat català, va caure en època moderna en una llacuna de la que no se'n surt fins a la renovació aportada pel llinatge dels argenters-gravadors. Tot i això, darrerament s'ha matisat que la dedicació dels argenters barcelonins a la calcografia va ser estrictament ocasional o esporàdica durant la primera meitat del segle XVII. Els gravadors catalans no van constituir un grup socioprofessional sinó que pertanyien a diferents àmbits professionals i a diferents corporacions gremials. En el cas dels argenters, aquests van ser particularment propicis a practicar el gravat calcogràfic, donades les afinitats tècniques entre ambdós llenguatges artístics, tot i que la seva contribució no va ser especialment ferma fins als darrers tres decennis del segle s.XVII.¹⁴¹ Entre els argenters barcelonins amb una producció més intensa en el camp del gravat, cal destacar a ambdós Francesc Via.¹⁴² També Bonaventura Fornaguera¹⁴³ va trobar

escultura-orfebreria si bé en el marc hispànic, sent una idea que també presentava en les pàgines introductòries de l'apartat d'orfebreria de l'*Ars Hispaniae*. Vegeu: ALCOLEA I GIL, Santiago. «Las obras de orfebreria española como conjunción de iniciativas creadoras: arquitectos, escultores y pintores, diseñadores o col·laboradores en su realización (Siglos XVI-XIX)». A: *Tipologías, talleres y punzones de la orfebrería española: actas: IV Congreso Nacional de Historia del Arte. Zaragoza, 4-8 de diciembre de 1982*. Zaragoza: C.E.H.A., 1984, p.11-25 i ALCOLEA Gil, Santiago. *Artes decorativas...*, op. cit., p.109.

¹³⁸ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «L'art català del segle XVII...», op. cit., p.169.

¹³⁹ DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters en l'orfebreria catalana de l'època del barroc». *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, 2007, núm. 25, p.311-348.

¹⁴⁰ És impossible, i tampoc és l'objectiu, sintetitzar aquí tots els estudis sobre el gravat català del Barroc. Tanmateix, per les seves aportacions respecte els argenters del moment, cal ressaltar el clàssic article de Maria Aurora Casanovas i diversos estudis de Rosa Maria Subirana, entre ells la seva tesi doctoral, i un article de Rafael Cornudella al voltant de la calcografia a Catalunya. També resulta ben interessant un article de Josep Gudiol i Cunill per a *La Veu de Catalunya*, on glossa el paper dels argenters-gravadors. Vegeu: GUDIOL I CUNILL, Josep. «Gravadors argenters catalans». *Pàgina artística de La Veu*, 31-1-1916, núm. 320; CASANOVAS, Maria Aurora «El gravat», op. cit., p.131-140; SUBIRANA, Rosa Maria. *La Calcografia catalana del segle XVIII: dels argenters als acadèmics*. Director: Joan-Ramon Triadó. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1996 [Tesi doctoral: microfita núm.2999]; SUBIRANA, Rosa Maria. «El gravat i les arts del llibre». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.) *Arts del llibre: manuscrits, gravats, cartells*. Barcelona: L'Isard, 2000. (*Ars Cataloniae*; 10), p.152-309; i CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens de Miquel Sorelló i la calcografia a Barcelona, c. 1600-1725». *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, 1999, núm. 17, p.153-211.

¹⁴¹ CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.163.

¹⁴² En la seva faceta de gravadors, la primera notícia que relaciona Francesc Via major amb una activitat calcogràfica va ser publicada per Madurell i Marimón en relació a dues làmines amb l'arbre genealògic de la Casa dels Cardona. D'altres gravats de Francesc Via se situen ja a la dècada de 1680. D'aquests, en destaca el gravat que representa la festa organitzada pels argenters de Barcelona amb motiu del nomenament de Joan d'Àustria com a cap del govern o els quaranta-quatre aiguaforts amb vistes i retrats que il·lustren la Hongria restaurada, de S. Bizozeri (Barcelona: Martín Gelabert, 1687). L'activitat calcogràfica de Francesc Via menor sembla disminuir considerablement cap a finals del segle XVII, tot i que prossegueix la seva tasca com argenter. Per als gravats d'ambdós Francesc Via vegeu: MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Las actas notariales certificadoras de la exhibición de antiguos nobiliarios», *La Notaría*, 1946, núm. 81, p.292-293 i 420-440. CASANOVAS, Maria Aurora. «El gravat», op. cit., p.136-138; SUBIRANA, Rosa Maria. *La Calcografia catalana...*, op. cit., p.277-313; SUBIRANA, Rosa Maria; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via, un paradigma dels argenters-gravadors catalans al

l'ocasió d'endinsar-se en el gravat alhora que Joan Matons va interessar-se també per la calcografia.¹⁴⁴ Dins d'aquest nucli d'argenters-gravadors, destaca sobretot Matias Jener i la seva interessant producció calcogràfica, amb la sèrie de plantes i vistes del palau virregnal, desaparegut, que reproduïen la traça original de fra Josep de la Concepció.¹⁴⁵ Respecte a Francesc Tramulles, se'n té notícia documental de la seva producció calcogràfica però no se n'han localitzat les obres.¹⁴⁶

tombant del set-cents». *Recerca*, 2008, núm.12, p. 129-160; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op.cit, p.164-166.

¹⁴³ Va gravar a l'aiguafort les il·lustracions heràldiques i un retrat del príncep i duc Alexandre de Bournonville, virrei de Catalunya (aquest signat i datat el 1679), per als *Doze frutos de la muy antigua y illustre casa de Bournonville*, d'Esteve Caselles (Barcelona: Rafael Figueró, 1680) i, més endavant, va proporcionar també un gravat a pàgina sencera amb sant Raimon de Penyafort per il·lustrar el segon volum de les *Sacrii Supremi Regii Cathaloniae Senatus Decisiones*, de Bonaventura de Tristany (Barcelona: Rafael Figueró, 1688). Per als gravats de Fornaguera vegeu: CASANOVAS, Maria Aurora. «El gravat».op. cit., p.136 i SUBIRANA, Rosa Maria. *La calcografia catalana...*, op. cit., p.178-179; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op.cit, p.166-167.

¹⁴⁴ També va dedicar-se al gravat i se li coneixen tres estampes: el gravat de sant Llicer *in cathedra* i que il·lustra les *Constitutiones Sinodales Ilerdenses* (Ilerde: Ex editione Iacobi Magallon, 1691); un gravat de l'Anunciació, signat el 1693, a la coberta de la *Canción Real con que se celebra la gloriosísima legacia del Supremo Arcángel S. Gabriel a la Reyna de todo lo criado María* (Barcelona: Rafael Figueró, 1693); i un escut d'armes de Pedro Manuel Colón de Portugal. Per als gravats de Matons vegeu: CASANOVAS, Maria Aurora. «El gravat».op. cit., p.138; SUBIRANA, Rosa Maria. *La calcografia catalana...*, op. cit., p.183-184 i 314-329; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op.cit, p.168.

¹⁴⁵ En relació als gravats de Jener, vegeu: CASANOVAS, Maria Aurora. «El gravat». op. cit., p.135-136 i SUBIRANA, Rosa Maria. *La calcografia catalana...*, op. cit., p.179 i 180; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op.cit, p.169.

¹⁴⁶ Rosa Maria. *La calcografia catalana...*, op. cit., p.185.

5. El gremi d'argenters de Barcelona

El gremi dels argenters de Barcelona és dels més antics obtenint ja, en data del 17 de maig de 1381, la concessió d'un privilegi per part de Joan d'Aragó. L'any 1732 van obtenir la categoria de Congregació, Col·legi i Art, en substitució de la de Gremi, Comú i Confraria, a través del privilegi concedit pel monarca Felip V,¹⁴⁷ quedant extingit entre l'any 1870 i el 1873.¹⁴⁸ La importància del gremi d'argenters de Barcelona no ha passat per alt als diferents estudiosos, amb aportacions que sobrepassen el marc de la història de l'art, tractant aspectes de caire socioprofessional, però que alhora permeten contextualitzar la creació de les obres. En aquest sentit, un autor de referència en l'estudi del gremi d'argenters de Barcelona és Miquel González Sugrañes, tractant qüestions relatives a l'organització i estructura del gremi, tals com l'organització, la reglamentació de l'ofici, o bé aspectes relatius a les normatives tècniques.¹⁴⁹ Posteriorment, Assumpta Gou va reactualitzar alguns aspectes aportats per l'autor en el primer volum de la seva tesi doctoral, dedicat en exclusiva al Col·legi d'Argenters de Barcelona en els seus aspectes institucionals, professionals i també socials. Tot i partir de l'obra de González Sugrañes com a referència, bona part del seu treball es basa en fonts inèdites, tals com la documentació corporativa, conservada majoritàriament a l'Armari-arxiu de la corporació.¹⁵⁰ Precisament, Isabel de la Fuente ha realitzat més recentment un inventari de la documentació existent en aquest Armari-arxiu, conformat per dos-cents set pergamins i quaranta-vuit llibres.¹⁵¹

Una qüestió específica de la reglamentació de l'ofici d'argenter i que interessa especialment en el camp de la història de l'art és la qüestió del sistema de control i d'inspecció per evitar el frau, així com la regulació de l'accés a la mestria per mitjà

¹⁴⁷ Els artesans, ja des de l'Edat Mitjana, es van organitzar en confraries que agrupaven gent del mateix ofici o d'oficis afins. Posteriorment, aquesta corporació es va convertir en obligatòria i aglutinava, a més de les funcions merament professionals, funcions socials, econòmiques i religioses. A partir del segle XVIII, el mot confraria va anar sent substituït pel sinònim castellà de gremi, al ser introduït i imposat per la burocràcia castellana. Cal tenir en compte, a més, la reclamació d'alguns oficis del seu reconeixement com a art o categoria superior i diferenciada de la resta de treballadors manuals. Els argenters de Barcelona van haver d'esperar fins al 1732, quan van obtenir la categoria de Col·legi. GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.31-42.

¹⁴⁸ DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.17.

¹⁴⁹ Els textos jurídics promulgats pel poder reial a través dels privilegis descriuen les característiques i les incidències més habituals de l'organització corporativa. És per aquest motiu que els compendis documentals d'aquests protocols han esdevingut un punt de referència essencial per als historiadors del món del treball. En aquest sentit, destaca la importància d'un estudi com el de González Sugrañes. L'obra, que es conforma de dos volums, tracta en el primer les formacions professionals dels agullers, apotecaris i argenters i, en el segon, els llibreters i stampers. La part dedicada als argenters és força extensa, comprènent de la pàgina 187 a la 452, amb una gran quantitat de documents relatius al gremi, transcrits a l'annex, que completen i documenten el text. GONZÁLEZ SUGRANYES, Miquel. *Contribució a la història...*, op. cit.

¹⁵⁰ Es tracta de l'antic armari arxiu de l'Ofici i Confraria dels Argenters de Barcelona que forma part, des del 1998, de l'arxiu de l'abadia de Montserrat. L'excepcionalitat d'aquest fons radica en el fet que es manté gairebé intacte però també que permet realitzar una evolució del gremi dels argenters de Barcelona des dels orígens d'aquesta institució corporativa, al principi del segle XIV, fins al moment de la seva dissolució, al final del segle XIX.

¹⁵¹ FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «L'Armari arxiu...», op. cit. L'autora va analitzar en motiu de la seva tesi de llicenciatura l'únic volum de l'època medieval. Part dels resultats van ser publicats en dos articles: FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «El proveïment d'un argenter barceloní a mitjan segle XV», *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, 1997, núm.15, p. 93-125, i FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «La producció d'un argenter barceloní a través del seu llibre de comptabilitat: Miquel Bofill (1450-1600)». *D'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1999, núm.23, p.207-229.

de l'aprenentatge i d'un examen.¹⁵² En el primer cas, les marques de garantia de la llei del metall, anomenades correntment punxons o contrastos, faciliten el nom de la població on s'ha verificat la llei, que acostuma a coincidir amb el lloc on s'ha realitzat l'obra. Aquesta marca era estampada per part dels cònsols de la confraria en cadascuna de les parts soltes de què es componia l'obra. Tot i que se sap que el mestre tenia obrador i senyal, a Catalunya aquest no apareix fins al segle XVII, tenint només el corresponent a la localitat, si bé continua havent-hi peces sense marcar i d'altres exclusivament amb el punxó de població. Un estudi específic sobre l'evolució cronològica i formal del punxó barceloní és el de Cristina Esteras. L'autora detecta onze variants registrades del punxó de Barcelona durant un període de temps transcorregut entre 1367 a 1934, de les quals dues (+Ba i +BAR) correspondrien a les existents els segles XVII i XVIII.¹⁵³

Pel que fa a l'aprenentatge de l'ofici, aquest comprenia uns sis anys i calia realitzar-lo a l'obrador o a la botiga d'un mestre. Un cop transcorregut aquest temps, si l'aprenent ho desitjava i era major de vint-i-cinc anys, podia incorporar-se a la mestria mitjançant la realització d'un examen. No se sap amb certesa la data d'institució de la prova però la primera vegada que es troba explicitada en unes ordenances és l'any 1475, apareixent-ne referència reiterada a partir de les ordinacions de 1495.¹⁵⁴ D'aquests exàmens en són un testimoni molt preuat els anomenats Llibres de Passanties del Col·legi d'Argenters de Barcelona que, pel seu caràcter d'*unicum* —els barcelonins, custodiats a l'Arxiu Històric de la Ciutat, constitueixen la sèrie més gran coneguda— han despertat l'interès i els comentaris de molts autors, en publicacions de caràcter ben variat.¹⁵⁵ Es tracta de 7 volums que ofereixen un complet panorama del què va ser el gremi d'argenters barceloní, des del segle XVI i fins al XIX, ja que en cadascuna de les pàgines hi ha registrat un examen, generalment datat. Poden contenir també d'altres notificacions com, per exemple, si l'orfebre es presentava per segona vegada, a l'absentar-se de la ciutat, o bé si era fill d'orfebre. Resulta especialment suggerent la descripció que en va fer Duran i Sanpere, en relació a la diversitat que reflecteixen. Com apunta l'autor, en alguns s'hi observa un gran coneixement tècnic per part de l'argenter mentre que en d'altres predomina la manca de destresa, complint els mínims per a passar l'examen.¹⁵⁶

L'estudi dels Llibres de Passanties s'ha efectuat des d'un punt de vista de la història de l'art, definint l'evolució de les tipologies que hi apareixen, especialment interessant en el cas de l'orfebreria civil i la joieria, ja que ha arribat molt malmesa i cal recórrer a referències escrites i gràfiques, amb especial atenció a les

¹⁵² Una bona síntesi de la situació gremial i, en concret, del què suposa el marcatge de les peces i els Llibres de Passanties per a la història de l'art i el coneixement de les peces el conforma la introducció del llibre signat per Dalmases i Giralt i Miracle. DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.8-35.

¹⁵³ ESTERAS MARTIN, Cristina. «El punzón de platería de Barcelona: su evolución formal y cronológica (siglos XIV al XX)». *Archivo español de arte*, octubre-diciembre 1979, vol. 52, núm. 208, p. 425-435.

¹⁵⁴ DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.32.

¹⁵⁵ En aquest sentit, en són una bona mostra els articles de Santiago Masferrer. Vegeu: MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Libros de Passanties», *Revista de joyería*, 1933, núm.34, p.4-6; MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Libre d'advertiments», *Revista de joyería*, 1933, núm.35, p.4-6; MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Libros de marcas», *Revista de joyería*, 1933, núm.36, p.4-9. El corresponent als Llibres de Passanties havia estat publicat en català pocs anys abans a la *Revista d'Ací i D'allà*: MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Els llibres de Pasantias. Una evocació de l'art de la joieria a la Catalunya d'ahir». *D'ací i d'allà*, 1927, núm.111, p. 90-91.

¹⁵⁶ DURAN I SANPERE, Agustí. «Les joies i els joiers». *Barcelona i la seva història*. Vol. 2. Barcelona: Curial, 1972-1975, p.410.

passanties. Del seu estudi sobresurten, com ja s'ha exposat, els treballs de Núria de Dalmases i Assumpta Gou que permeten un estudi exhaustiu de l'evolució de les diferents tipologies civils, dissenyades per aquests argenters. En el cas de la joieria, les pragmàtiques contra el luxe, publicades per Felip III i Felip IV, concretament les de 1611, 1622 i 1657, van restringir-ne l'ús durant la primera meitat de segle, però cap a la segona meitat van tornar a proliferar les joies ostentoses i complexes, tal i com es palesa en aquests llibres. A més, s'hi adverteix una influència francesa, que s'acusa amb la publicació del llibre del joier parisenc Gilles Legaré titulat *Livre des ouvrges d'orfèvrerie* (1663), que va suposar una font de consulta per la joieria a partir d'aquest moment.¹⁵⁷ Núria de Dalmases¹⁵⁸ ha estudiat, també, el Llibre d'Advertiments, on es troben els detalls específics respecte als exàmens, i els anomenats Llibres de les Joies, que permeten fer confluïr els dissenys de les passanties amb les descripcions que contenen.

¹⁵⁷ La influència que van exercir els gravats europeus en la joieria catalana del segle XVI, ha estat estudiada per Natàlia Horcajo Palomero arran de la relació existent entre gravats d'Etienne Delaune i d'Erasmus Hornick amb les passanties de Joan Ximenis i Tomás Morana. HORCAJO PALOMERO, Natalia. «Sobre dos diseños europeos de joyas grabados en el siglo XVI y su posible influencia en las pruebas de maestría de dos orfebres catalanes», *Archivo español de arte*, octubre-diciembre 1993, núm. 264, p.414-418.

¹⁵⁸ DALMASES I BALANÀ, NÚRIA DE. «La orfebreria barcelonesa del siglo XVI...», op. cit., p.6-9.

6. Els argenters capdavanters del panorama barceloní

Com es pot entreveure d'aquest panorama general, l'interès per l'argenteria barcelonina del segle XVII sol limitar-se, en el millors dels casos, a una reduïda nòmina d'artistes i també a un escàs catàleg de les obres conservades. Se cita reiteradament a uns mateixos argenters: a Joan Matons, per l'urna de sant Bernat Calbó (1701-1728) i també pels canelobres de la catedral de Mallorca (1702-1718); a Francesc i Josep Tramulles per l'urna del reliquiari de la santa Cinta de la catedral de Tortosa (1727-1729); i a Francesc Via menor, per la Mare de Déu de la Cinta (1705-1706) però sobretot pel bust-reliquiari de la prioral de sant Pere de Reus (1695-96) i les maces per a la mateixa localitat (1712). Al seu torn, també Bonaventura Fornaguera disposa d'un lloc privilegiat, a jutjar pels encàrrecs que va rebre i que el situen com un dels artífexs més destacats de la Barcelona de la segona meitat del XVII.

D'altres artistes, en canvi, no gaudeixen del mateix prestigi ni reconeixement, potser perquè no s'ha conservat cap obra, tot i tenir-ne algunes notícies documentades. És molt complex restituir la memòria d'aquests argenters més oblidats i de les obres que no compten amb documentació precisa i que resten com anònimes. Tanmateix, s'ha considerat necessari elaborar una part del treball en què es proposa una aproximació bibliogràfica als artistes que han gaudit de més ressò, amb la voluntat de saber ben bé què se'n sap de cadascun d'ells ja que, ara per ara, les seves figures queden desdibuixades en un panorama bibliogràfic molt dispers i no sempre de fàcil accés.

6.1 Bonaventura Fornaguera, un gran artífex sense obra conservada

La bibliografia, fins i tot la més primerenca, situa a Bonaventura Fornaguera com un dels argenters més destacats del nucli de Barcelona, amb una activitat centrada a la segona meitat del segle XVII, a jutjar per la importància dels encàrrecs que va rebre i que revela la documentació coneguda. Fèlix Duran ja en parla citant-lo com l'argenter que va fer la imatge de la Concepció de la seu de Girona i també les joies de plata de la capella de la Immaculada Concepció de Tarragona.¹⁵⁹ En una cronologia similar, Gudiol també parla de l'argenter, de qui en comenta la seva passantia, realitzada el 1664, i del fet que la signés com a «B.F aurifaver, escultor argenti et auri faciebat», entroncant amb la idea, apuntada per Arfe, de què l'argenter és també un escultor en or i argent.¹⁶⁰ D'aquest fet, Gudiol n'extreu la conclusió que Fornaguera devia voler ser reconegut, sobretot, per la realització d'imatges escultòriques en argent, repussades i cisellades, tal i com realment es verifica a partir de les obres que documentalment li atribueix Madurell. Malauradament, de Fornaguera no se li coneix obra conservada i la bibliografia només cita la làmpada de la capella de la Immaculada de Tarragona [Imatge 10] i que «indudablemente, es la misma que hoy pende del artístico soporte de hierro forjado dorado en forma de águila imperial, colocado en lo alto de la cúpula que ilumina el altar»¹⁶¹ així com l'atribució d'una traça de la custòdia per a la basílica de

¹⁵⁹ DURAN I CAÑAMERAS, FÈLIX *La orfebreria catalana.*, op. cit., p.72.

¹⁶⁰ GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana...*, op. cit., p.67.

¹⁶¹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *La capilla de la Immaculada...*, op. cit., p.55.

Santa Maria del Mar que Manuel Trallero va vincular amb l'argenter en el catàleg de la mostra *Millenium*.¹⁶²

Imatge 10. BONAVENTURA FORNAGUERA: làmpada (1685). Capella de la Immaculada Concepció. Tarragona: catedral de Tarragona.

La fotografia de l'Arxiu Mas, de 1925, mostra la làmpada que Madurell i Marimón considera que és encara l'original de Bonaventura Fornaguera i que sembla coincidir amb la que es conserva actualment, penjant del suport en forma d'àguila imperial.

Font: elaboració pròpia

Font: Arxiu Mas

Aquesta manca d'obra conservada fa que, sobretot en aquest cas, la informació documental esdevingui cabdal per restituir la figura de l'argenter. La majoria de notícies referides a Fornaguera es localitzen en dos articles de Madurell, referents a l'orfebreria per a les províncies de Girona i Lleida respectivament, sent també molt important l'article monogràfic que l'autor dedica a la capella de la Immaculada Concepció de la Catedral de Tarragona, de fra Josep de la Concepció, i on documenta la seva intervenció com a orfebre dins de l'elenc d'artistes que van completar-ne la decoració.¹⁶³ La informació aportada per Madurell és, de fet,

¹⁶² Manuel Trallero considerava que aquesta traça podria correspondre's perfectament a una custòdia, tot assenyalant la gran similitud que presenta amb el retaule de la capella de la Immaculada Concepció de Tarragona, realitzat entre 1678 i 1680 per Francesc Grau i Domènec Rovira, segons la traça de fra Josep de la Concepció, i que l'argenter hauria pogut veure perquè, en aquelles dates, es trobava treballant en dita capella. Alhora, Bonaventura Bassegoda i Amigó havia recollit en la seva monografia sobre la basílica la notícia documental de l'acord de la construcció d'una nova custòdia per part dels Obrers de Santa Maria del Mar, el 8 de juliol de 1683, per a la qual es va ordenar l'execució de diversos projectes a Bonaventura Fornaguera. Vegeu BASSEGODA I AMIGÓ, Bonaventura. *Santa Maria de la mar. Monografia histórico-artística*, Vol.2. Barcelona: Industrials gràfiques, 1925-1927, p.95-98 i TRALLERO, Manel. «Traça». A: *Millenium...*, op. cit., p.514.

¹⁶³ Les obres documentades a Bonaventura Fornaguera estan llistades a l'annex del present treball. Entre les imatges d'argent, cal destacar la imatge de la Immaculada Concepció per a la catedral de Girona segons traça de Domènec Rovira (1672); la imatge de sant Antoni Abad per a l'església de Torroella de Montgrí (1675); o una imatge de la Mare de Déu per al monestir de Ripoll (1683). Vegeu: MADURELL I

l'element bibliogràfic central per reconstruir-ne la figura, i el punt de partida de la resta d'autors. Així doncs, autors posteriors com Josep Mainar, Santiago Alcolea o Joan-Ramon Triadó no fan més que enumerar la informació aportada prèviament per aquest, no sense alguna imprecisió. Cal sumar-li també la informació donada per Carme Narváez, en relació a la seva participació en un altre projecte de fra Josep de la Concepció, concretament amb l'obratge d'un reliquiari d'or i argent confeccionat per a custodiar la mitra de sant Oleguer a la capella d'aquest sant de la seu barcelonina.¹⁶⁴

Una novetat que cal atribuir als textos de Mainar¹⁶⁵ i Triadó¹⁶⁶ és el fet d'haver fet referència a l'existència d'una dinastia d'argenters, notícia que encara no s'havia sistematitzat en la bibliografia precedent. Juntament amb Bonaventura Fornaguera, doncs, apareixen els noms d'Hilari Fornaguera i del misteriós J. Fornaguera. El primer està documentat realitzant la passantia el 1666 i com a Cònsol Major l'any 1704¹⁶⁷ i se li atribueix el fet d'haver daurat la palma i la corona de la santa Eulàlia de l'obelisc de la plaça del Pedró (1687)¹⁶⁸ i una custòdia per al convent carmelità de Sant Josep de Girona (1683).¹⁶⁹ Tanmateix, del segon se'n desdibuixa la personalitat i no se li ha localitzat cap passantia. De fet, la primera referència bibliogràfica en relació al suposat J. Fornaguera la dona Ràfols, tot i que és ben confosa. L'autor el menciona en relació a un bust reliquiari de plata de sant Trobat, per a la Col·legiata de Girona,¹⁷⁰ obra que Madurell documenta en relació a Bonaventura Fornaguera.¹⁷¹ Per tant, sembla que en aquest punt tant Josep Mainar com Joan-Ramon Triadó segueixen allò dit per Ràfols i no per Madurell.

La informació documental permet, també, saber aspectes de caire social i econòmic de l'argenter. En aquest sentit, cal citar les notícies aportades per Santiago Alcolea en el seu imprescindible article, «Sobre *argenters* barceloneses de los segles XVII y XVIII», gràcies al qual se sap que Bonaventura Fornaguera va emparentar amb d'altres orfebres barcelonins a través de l'enllaç de les seves filles. Per una banda, Mònica Fornaguera va casar-se amb Francesc Tramulles el 10 de maig de 1705 mentre que Maria Fornaguera ho havia fet amb Jaume Llavina, segons consta en el testament d'aquest darrer, publicat 2 de setembre de 1715.¹⁷² Alhora, Francesca Fornaguera va emmaridar amb Joan Matons. També Cornudella ha exposat recentment nous vincles. Segons l'historiador, tant Coloma, la mare de Bonaventura i Hilari Fornaguera, com Francesc Via major eren fills de pagesos de la mateixa localitat, de Sant Vicenç dels Horts, cosa que permetria una coneixença entre les dues nissagues d'argenters.¹⁷³

MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op. cit., p.103-202; i MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Orfebreria antiga a les comarques lleidatanes». *Ilerda*, 1973, núm. 34, p.63-97.

¹⁶⁴ NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista...*, op. cit., p.154.

¹⁶⁵ MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op. cit., p.168-169.

¹⁶⁶ TRIADÓ TUR, Joan Ramon. *L'època del barroc...*, op. cit. p.83.

¹⁶⁷ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.1206.

¹⁶⁸ RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op. cit., p.427.

¹⁶⁹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op. cit., p.111-112.

¹⁷⁰ RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op. cit., p.427.

¹⁷¹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op. cit., p. 11-12 i 192-193.

¹⁷² ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.259.

¹⁷³ Com apunta l'autor, les relacions d'amistat entre els Via i els Fornaguera es poden documentar gràcies a l'acte entre Francesc Fornaguera, germà de Bonaventura i d'Hilari, i els tutors d'ell i dels seus germans, i administradors de l'herència del pare, Gabriel Fornaguera. A més, inclou el «Compte del que han pagat los curadors dels pubills Fornagueras comensant als 13 de desembra 1652», una font bàsica

L'exhumació del seu inventari de béns, realitzat a partir del 17 de març de 1712, permet obtenir d'altres notícies, com el fet que Fornaguera era «veguer en cap» de la ciutat de Barcelona i que residia a la Casa Consistorial i no al carrer de l'argenteria o en les seves immediacions, com era habitual en el cas dels orfebres. Al seu torn, també se citen alguns models de fusta per a la realització de les imatges en argent i que es trobaven en el seu taller.¹⁷⁴ Aquesta informació entronca amb d'altres referències documentals que també permeten traçar, a raó de la figura de l'argenter, un estudi sobre les relacions entre els escultors i els orfebres,¹⁷⁵ cosa que Carles Dorico va analitzar amb profunditat. Segons exposa, sembla que es pot parlar d'una relació professional força estable entre Bonaventura Fornaguera i un dels grans escultors del moment, Andreu Sala, amb qui hauria col·laborat per a l'obtenció de models de fusta i d'altres materials destinats a ser reproduïts en plata. De les col·laboracions que documenta Dorico entre ambdós artistes, es pot destacar, per exemple, l'elaboració per part de l'escultor d'un model en fang per a la custòdia de Santa Maria del Mar.¹⁷⁶

6.2 Francesc Via, un nom per a dos argenters

Si bé la reconstrucció historiogràfica de la figura de Francesc Via pot semblar aparentment més senzilla que la de Bonaventura Fornaguera gràcies a la conservació d'algunes de les seves obres, el fet de comptar amb dos artífexs homònims, pare i fill, i ambdós gravadors i argenters, ha fet que es confonguessin ambdues personalitats, sovint parlant d'un únic Francesc Via amb una cronologia ben àmplia. Per altra banda, cal apuntar que, tot i que les obres conservades atribuïdes totes a Francesc Via menor palesen que es tracta d'un dels artífexs més importants del moment,¹⁷⁷ els autors més clàssics no van ressaltar tant la seva personalitat, en benefici d'altres com Bonaventura Fornaguera o, evidentment, Joan

per documentar els orígens familiars de l'argenter. CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.168 nota 51.

¹⁷⁴ ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.262-263.

¹⁷⁵ A tall d'exemple, Madurell dona notícia de què Bonaventura Fornaguera es comprometia en el contracte per a la realització d'una imatge d'argent de sant Miquel Arcàngel. (1680) per a la cartoixa de Montalegre a obrar la peça d'acord amb el dibuix que se li va donar en el mateix acte de la signatura del contracte i segons el model traçat per l'escultor Pere Serra, del qual també se li feia lliurament. MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Art antic a la Cartoixa de Montalegre». A: *II Col·loqui d'història del monaquisme català: San Joan de les Abadesses, 1970*. Vol 1. [Poblet]: Abadia de Poblet, 1972, p. 243-244.

¹⁷⁶ També amb destinació a obres de Bonaventura Fornaguera, Andreu Sala va tallar en fusta de boix la testa d'una figura no identificada i amb comitent també desconegut i va modelar en fang una imatge de sant Benet que l'argenter havia de construir en plata per al monestir de Santa Maria de Ripoll. També cap a l'any 1690, va efectuar un model del cap i del cos de San Millán de la Cogolla, encàrrec del bisbe de Barcelona Benet Ignasi de Salazar, qui havia estat prior del Monasterio de la Cogolla, a la Rioja. També es pot documentar un cinquè model sortit de l'obra d'Andreu Sala per ser treballat per l'argenter, concretament una figura de sant Libori que els obrers de l'església parroquial de Nostra Senyora del Pi, de Barcelona, van encarregar a l'argenter el 20 d'abril de 1690. DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op. cit., p.312-316.

¹⁷⁷ Les obres conservades són l'urna per al Monument del Dijous Sant de la catedral de Tortosa (1688); el bust reliquiari de sant Pere conservat a l'església prioral de Sant Pere de Reus (1695-96); el reliquiari de sant Tomàs de Villanueva per a la Catedral de València (1703); la figura de la Mare de Déu de la Cinta (1705-06), el crucifix d'altar (1704) i el calze d'argent, totes tres per a la seu de Tortosa; i les maces de l'ajuntament de Reus (1712). Les obres documentades, força extenses, estan llistades en l'annex del present treball.

Matons,¹⁷⁸ amb una restitució documental posterior de les seves obres. En aquest sentit, esdevenen bàsiques les notícies citades per Madurell i els documents exhumats per Lluïsa Vilaseca, que li atorguen la paternitat del reliquiari de sant Pere per a l'església prioral de Reus i de les maces de plata per a la mateixa localitat.¹⁷⁹ Tanmateix, aquests autors encara no diferencien entre els dos argenters homònims i, per tant, s'ha de sobreposar un criteri cronològic per discernir les obres que deurién obrar cadascun d'ells.

Aquesta confusió de personalitats va provocar, per exemple, que Santiago Alcolea a *l'Ars Hispaniae* el situés com un dels argenters cabdals del moment però encara amb una cronologia àmplia, de 1655 a 1712. La troballa per part del mateix autor del testament de Francesc Via menor, publicat el 5 de març de 1720, autògraf i amb excel·lent cal·ligrafia, va fer que corregís aquesta informació, diferenciant ja entre dos artífexs. Aquesta rectificació, però, no va ser seguida per tots els autors, cosa que fa que en les avui en dia encara obres de referència *L'època del Barroc*,¹⁸⁰ *Historia de las Artes Industriales y aplicadas en España*¹⁸¹ o *Argenters i joiers de Catalunya*¹⁸² es parli de Francesc Via com un únic artífex argenter, amb una cronologia àmplia, i sense discernir entre pare i fill.¹⁸³

Ahora, de l'anàlisi del testament també se n'extreu d'altra informació, algunes de curioses, com les quantitats que l'argenter devia al seu germà Josep Via, mercader de la ciutat de Gènova, o una carta de fra Josep Llobet, monjo de la cartoixa d'Escaladei, on es va produir el decés de l'argenter, exposant les diverses eines pròpies de l'art de l'argenteria que havien quedat al monestir i que seria preferible que hi restessin fins que es finalitzés una obra que no s'especifica. Gràcies al testament, també es té notícia del casament de la seva germana amb Francesc Capalà i de la seva neboda amb Jeroni Elias, ambdós argenters i, per tant, informa del vincle entre nissagues d'argenters.¹⁸⁴ Més recentment, Rafael Cornudella i Santi Torras citaven un altre document que deixa memòria del traspàs de l'argenter, redactat pel prior Agustí Massot, i segons el qual Francesc Via va sortir de Barcelona per treballar a Escaladei el 3 de maig de 1722 i va morir el 9 de gener de 1724.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Pràcticament no és citat per Gudiol i Fèlix Duran parla de la Mare de Déu de la Cinta però sense mencionar el nom de qui la va obrar. DURAN I CAÑAMERAS, FÈLIX *La orfebreria catalana.*, op. cit., p.72.

¹⁷⁹ Pel que respecta al reliquiari, Vilaseca va localitzar el nom de l'argenter arran de la seva recerca a l'Arxiu Històric Municipal de Reus, publicant ja un primer article el 1957. Posteriorment, també va donar a conèixer aquesta informació en el llibre sobre el Reial Col·legi d'argenters de Reus on també informava de la paternitat de l'argenter pel que respecta a les maces de l'ajuntament. Vegeu: VILASECA, Lluïsa. «El relicario de San Pedro Apóstol, de Reus, obra del platero barcelonés Francisco Via». *Reus: semanario de la ciudad*, 29-7-1957, vol. 6, núm. 272. i VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi...*, op. cit., p.58 i 68.

¹⁸⁰ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op. cit., p.104.

¹⁸¹ CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA..., op. cit., p.121. Tot i això, i com s'ha apuntat anteriorment, Cruz Valdovinos va rectificar en el capítol corresponent a l'argenteria de *Summa artis*. CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». BARTOLOMÉ ARRAIZA, op. cit., p.605

¹⁸² DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.146.

¹⁸³ Això pot provocar algunes confusions, com la que s'evidencia en el recent treball de recerca de Meritxell Minguet, on parla d'un únic Francesc Via amb una cronologia de 1655 a 1712. MINGUET VALENZUELA, Meritxell. *Argenteria i comerç...* op. cit., p.20.

¹⁸⁴ ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.259-260.

¹⁸⁵ Els treballs i el decés de Francesc Via menor a la cartoixa d'Escaladei estan documentats al ms. 1.312 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona: Sermones varios del V.P.D Agustí Massot, «Obres fetes en Scala Dei per fra Agustí Massot en los sinc anys fou prior, desde lo capítol general de 1721, fins al de 1726», p.695-705 (f.361r-366v). Aquesta informació ha estat citada per CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op.cit, p.165; DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op. cit., p.325 i TORRAS TILLÓ, Santi. *Pintura catalana del Barroc: l'auge col·leccionista i l'ofici de pintor al segle*

El 1987 es va dedicar un primer estudi monogràfic a la figura de Francesc Via, de la mà de Manuel Trallero, i que va permetre una compilació de les informacions fins al moment conegudes. Segons l'autor, Francesc Via major va ostentar càrrecs importants dins de la confraria de Sant Eloi. En diu també que va morir el 1679, publicant-se el testament el 23 de juliol d'aquell any. Al seu torn, Francesc Via menor, documentat entre 1679 i 1721, va viure al carrer de l'Argenteria i, com el seu pare, va ocupar càrrecs importants en el gremi.¹⁸⁶ Assumpta Gou, al seu torn, en va estudiar les respectives proves de passantia. Pel que respecta a Francesc Via major va examinar-se el mes de març de 1641, si bé posteriorment va marxar de Barcelona i va treballar d'argenter fora de la ciutat, per la qual cosa quan va tornar-hi es va haver d'examinar de nou, el 16 de setembre de 1654, entregant la mateixa peça. El fill va examinar-se el 17 de juny de 1679, amb un medalló circular amb la imatge de sant Oleguer.¹⁸⁷ [Imatge 11].

Imatge 11. FRANCESC VIA MENOR: passantia (17 de juliol de 1679).

Font: MHC B: Passanties, llibre III, fol. 189

Imatge 12. FRANCESC VIA MENOR: Retrat del V.P.F. Felix de Barcelona (1679). Calcografia. Barcelona: MNAC.

Font: SUBIRANA, Rosa Maria. «El gravat i les arts del llibre», op.cit., p.243.

La concurrència de dades que s'entreveu del fet que Francesc Via major morís el 1679, l'any en què el seu fill feia la passantia i quan es publicava un gravat del caputxí fra Fèlix de Barcelona signat per primera vegada amb la fórmula «Francisco Via menor» [Imatge 12], ha portat a què Rosa Maria Subirana i Rafael Cornudella considerin apropiada la data de 1679 per delimitar la respectiva producció

XVII. Bellaterra [etc.]: Universitat Autònoma de Barcelona [etc.], 2012, p.180 nota 325 i 447-448. Tot i basar-se en la mateixa font, Cornudella diu que Francesc Via va morir l'any 1722 i els altres dos autors exposen que ho va fer el 1724. Al seu torn, Rosa Maria Subirana apostava per l'any 1722 al donar com a dada documental una anotació del cadastre del gremi dels argenters. SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op. cit., p.149.

¹⁸⁶ TRALLERO, Manuel. «Francesc Via». A: *Thesaurus...*, op.cit., p.291.

¹⁸⁷ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.1227 i 1157-1158.

calcogràfica i, en extensió, també la d'argenteria.¹⁸⁸ En aquest sentit, cal remarcar un recent article de Rosa Maria Subirana que versava monogràficament al voltant d'ambdós argenters, establint separadament les seves biografies i tractant de destriar la producció artística de cadascun d'ells establint com a tall cronològic la data de 1679. Per l'especialització de l'autora en el camp del gravat, l'article se centrava sobretot en aquesta qüestió que, de fet, ja havia estudiada en la seva citada tesi doctoral.¹⁸⁹

La informació documental relativa a ambdós Francesc Via s'ha beneficiat de les aportacions que, darrerament, s'han portat a terme per part d'autors vinculats a un territori concret del Principat, amb informacions aparegudes en molts casos en publicacions de poca difusió però no per això menys rellevants a l'hora de reconstruir la seva personalitat. És el cas d'una Mare de Déu per a la seu de Lleida, no conservada, i que presumiblement seria obra de Francesc Via major. El contracte d'aquesta obra ja havia estat donat a conèixer per Madurell,¹⁹⁰ si bé Francesc Esteve n'ha donat a conèixer noves dades i alguna que altra correcció.¹⁹¹ També la figura de Francesc Via major s'ha vinculat amb l'encunyació de moneda terrassenca.¹⁹²

Del nucli d'historiadors que indaguen sobre Tortosa, n'han sortit aportacions destacades. És el cas de les efectuades per Joan-Hilari Muñoz i Jacobo Vidal i que han permès donar un seguit de notícies que incrementen les obres conservades de Francesc Via menor per a la seu tortosina. Una d'aquestes és un crucifix d'altar [Imatge 13] amb punxó de Barcelona i datat el 1704 que, en el catàleg de la mostra *Lux Dertosa*, Jacobo Vidal considerava possible atribuir-lo a Via per les característiques tècniques, estilístiques i decoratives,¹⁹³ qüestió que, de fet, ja havia estat proposada anteriorment per Manuel Trallero en l'estudi corresponent a la mostra *Thesaurus*. En aquella ocasió, l'autor era

Imatge 13. FRANCESC VIA MENOR: crucifix d'altar (1704). Tortosa: tresor de la catedral.

Font: PERACLAU GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op. cit., p.110.

¹⁸⁸ Com apunta Cornudella, l'argenter és mencionat ja com a difunt —«Francisco Via q(uondam) argenter...»— a l'acta del gremi corresponent a l'examen del seu fill, el 17 de juliol de 1679. AHPB, Jacint Borràs, Manual, 1679, f.175r.176v. CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.164-165 nota 33.

¹⁸⁹ SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op. cit.

¹⁹⁰ MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Orfebreria antiga...», op. cit., p.81-82.

¹⁹¹ Esteve aportava noves referències documentals que vinculen l'obra amb un llegat d'argent efectuat pel mestrescola Francesc Perandreu a la seu lleidatana, alhora que també donava d'altres precisions, com qui va platejar la peanya de la imatge o el fet que va ubicar-se a la presidència de la sala capitular de la seu. ESTEVE, Francesc. «La imatge de plata...», op. cit., p.385-400.

¹⁹² El 30 de desembre de 1641 els consellers de la Universitat de la Vila de Terrassa van atorgar un documentat d'indemnitat a Francesc Via, mestre argenter de Barcelona, per a la fabricació de «tres encunys de pesa de sinch reals». COMAS EZEQUIEL, Rafael. «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la vila (1641-1642)». *Terme*, 1994, núm. 9, p.19.

¹⁹³ VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta, una creació iconogràfica a la Tortosa del segle XVII (amb un excurs sobre una excepció del segle XVIII). *Lux Dertosa*...», op. cit., p.194.

més prudent i parlava d'una hipòtesi de treball tot i que certs indicis el feien recaure en aquesta possible paternitat.¹⁹⁴ Muñoz certificava aquesta intuïció amb una prova documental: el llegat testamentari del comensal Pau Vallès. Val a dir que també Massip considerava aquest crucifix obra de Francesc Via.¹⁹⁵ L'altre peça que ha patit una sort similar ha estat un calze que llueix la inscripció «F.VIA.F» i que hauria estat ubicat a l'interior de l'urna del Dijous Sant, de l'any 1688.¹⁹⁶

Gràcies a la informació documental coneguda, es pot intuir que Francesc Via menor era un argenter integral i que sovint es delegava en ell tot el procés de creació i ideació de la peça, la realització dels dibuix i els models.¹⁹⁷ En el cas de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa, la documentació conservada diu específicament que el capítol té la voluntat que tot el procés corri a càrrec de Via «tant en lo encarnar dita santa ymatge, al modo de porcellana, per ser més durable, com lo modelo se haurà de fer, perquè de eixa manera sia a son gust y satisfacció».¹⁹⁸ Aquesta consideració també apareix en d'altres documents, com el relatiu a una imatge de la Mare de Déu del Roser contractada a Francesc Via el 1684, on s'apunta que aquesta es realitzarà conforme al dibuix traçat pel propi argenter i conformat per ambdues parts contractants.¹⁹⁹ Aquesta consideració de Via com un argenter integral es referma amb l'informe sobre la formació artística dels joves argenters que l'orfebre barceloní va escriure el 16 de setembre de 1689 amb la finalitat que es creessin o bé es concedissin un espai per impartir sessions docents perquè els orfèvres comptessin amb una sòlida formació artística. Aquest text és excepcional, motiu pel qual ha despertat l'interès dels historiadors de l'art català en reiterades ocasions.²⁰⁰

¹⁹⁴ TRALLERO, Manuel «Crucifix d'altar» A: *Thesaurus...*, op. cit., p.290.

¹⁹⁵ MASSIP I FONOLLOSA, Jesús. *El Tesor de la catedral de Tortosa i la Guerra civil de 1936*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p.103.

¹⁹⁶ Aquest calze va ser considerat, tot i la inscripció, com a obra de l'argenter tortosí Innocenci Quinsà per Manuel Trallero si bé, en el catàleg de *Lux Dertosaee*, Muñoz li restituïa la paternitat, sent una qüestió apuntada prèviament per Jacobo Vidal i Jesús Massip. Al seu torn, Muñoz hi afegia una planxa d'un gravat amb la representació de la Mare de Déu de l'Estrella, patrona del capítol de la seu, encarregada originalment pels canonges per a adornar un llibre. Vegeu: TRALLERO, Manuel. «Calze» A: *Thesaurus...*, op. cit., p.298; MASSIP I FONOLLOSA, Jesús. *El Tesor...*, op. cit., p.108; VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges...*, op. cit., p.66 nota 118; VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta...», op. cit., p.194; MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Art litúrgic...», op. cit., p.173-174.

¹⁹⁷ Tot i que la vinculació amb els escultors del període no és tant clara com en el cas d'altres argenters, Joan Roig major realitza el model en fusta per a la imatge del Nen Jesús i de la Immaculada per a l'argenter Francesc Via major, per a l'església de Sant Vicenç de Ruplà. MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Vol.2: *El Barroc salomònic (1671-1730)*. Barcelona: Alpha, 1961 (Monumenta Cataloniae; 9), p. 119 i TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op. cit., p.104.

¹⁹⁸ VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges...*, op. cit., p.113.

¹⁹⁹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op. cit., p.75.

²⁰⁰ Pel seu interès, força autors n'han parlat. A tall d'exemple, vegeu: ALCOLEA GIL, Santiago. «La pintura en Barcelona durante el siglo XVIII». *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, 1959-1960, vol.14, p.207-209; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.166 i nota 39; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op. cit., 137-138 i 150; TORRAS I TILLÓ, Santi. *Pintura catalana...*, op. cit., p.447-448.

6.3 Joan Matons, l'argenter més lloat

Joan Matons és un dels argenters més representatius de l'orfebreria barcelonina del XVIII, sent dels més lloats per la bibliografia.²⁰¹ És impossible recollir tots els elogis que ha rebut però val la pena recordar el que li va fer mossèn Gudiol, considerant que el sepulcre per sant Bernat Calbó de la seu de Vic resulta «una obra formosíssima com no té parió, digna companyona dels magnífics candelers de set brocals de la Catedral de Palma, executats pel mateix sota el projecte del mallorquí Joan Roig»,²⁰² dues obres que han comptat amb estudis monogràfics. Però a part d'aquestes, d'altres obres s'han vinculat documentalment a l'argenter, com el Misteri de l'Ascensió del Senyor, obra que ja li atribuïa Ceán Bermúdez,²⁰³ un nen Jesús per a la seu de Lleida, una llàntia per a la capella de sant Bernat Calbó de la seu de Vic (1700), una maça per a la seu de Barcelona i d'altres encàrrecs particulars com els del compte d'Assumar.²⁰⁴

Tot i tractar-se d'un dels argenters més estudiats del període, no es disposa de cap treball que tracti la seva persona i obra de forma global. És per això que es pot parlar d'una escassetat de bibliografia, com passa amb la totalitat de l'orfebreria catalana del barroc. La seva figura ha estat tractada, especialment, per Duran i Sanpere²⁰⁵, Joan-Ramon Triadó²⁰⁶, Joan Domenge²⁰⁷ i Alba Erra²⁰⁸, tot i que també compta amb d'altres aportacions menors.²⁰⁹ La bibliografia estableix que Joan Matons era fill d'un pagès de Vilanova de Cubelles, actualment part de Vilanova i la Geltrú, i que devia nàixer vers l'any 1670. Es va formar a Barcelona, potser al taller de Francesc Via menor, tot i que devia prosseguir la seva formació amb el seu sogre, Bonaventura Fornaguera, a l'emmaridar amb la filla d'aquest, Francesca, el 29 de gener de 1690,²¹⁰ el mateix any que va realitzar la prova de passantia dissenyant una piqueta de plata [Imatge 14]. Va treballar com a gravador i va

²⁰¹ L'obra de Matons s'ha emmarcat tant dins de la corrent barroca com la rococó. Tanmateix, Triadó incidia en aquesta qüestió per remarcar que «un barroc, que no rococó, elegant informà la producció d'aquest argenter barceloní», desmarcant-se de les consideracions prèvies d'alguns autors com Mainar o Dalmases. TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op. cit., p.104.

²⁰² GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op. cit., p.721.

²⁰³ CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico...*, op. cit., vol. III, p.98-99. La notícia d'aquesta obra coincideix amb la informació donada per mossèn Sanç Capdevila, qui sense parlar específicament de l'argenter, informa que el 23 de maig de 1699, Josep A. Valls, ardiaca de Sant Llorens, va promoure la fabricació d'un tabernacle de plata amb les imatges de Crist, la Verge, sant Pere, sant Joan i sant Jaume per donar-lo a la Catedral de Tarragona. CAPDEVILA, Sanç. *La Seu de Tarragona. Notes històriques sobre la construcció, el tresor, els artistes, els capitulars*. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1935, p.93

²⁰⁴ DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional però controvertida: els canelobres de l'argenter Joan Matons». A: PASCUAL, Aina (coord.). *La Seu de Mallorca*. Palma de Mallorca: Olañeta, 1995, p.274.

²⁰⁵ DURAN I SANPERE, Agustí. «L'argenter Joan Matons». A: *Barcelona i la seva història*. vol.3. Barcelona, Curial. 1973-1975, p.398-402.

²⁰⁶ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo y vicisitudes en la realización de los candelabros de Joan Matons, para la catedral de Palma de Mallorca». A: PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio (coord.). *Patronos, promotores, mecenas y clientes: Actas del VII CEHA, Murcia, 1988*. Murcia: Universidad de Murcia, 1992, p.565-570.

²⁰⁷ DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit., p. 256-283.

²⁰⁸ ERRA ZUBIRI, ALBA. *L'argenter Joan Matons...*, op. cit., i ERRA ZUBIRI, ALBA. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)», op. cit., p.63-71.

²⁰⁹ MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «L'obra de Joan Matons: mestre argenter barceloní del segle XVIII». *D'ací i d'allà*, 1929, núm.138, p.192-193; MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Dos obras del cincelador Barcelonés Juan Matons». *Revista de Joyería*, Barcelona, 1932, núm. 25, p.1-5 i BLAS A. «Joan Matons, el cincelador catalán». *Revista de Joyería*, 1933, núm. 37, p.5.

²¹⁰ TRIADÓ TUR, Joan-Ramon «Génesis, desarrollo...», op. cit., p.565.

desenvolupar, també, una tasca didàctica. Mentre obrava l'urna i els canelobres, va treballar a la Reial Seca de Barcelona (1704-1719) en la fabricació de moneda, i en l'administració de paperetes i diners d'Aragó a la Reial Audiència.²¹¹

Santiago Alcolea en va donar a conèixer el seu testament, publicat el 22 de juny de 1735, on s'establien els seus orígens i els seus vincles familiars, que permeten comprovar una vegada més el parentiu establert entre nissagues d'argenters. Va fer hereu el seu fill, Joan Baptista, el qual consta com a marmessor juntament amb Josep Matons i la cunyada Mònica Fornaguera, ja vídua de Francesc Tramulles. També en va donar a conèixer l'inventari de béns, realitzat el 12 de juliol de 1735, i on hi figuren un conjunt de pertinències de poc valor que no concorden, segons exposa l'autor, amb la categoria artística del difunt, com tampoc no lligava un inventari previ, realitzat alguns anys abans, el 21 de març de 1723, corresponent als béns de la seva esposa Francesca Fornaguera.²¹² Al seu torn, Alcolea també publicava l'inventari realitzat el 27 de maig de 1755 dels béns del fill i hereu de Matons, Joan Baptista Matons, i que com ell va exercir d'argenter a Barcelona.²¹³ El seu obrador, doncs, va tenir continuïtat en els seus descendents, Joan Baptista Matons (1704-1755) i Josep Matons²¹⁴ [Imatges 15 i 16].

²¹¹ DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit., p.274.

²¹² ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.260.

²¹³ *Ibidem*, p.267-269.

²¹⁴ Cal ressaltar que Santiago Alcolea a «Sobre "argenters" barceloneses de los siglos XVII y XVIII» parla de Josep Matons com a nét de Joan Matons si bé la bibliografia posterior es refereix a aquest Josep com a fill del reputat argenter. Val a dir, que en la prova de passantia, Josep Matons feia constar que era fill de Joan Matons però podria respondre a una voluntat de ressaltar el seu llinatge com a argenter. En aquest sentit, Subirana es decantava per considerar-lo, per qüestions cronològiques, nét de Matons alhora que Domenge recull les dues propostes, sense posicionar-se. En aquest sentit, vegeu ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.260; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo...», op. cit., p.565; SUBIRANA, Rosa Maria. *La Calcografía catalana...*, op. cit., p.329; ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons...*, op. cit., p.42; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit., p. 274.

El vincle professional de Joan Matons amb els escultors del moment, com Joan Roig menor, ha estat estudiat en relació a l'urna de Vic i els canelobres de Palma però més recentment Francesc Miralpeix ha obert un nou front al dedicar un apartat del seu treball de doctorat a l'estudi de la connexió entre Antoni Viladomat i d'altres artistes de la Barcelona de finals del XVII i inicis del XVIII, entre ells Joan Matons. El vincle entre el pintor i l'argenter ja era conegut en relació als canelobres, quan Matons va incloure a Viladomat com una de les persones de confiança que avalarien la seva feina en aquest encàrrec,²¹⁵ però anant un pas més enllà d'aquesta coneixença personal entre ambdós artífexs, Miralpeix considera que l'obra i el tarannà del pintor podrien haver rebut l'influx de Matons, tant per la qualitat de la seva obra com per la seva personalitat liberal.²¹⁶

6.4 La nissaga dels Tramulles

El cognom dels Tramulles és de llarg recorregut en l'art català modern, també vinculat a l'argenteria, amb tres generacions dedicades a l'ofici tot i que només se'n conserva l'urna per guardar el reliquiari de la santa Cinta (1727-1729), de la seu de Tortosa, obrada per Francesc Tramulles i el fill d'aquest, Josep Tramulles i Ferrera. Les referències a l'obra són també ben primerenques i ja apareixen en els textos de Fèlix Duran o mossèn Gudiol.²¹⁷ Més enllà d'aquesta obra, la informació relativa a aquesta nissaga és de caire documental, no tant fructífera en el cas de Madurell, però sí en relació al seu estatus social i als vincles entre nissagues d'argenters. És el cas de les preuades informacions aportades per Santiago Alcolea, qui va donar a conèixer els capítols matrimonials de dos dels seus membres.

Així doncs, se sap que Josep Tramulles, fill de l'escultor Sever Tramulles, resident a Vilafranca del Penedès, va concertar el 16 d'agost de 1671 els capítols matrimonials amb la filla del passamaner barceloní Francesc Company. Un dels fills d'aquest matrimoni, Francesc Tramulles, es va casar l'1 de juliol de 1696 amb Isabel, filla del guarnicioner barceloní Josep Ferrera i, anys més tard, el mateix Francesc emparentava amb Bonaventura Fornaguera al casar-se en segones núpcies amb la seva filla Mònica. Cal afegir-hi un tercer membre, fill de Josep Tramulles i germà de Francesc, de nom també Josep i de professió argenter, casat el 10 de maig de 1705 amb Francesca Macià, filla del pare barceloní Joan Macià.²¹⁸ Alcolea també dona a conèixer el testament de Francesc Tramulles, publicat el 14 de juny de 1728, el mateix dia que s'iniciava l'inventari dels seus béns a instàncies del seu fill i hereu universal Josep Tramulles i Ferrera.²¹⁹ Així doncs, i de forma sintetitzada, aquesta dinastia es conforma de tres generacions d'argenters i amb noms similars, cosa que en pot afavorir la confusió: Josep Tramulles, el pare, i els seus dos fills, Francesc Tramulles i Josep Tramulles. A aquests tres, cal sumar-li el fill de Francesc Tramulles i Isabel Ferrera, també argenter, Josep Tramulles i Ferrera.

L'altra font documental que permet conèixer aquesta nissaga és la prova de passantia que van realitzar cadascun d'ells. Josep Tramulles, el més gran, va

²¹⁵ DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit., p. 278 i nota 48.

²¹⁶ MIRALPEIX I VILAMALA, Francesc. *El Pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): biografia i catàleg crític*. Director: Joan Bosch. Girona: Universitat de Girona, 2004 [Tesi doctoral inèdita], p.232.

²¹⁷ DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana.*, op. cit., p.73.

²¹⁸ ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses...», op. cit., p.258.

²¹⁹ *Ibidem*, p.265-266.

obtenir el mestratge el 5 de novembre de 1671, dissenyant un centre de taula. Al seu torn, Francesc Tramulles va realitzar l'examen el 6 de desembre de 1695, dissenyant i obrant una peça litúrgica, un calze [Imatge 17], mentre que el seu germà ho feia el 6 de juliol de 1699 amb una joia, un fermall²²⁰ [Imatge 18]. En darrer lloc, Josep Tramulles i Ferrera efectuava la seva prova el 25 d'octubre de 1729, examinant-se amb una sivella d'argent [Imatge 19]. La passantia de Josep Tramulles ha despertat interès, al tractar-se d'una joia peculiar, tant tipològicament —pel fet de tractar-se d'un gran fermall—, com temàtica. Es tracta d'una imatge que demostra l'interès per allò floral i animalístic, representant un au fènix, i amb uns vius colors roig i verd que amaguen l'animal al centre, amb la seva rosseta al pit de balaixos i diamants. Una joia com aquesta, floral, sembla anticipar les que hi haurà en el segle XVIII i XIX.²²¹ A més, permet establir un lligam amb la documentació coneguda, ja que en l'inventari del taller de Francesc Tramulles, el seu germà, hi constava una joia de l'au fènix. Per tant, pot ser que fos una especialitat del taller o bé un motiu característic de la joieria del moment.²²²

Assumpta Gou va aportar noves dades en relació al més petit de la nissaga, Josep Tramulles i Ferrera, qui ja constava en el Cadastre des de 1724 com a fadrí treballant al taller familiar, que va heretar el 1728 en motiu del decés del seu progenitor, realitzant l'examen tot seguit. L'agost de 1731 va marxar a treballar a Madrid, amb prou èxit perquè l'any 1736 consta que era «platero ensayador de la Fabrica de la Moneda». Ja a Madrid, va publicar dues obres, *Prontuario y guia de artifices plateros* (1734) i *Guia y desengaño de Artífices Plateros y Marcadores de*

²²⁰ Aquest darrer consta en el Cadastre de 1721 a 1740, any en què marxa a Sant Andreu de la Barca. Abans, però, va exercir de Cònsol Major el 1737. GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.1288-1289.

²²¹ MULLER, Priscilla E. *Joyas en España, 1500-1800*. Madrid: El Viso, 2012, p.139.

²²² Com apunta Alcolea, en el sector de l'habitatge destinat a botiga, al carrer de l'Argenteria, hi havia dos aparadors de fusta en l'interior dels quals hi havia varies joies. Un d'ells amb objectes de plata i l'altre amb diferents joies d'or amb esmalts o pedres precioses de les quals se'n detalla el valor. Entre aquestes, destaca una joia amb l'au fènix, que va assolir un dels preus més elevats, ja que va ser tassada amb 50 lliures i 8 sous. ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenteres" barceloneses...», op. cit., p.265.

oro y plata (1744).²²³ En la primera d'aquests obres, l'argenter exposava les ordenances de 1731 en relació a tot allò que fa referència a les lligues, reduccions, lleis del metall i totes les altres observacions sobre la qualitat i el treball de l'or i l'argent.²²⁴ En el pròleg, se'l defineix com un «Escultor de oro, y plata, residente en la Villa de Madrid», entroncant, una vegada més, amb la consideració d'Arfe, enaltint així la figura de l'argenter.

²²³ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.1399-1400.

²²⁴ DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.21.

7. Les obres més estudiades

7.1 El cas singular de l'urna i dels canelobres de Joan Matons

Les dues obres conservades de Joan Matons, l'urna de sant Bernat Calbó i els canelobres per a la catedral de Palma, han despertat l'interès dels historiadors de l'art català des de ben aviat donant lloc a estudis monogràfics d'ambdues obres, quelcom excepcional en el panorama de l'orfebreria catalana del barroc, i afavorits per la gran quantitat d'informació que es conserva de totes dues. Els elogis a Matons i a la seva obra són una constant i, fins i tot, l'urna ha estat inclosa per Xavier Barral com una de les peces que conformen el llibre *Tresors artístics catalans*.²²⁵ És impossible, i tampoc és l'objectiu d'aquestes pàgines, resumir tot el procés constructiu d'ambdues obres, donat el grau de detallisme al qual es pot arribar gràcies a la ingent quantitat d'informació documental conservada en ambdós casos. Però tot i estar molt ben documentades, s'esdevé la paradoxa que, fins fa relativament poc, havien estat desateses historiogràficament.

L'urna de sant Bernat Calbó [Imatges 20 i 21] va ser estudiada pels autors que van desenvolupar la seva tasca a la ciutat de Vic i que comptaven amb un fàcil accés al fons de l'Arxiu Episcopal. En aquest sentit, destaca l'estudi de Josep Gudiol i Cunill qui no només se centrava en l'urna d'argent sinó que també en comentava els antecedents reculant fins al traspàs de Bernat Calbó, succeït el 26 d'octubre de 1243, i el seu inicial enterrament en un túmul.²²⁶ Amb posterioritat a Gudiol, mossèn Eduard Junyent també va dedicar un estudi monogràfic a l'urna, si bé presentant-la com un exponent de la devoció al sant, conferint-li així el caràcter religiós i devocional que li mancava a l'obra de Gudiol.²²⁷ Cèsar Martinell²²⁸, al seu torn, sí que va interessar-se per les qüestions artístiques en tractar els escultors que van intervenir-hi, Joan Roig i Pere Costa i, posteriorment, Josep Maria Madurell va donar a conèixer gran part de la documentació relativa a l'urna conservada a l'arxiu notarial de Barcelona, que completava la ja coneguda de l'arxiu vigatà.²²⁹

²²⁵ BARRAL, Xavier. *Tresors artístics catalans*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, 1994, p.218-219.

²²⁶ Amb la intenció de concedir-li més importància, el 1382 el capítol de la Catedral de Vic va contractar la construcció d'un sepulcre d'alabastre a l'escultor Colí de Marchvella, que es va modificar entre 1633 i 1694 per adaptar-lo a la nova capella dedicada al bisbe Bernat Calbó per, finalment, decidir l'obratge, el 1700, d'una urna d'argent, encarregada a Joan Matons. GUDIOL I CUNILL, Josep. *Lo sepulcre de Sant Bernat Calvó*. Barcelona: Estampa de Francisco X. Altés, 1912. Gudiol va escriure un article precedent al voltant del sepulcre medieval, que va ser publicat en dues revistes en anys diferents. Vegeu: GUDIOL I CUNILL, Josep. «El sepulcre de Sant Bernat del segle XIV». *Gazeta Montanyesa*, 1906, núm.91 i GUDIOL I CUNILL, Josep. «El sepulcre de Sant Bernat del segle XIV». *Revista Catalana*, 1924, núm. 175, p.101.

²²⁷ JUNYENT, Eduard. *Veneración y culto a San Bernardo Calvó*. Barcelona: Imprenta de la Editorial Librería Religiosa, 1943.

²²⁸ MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura...*, Vol.2, op. cit., p.118 i MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Vol.3: *El Barroc acadèmic (1730-1810)*. Barcelona: Alpha, 1963 (*Monumenta Cataloniae*; 12), p.125.

²²⁹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «La urna d'argent de Sant Bernat Calvó de la seu de Vich». *Ausa*, 1968-1971, núm. 6, p.25-33.

Imatge 20. JOAN MATONS: Urna de sant Bernat Calbó. Escena de la multiplicació dels pans per alimentar els pobres en una època de sequera (escena lateral esquerra).

Font: ERRA ZUBIRI, ALBA. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)», op. cit., p.66.

Imatge 21. JOAN MATONS: Urna de sant Bernat Calbó. Escena d'apaivagament de les aigües del mar en una tempesta i salvació dels mariners (escena lateral dreta).

Font: ERRA ZUBIRI, ALBA. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)», op. cit., p.65.

Posteriorment, el Museu Episcopal de Vic va dedicar el 1980 una exposició commemorativa a sant Bernat Calbó en motiu del VIII centenari del seu naixement, exposant les relíquies del sant custodiades al museu així com documents conservats a l'arxiu eclesiàstic de Vic.²³⁰ D'altres aportacions posteriors van ser síntesis d'aquests primers treballs, com la fitxa de catàleg per a la mostra *Millenum*.²³¹ No és fins als anys noranta quan s'esdevé un rigorós estudi monogràfic sobre l'obra, de la mà d'Alba Erra, dedicant-li pràcticament la totalitat de la seva tesina de llicenciatura²³². L'autora va portar a terme una revisió dels materials d'arxiu consultats pels seus predecessors, descrivint amb precisió les incidències del procés constructiu i completant el seu estudi amb una exhaustiva anàlisi iconogràfica, gràcies a les fonts i els reculls de miracles i biografies de sant Bernat Calbó, existents al fons de l'Arxiu Capitular i a la Biblioteca Episcopal de Vic. Tot plegat va ser sintetitzat, com ja s'ha apuntat, en un article per al Butlletí del MNAC l'any 1994.

L'abundant bibliografia disponible i, principalment, l'estudi d'Alba Erra permeten saber que Joan Matons va portar a terme la fabricació de l'urna en dues etapes. Una primera fase d'obratge s'hauria iniciat el 1701 quan, el 12 de juny, el capítol de la catedral de Vic i l'argenter van signar el contracte on es van establir les condicions en què s'havia d'executar l'obra. L'activitat constructiva va cessar de

²³⁰ Una ressenya de la mostra pot veure's a GROS, Miquel S.; ORDEIG, Ramon. «VIII Centenari del naixement de Sant Bernat Calbó, bisbe de Vic (1180-1980)». *Ausa*, vol. 9, 1980-1981, p.133-146. Entre els objectes exposats, consta un document datat el 26 d'octubre de 1728 amb els comptes de l'urna d'argent de sant Bernat Calbó.

²³¹ DALMASES I BALANA, Núria de; ERRA, Alba «Urna de Sant Bernat Calbó». A: *Millenum...*, op.cit., p.542.

²³² ERRA ZUBIRI, ALBA. *L'argenter Joan Matons...*, op. cit.

1705 a 1719, període durant el qual, segurament a causa de la Guerra de Successió, la dificultat per part del capítol de la catedral d'obtenir argent es va reflectir en l'aturada dels lliuraments de material. L'activitat no es va reprendre fins al 1720, quan novament va ser possible disposar d'argent i dels diners necessaris. En aquest segon període, es va cancel·lar el contracte de 1701 i, el 26 de setembre de 1720, el capítol i l'argenter en van signar un de nou on s'establí un termini de quatre anys i mig per tenir-la acabada. Tanmateix, l'urna no es va concloure fins el 1728, any en què va ser traslladada a Vic i instal·lada a la capella dedicada al sant el dia 23 d'octubre.²³³

Tot i el detall amb què l'autora va estudiar la peça, una part de les notícies sobre la intervenció dels escultors en els models de fusta van ser revisades per Carles Dorico, bàsicament pel que fa al paper portat a terme per Pere Costa. Poc després que Joan Matons signés el primer contracte, l'escultor barceloní Joan Roig menor i el capítol van concertar la construcció dels models que havien de permetre a l'argenter obtenir les diferents peces que integraven el conjunt.²³⁴ Però quan es va reprendre la construcció de l'urna, Joan Roig ja havia mort, de manera que es van encomanar els models restants a Joan Costa, escultor barceloní. El contracte es va formalitzar el 4 de novembre de 1720 i, per raons que es desconeixen, es va rescindir el 16 de desembre de 1722. Seguidament es va fer càrrec de l'elaboració dels models Pere Costa, fill de l'escultor vigatà Pau Costa.²³⁵ El llibre de comptes de la fàbrica de sant Bernat Calbó permet saber l'abast de la participació de Pere Costa en l'obtenció dels models, molt superior al que anys abans havia tingut la de Joan Roig. Tanmateix, Alba Erra²³⁶ no va estudiar aquest document en la seva tesina, atorgant un paper més secundari a Pere Costa.

En el cas dels canelobres de Palma [Imatge 22], realitzats entre c.1702 i 1718, també se'n tenen estudis i referències nombroses. És el cas de l'apartat que, l'any 1947, va dedicar-los José Ramis de Ayreflor en un llibre destinat a biografiar la figura d'Antoni Figuera, i on s'establí el paper del canonge en el procés de gestació i desenvolupament dels canelobres.²³⁷ També Juan Tous va dedicar-los-hi un breu estudi monogràfic partint, en bona part, de les informacions aportades per Ramis.²³⁸ Posteriorment a aquestes primeres intervencions, destaca el rigorós estudi monogràfic de Joan-Ramon Triadó, on l'autor incidia en els aspectes del llarg

²³³ ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op. cit., p.63.

²³⁴ Carles Dorico creu que la informació documental relativa a la intervenció de Joan Roig menor en l'obra no és suficient per determinar que l'escultor va ser-ne, també, l'autor del projecte com sovint apunta la bibliografia. Segons Dorico, en obres com aquesta, l'escultor a qui s'encarregava l'obtenció dels models no era necessàriament qui havia concebut la idea. Sense excloure totalment la possibilitat d'una autoria de Joan Roig, Dorico s'inclina a pensar que el disseny global de l'obra es responsabilitat de Joan Matons, potser amb col·laboració amb Bonaventura Fornaguera, la firma del qual es trobava en algun dels projectes presentats al capítol vigatà. DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op. cit, p.322.

²³⁵ *Ibidem*, p.323-324.

²³⁶ Després de l'anul·lació del contracte de Joan Costa, Erra considera que hi ha un buit documental que no aclareix quin escultor va acabar realment el treball. Segons l'autora, se sap d'una imprecisa participació de Pere Costa, anterior al 1725, i de l'interès del capítol per comunicar-se amb aquest escultor durant l'any 1726, en què ja s'ha acabat la realització dels models. Tanmateix, creu que no es pot assegurar que fos el continuador de la tasca de Joan Roig, ja que no s'ha trobat cap època de pagament del seu treball alhora que atribueix la remuneració reclamada al capítol el 1725 a una simple i reduïda col·laboració de l'escultor. ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op. cit., p.69.

²³⁷ RAMIS DE AYREFLOR, Josep. «El canónigo Figueras y los candelabros de Matons». A: *El canónigo Don Antonio Figuera: Un insigne bienhechor de la Catedral de Mallorca: 1669-1747*. Palma de Mallorca: Imp. Vda. F. Soler, 1947, p. 74-107.

²³⁸ TOUS, Juan J. *Los candelabros de la catedral de Mallorca*. Palma: [Panorama Balear], 1957.

procés d'execució i resolució del contracte, cosa que li permetia centrar la consciència artística de Matons i les dificultats econòmiques que va patir a l'hora de realitzar pràcticament al mateix temps els seus dos projectes més ambiciosos, els canelobres i l'urna. Triadó se centrava en documents notariais de l'Arxiu Capitular de Palma —que havien estat recollits ja per Ramis—, i en d'altres trobats a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona i en l'Arxiu Històric de la Catedral de Barcelona per explicar el llarg procés de gestació d'aquesta obra barroca.²³⁹

És, però, cabdal el treball efectuat per Joan Domenge i que s'ha convertit en un text d'obligada referència per a l'estudi tant de l'obra com de l'argenter. L'estudiós en resseguia tot el procés de realització, que va començar el 1703 amb l'acord de fer-los i va acabar molt més tard del que inicialment es preveia, el 1721, amb el seu trasllat a Mallorca. Les desavinences pel preu d'aquesta obra van donar lloc a un llarg plet entre l'argenter Matons i els canonges mallorquins, que no es va tancar fins al 1730. Tot plegat, va generar una gran quantitat de documentació²⁴⁰ que permet conèixer les circumstàncies no només de l'encàrrec de la peça sinó també de la creació i la

transcendència de l'obra una vegada feta. Per tant, a les fonts pròpiament documentals cal sumar-li, com a mínim, tres documents impresos amb una gran quantitat d'informació addicional. Es tracta del *Memorial Ajustado* del plet que l'argenter va posar al capítol mallorquí per tal d'obtenir la remuneració que creia justa; un document titulat *Desengaño e ingenuo aviso que segun arte se ha compuesto*, d'autor anònim i on es fa una defensa aferrissada dels canelobres i del seu artífex; i, en tercer lloc, un text on el capítol de Mallorca endureix la seva posició en el plet i demana que l'argenter sigui condemnat a corregir les imperfeccions dels cirials.²⁴¹ A més, la documentació revela també la rivalitat professional sorgida entre Francesc Via menor i Joan Matons per obtenir l'encàrrec, anècdota que permet retratar el medi artístic de manera realista i entrar en la dinàmica dels tallers barcelonins del moment.²⁴²

Imatge 22. JOAN MATONS: detall d'un dels canelobres de Mallorca. (1702-1718).

Font: DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op. cit., p.165.

²³⁹ TRIADÓ I TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo...», op. cit., p.567.

²⁴⁰ En el cas dels canelobres, es compta amb la informació de l'Arxiu de Protocols Notariais de Barcelona (on es conserva el contracte, les èpoques de pagament i la visura) i també amb la del l'Arxiu Capitular de Mallorca (ACM), i que permeten fer un seguiment de la relació establerta entre l'argenter i el capítol mallorquí. A més de les resolucions capitulars preses durat tot el temps que va durar l'obratge dels cirials i que queden recollits en els llibres d'actes, l'ACM conserva un conjunt de més de 350 documents referits a l'obra, sobretot cartes enviades pels diferents agents que van intervenir en el procés. Com establí Joan Domenge, la ingent documentació al voltant de l'obra fa necessària una lectura precisa, a l'espera d'una monografia. DOMENGE MESQUIDA, JOAN. «Una obra excepcional...», op. cit., p.273 i 279 nota 2.

²⁴¹ Els dos primers textos van ser el nucli del comentari de Duran i Sanpere al voltant dels canelobres a DURAN I SANPERE, Agustí. «L'argenter Joan Matons», op. cit., p.400-402. Al seu torn, tots tres van ser estudiats per Joan Domenge a DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit.

²⁴² DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op. cit., p.273-274.

7.2 La imatge de la Mare de Déu de la Cinta i d'altres obres

En línies generals, les obres d'argenteria del Barroc català han estat poc estudiades, sense obres monogràfiques ni estudis molt elaborats, els més reeixits dels quals solen trobar-se en catàlegs expositius que se sumen a la lenta però progressiva troballa de documents que permeten un millor coneixement i contextualització de les peces. A més, les obres més conegudes i estudiades són ben poc nombroses, les més destacades, deixant clarament en un perillós segon terme les considerades menors. En aquest sentit, i sense comptar amb el cas excepcional de Joan Matons, Francesc Via menor ha estat un dels argenters més reivindicats i les seves obres han estat objecte d'estudi i de presentació en diverses exposicions, beneficiant-se així de progressives descripcions i treballs. És el cas de l'urna per al Monument [Imatge 23] o de la Mare de Déu de la Cinta [Imatge 24], ambdues de la seu tortosina, que ja van comptar amb un estudi específic de Manuel Trallero a *Thesaurus*,²⁴³ o bé el bust-reliquiari de la prioral de Sant Pere de Reus, amb una destacada ressenya de Martínez Subias a *Millenium*,²⁴⁴ peça que, com s'ha exposat anteriorment, ja s'havia beneficiat de les troballes de Lluïsa Vilaseca en relació a la seva autoria. De Via, també ha suggerit força interès el reliquiari de sant Tomàs de Villanueva de la seu de València. Aquesta obra ja va ser comentada per Josep Sanchis Sivera,²⁴⁵ apuntant-ne els antecedents, però va ser Madurell qui va dedicar-li un article monogràfic en motiu de la localització del contracte, datat el 31 de desembre de 1698, i de diverses àpoques.²⁴⁶

Però, especialment, l'obra que ha despertat més interès ha estat, sens dubte, la imatge d'argent de la Mare de Déu de la Cinta Tortosa. Les referències més primerenques apareixen amb Ramon O'Callaghan, qui en donava a conèixer algunes dades documentals en relació al tracte establert entre el capítol tortosí i un argenter de Barcelona per a la realització de la imatge, com la signatura del contracte el setembre de 1704. Tanmateix, no citava el nom de l'argenter

Imatge 23. FRANCESC VIA MENOR. Urna per al Monument del Dijous Sant (1688). Tortosa: tresor de la catedral.

Font: PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op. cit., p.99.

²⁴³ TRALLERO, Manuel. «Arca del monument del Dijous Sant». A: *Thesaurus...*, op. cit., p.292.

²⁴⁴ MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere». A: *Millenium...*, op. cit., p.510.

²⁴⁵ Sivera exposava els antecedents del reliquiari d'argent. Segons relata, el 27 d'abril de 1617 la relíquia del cap de l'arquebisbe de València Tomàs de Villanueva va ser entregada als estaments eclesiàstic, militar i civil, portant-se a la catedral processionalment i amb gran pompa des del convent dels Socors, on es trobava. La relíquia va ser ubicada en un reliquiari que el 1666 estava a la veneració pública en la capella que va erigir-se al sant. Més tard, es va pensar en la construcció d'un mig cos de plata i d'una civera, també d'argent, encàrrec que va fer-se a Francesc Via, argenter català, el 1703. Un cop obrat, va situar-se a l'altar de dita capella. SANCHIS SIVERA, José. *La catedral de Valencia. Guia històrica y artística*. Valencia: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909, p.390.

²⁴⁶ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari de Sant Tomàs...», op. cit.

escollit.²⁴⁷ En canvi, sí que el revelava Mariano Jover, tot i que la resta d'informacions que donava en relació a l'obra eren extretes d'O'Callaghan, a excepció de l'existència d'un altre rebut, que transcrivia íntegrament.²⁴⁸ Amb posterioritat a aquests autors, José Matamoros en va parlar en el seu llibre dedicat a la seu tortosina, apuntant que va obrar-la Francesc Via i dedicant-li grans elogis.²⁴⁹

De l'estudi de Manuel Trallero en destacava la descripció estilística, però sense aportar més dades documentals.²⁵⁰ Encara més breu, i de menor importància, va ser la ressenya de Martínez Subias a *Fidei Speculum*.²⁵¹ Va caler esperar fins al 2004 perquè Jacobo Vidal n'aportés més dades documentals, permetent així comprendre a la perfecció el context en què va ser creada la imatge. Concretament es tractava d'un seguit de documentació epistolar, inèdita fins al moment, i que provava la relació entre l'argenter i el capítol tortosí al llarg de tot el procés d'execució, des de l'encàrrec i fins a les vicissituds del seu transport a la seu tortosina,²⁵² informació que va sintetitzar en els seus punts clau en la ressenya de la imatge per al catàleg de la mostra *Espais de Llum: Borriana, Vila-real, Castelló*, l'any 2008.²⁵³ D'aquesta documentació epistolar se n'extreu, també, un important matís iconogràfic. Concretament, s'especifica que havia de representar-se «sens Niño en los brassos, segons

Imatge 24. FRANCESC VIA MENOR. Mare de Déu de la Cinta (1705-1706). Tortosa: tresor de la catedral.

Font: PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op. cit., p.176.

²⁴⁷ O'CALLAGHAN, Ramon. *Anales de Tortosa e Historia de la Santa Cinta*. Vol. 2. Tortosa: Imp. Católica de Gabriel Llasat, 1887, p.35-36.

²⁴⁸ JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa: VIII Centenario, 1178-1978*. Tortosa: Mariano Jover Flix, 1978, p.139-140.

²⁴⁹ MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*. Tortosa: Editorial católica, 1932, p.210.

²⁵⁰ TRALLERO, Manuel. «Mare de Déu de la Cinta». A: *Thesaurus...*, op. cit., p.293.

²⁵¹ MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Mare de Déu de la Cinta». A: PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op. cit., p.176.

²⁵² La cerca en el fons documental de mossèn Eduard Solé —avui a l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre—, va permetre que Jacobo Vidal trobés un seguit de còpies de l'epistolari del capítol durant els anys 1704, 1705 i 1706 que permeten resseguir les notícies relatives a tot el procés d'execució de la peça i que mostra la intensa relació que l'argenter va mantenir amb el capítol mitjançant el síndic que la catedral de Tortosa tenia a Barcelona, Rafael Pinyana primer i, després, Vicent Gomis. L'estudi sobre la peça i la iconografia de la Santa Cinta de Tortosa va donar lloc a diversos articles, que complementen l'estudi de 2004. En el corresponent a la revista *Estel*, Vidal dona a conèixer alguns apunts d'aquesta documentació epistolar en què quedava clar que la intenció del capítol era executar una imatge de plata de la Mare de Déu «de tot garbo», consideració que l'autor considera de caire estètic, al pensar que «garbó» vindria a ser una variant dialectal de gràcia i que, per tant, coincidiria amb els adjectius que l'obra ha rebut posteriorment per part dels diferents autors, com elegància del gest o vivor del moviment. Vegeu: VIDAL FRANQUET, Jacobo (2001). «Apunts a l'entorn de la Santa Cinta de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 2001, núm. 274, p.16-17; VIDAL FRANQUET, JACOBO. «Amb bones intencions: un altre apunt sobre la Santa Cinta de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 2001, 278, p.26; VIDAL FRANQUET, Jacobo. «De tot garbo. Una imatge de plata pera la Seu de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 2002, núm.288, p.26.

²⁵³ VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «Virgen de la Cinta». A: SABORIT, Pere; MONTOLIO TORAN, David (coord.). *Espais de Llum: Borriana, Vila-real, Castelló 2008-09* [Catàleg d'exposició] [S.l.]: Generalitat Valenciana: La Llum de les Imatges, 2008, p.474-476.

la tradició antiquíssima tenim en esta santa yglésia», cosa que concorda amb les bases textuais que sustenten aquesta iconografia tortosina. Alhora, es fixa que havia d'inspirar-se en la Immaculada Concepció de la basílica de Santa Maria del Mar ja que, com exposava Vidal, no es tracta d'una imatge narrativa del miracle sinó d'una imatge exempta i descriptiva reafirmant, al seu torn, que no està encinta, afirmació que a vegades s'ha fet en relació a aquesta imatge d'argent.²⁵⁴ Posteriorment, aquesta documentació també va ser estudiada per Rosa Maria Subirana en l'únic article monogràfic dedicat a l'argenter i on sistematitzava la informació coneguda fins al moment.²⁵⁵ Per la seva banda, Joan-Hilari Muñoz va afegir una altra dada més sobre l'execució d'aquesta imatge d'argent, el fet que el seu obratge va suposar sacrificar una Mare de Déu (1601-1608), promoguda pel cabiscol Gaspar Jordà i Oliver de Boteller i obrada pels argenters tortosins Joan Leonart i Baptista Díaz.²⁵⁶

També a la seu de Tortosa es conserva una altra de les obres més estudiades de l'orfebreria barroca barcelonina, l'urna d'argent que havia de servir per guardar el reliquiari gran de la santa Cinta, dins del Tabernacle de la Reial Capella. L'obra, l'única que es conserva dels Tramulles, s'ha d'entendre en el context de l'època clàssica de devoció a la santa Cinta, el segle XVIII, fet que va motivar l'increment del tresor d'argenteria vinculat a aquesta devoció mariana. Així doncs, dos anys després que s'inaugurés la capella de la Cinta, el 1725, el capítol va decidir encarregar una urna d'argent per custodiar de forma adequada al reliquiari major lliurat pel bisbe Tena l'any 1619, tal i com va fer-se fins que aquest va desaparèixer durant la Guerra Civil.²⁵⁷ O'Callagan n'havia donat a conèixer ja algunes dades documentals, com el contracte, ultimament pel notari barceloní Francesc Busquets i establert entre el canonge Jaume Vidal i els argenters Francesc i Josep Tramulles. L'autor parlava dels artífexs de la peça però sense especificar quin parentiu els unia. Això va portar a Assumpta Gou a considerar erròniament que l'obririen els dos germans.²⁵⁸ Tanmateix, Madurell, el 1960, ja havia donat a conèixer els capítols firmats l'11 d'agost de 1727 pels argenters per a la fàbrica d'aquesta urna de plata, especificant que es tractava de Francesc Tramulles i Josep Tramulles i Ferrera, pare i fill.²⁵⁹ Cal suposar, doncs, que quan Francesc Tramulles va morir, el juny de 1728, la feina encara no estava enllestida i que seria Josep Tramulles i Ferrera l'encarregat de concloure-la l'any 1729, coincidint amb la realització de la seva passantia.

Per altra banda, O'Callagan també apuntava que el disseny hauria estat probablement tortosí, ja que en una acta capitular constava que es va enviar a Barcelona una urna com a model per fer-la en argent. Posteriorment, Carles Dorico ha tractat amb més precisió la qüestió dels models escultòrics que es van usar en aquesta obra, determinant que el model del nen Jesús sobre núvols que corona l'urna va ser encarregat a l'escultor Cristòfol Cros, artista conegut a Tortosa i del qual es conserva el retaule de sant Pere (1731) per a una capella de la catedral. Més complex és per a l'autor determinar quina era l'urna de fusta que els canonges

²⁵⁴ VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «Virgen de la Cinta». A: SABORIT, Pere; MONTOLIO TORAN, David (coord.). *Espais de llum...*, op. cit., p.476.

²⁵⁵ SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op. cit., p.129-160.

²⁵⁶ MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Les figures-reliquiari...», op. cit., p.452.

²⁵⁷ JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa...*, op. cit., p.141 nota 3.

²⁵⁸ GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op. cit., p.1289.

²⁵⁹ MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «*Regesta documental de reliquias y relicarios (siglos XIV-XIX)*». *Analecta Sacra Tarraconensia*. 1958, vol. 31, núm 2, p.323.

van proporcionar als argenters ja que sembla que, en un primer moment, se'n va fer una a Tortosa, com exposava O'Callaghan, però també consta que més endavant se'n va encarregar una a Pere Costa.²⁶⁰ En última instància val la pena remetre a una consideració de Carles Dorico segons la qual, a l'hora de cercar els argenters que havien d'obrar aquesta urna, segurament s'hauria acudit a l'argenter Francesc Via menor, amb una fructífera relació amb el capítol tortosí. Tanmateix, el decés de l'argenter mentre treballava a Escaladei, hauria obligat a restablir negociacions amb artífexs de diferents ciutats fins que l'elecció va recaure en Francesc Tramulles i el seu fill Josep Tramulles i Ferrera.²⁶¹

Entre les obres d'artistes que han passat de forma més secundària, cal destacar-ne algunes amb relativa projecció en les mostres d'art litúrgic i amb resultats, també, en la recerca d'àmbit més local. És impossible fer-ne una enumeració de totes elles, però sí que val la pena destacar el cas del bust de sant Valentí de la catedral de Tortosa perquè evidencia el nivell ben primerenc en què es troba la recerca documental. La peça va formar part de l'exposició *Millenum* i Núria de Dalmases va ser l'encarregada d'elaborar-ne la fitxa per al catàleg, on afirmava que havia estat una donació de l'any 1667 a la catedral per part de l'ardiaca de Culla, Sebastià Cortiella, considerant-la anònima.²⁶² Tanmateix, la informació aportada per l'estudiosa era incerta, com ho ha demostrat recentment Joan-Hilari Muñoz. Dalmases es basava en el clàssic llibre *La Catedral de Tortosa* on José Matamoros, fruit d'una mala interpretació, va generar un error bibliogràfic. Muñoz va verificar que l'any 1657 el canonge Francesc Martí, actuant com a representant de Sebastià Cortiella, va lliurar al capítol el cos del Sant Màrtir, és a dir, la relíquia, però no el reliquiari i, de fet, la peça d'orfebreria no va ser iniciada fins els voltants del 1684. Al seu torn, Muñoz també va trobar el testament de l'ardiaca, on mencionava la peça i l'argenter que l'estava obrant, el barceloní Francesc Ros.²⁶³

²⁶⁰ DORICO I ALUJAS, Carles. «Col·laboració entre escultors i argenters...», op. cit., p.327.

²⁶¹ *Ibidem*, p.325.

²⁶² DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Bust-reliquiari de Sant Valentí». A: *Millenum...*, op. cit., p.509.

²⁶³ MUÑOZ, Joan-Hilari. «Notícies documentals...», op. cit., p.722.

8. Conclusions

Després d'haver esbossat en les pàgines precedents un estat de la qüestió de caire historiogràfic al voltant de l'orfebreria catalana del Barroc i, específicament, la barcelonina, es poden apuntar un seguit de reflexions a mode de cloenda. En primera instància, és obligat remarcar de nou que l'estudi de l'orfebreria catalana del Barroc es troba, en termes generals, en un primer estadi sent encara ben deutor de la informació proporcionada per aquells autors que van posar-ne els primers fonaments. En aquest sentit, les diferents publicacions de Josep Gudiol i Cunill —especialment el seu manuscrit centrat en l'orfebreria, incomprendiblement encara inèdit— són ben vigents i tot investigador en la matèria hi ha de recaure inevitablement. A mode de síntesi pot recordar-se com d'altres aportacions destacades, i que encara avui són també obres de referència, sorgeixen de col·leccions generals d'història de l'art, català o hispànic, alhora que cal subratllar especialment les publicacions centrades en les arts decoratives i, sobretot, les que Núria de Dalmasas va dedicar a l'orfebreria catalana de forma específica. Al seu torn, les exposicions han estat l'ocasió per presentar l'estat de la qüestió de moltes obres i artífexs i, per tant, els seus catàlegs també han de ser tinguts en compte.

Així doncs, enfront d'aquest panorama una mica eixorc, sense cap manual que englobés l'orfebreria barroca a Catalunya, s'iniciava aquest treball amb el perjudici de la inexistència d'estudis relatius a aquest àmbit artístic, tot i que la recerca bibliogràfica ha evidenciat que el problema no és tant aquest fet —tot i que evidentment l'és— sinó sobretot la dispersió de la informació existent. A banda d'aquestes publicacions de major difusió, s'ha evidenciat l'existència d'un gran nombre de publicacions més específiques i sovint d'àmbit local, les quals són de difícil accés i, en aquest sentit, les bibliografies i les biblioteques especialitzades esdevenen una eina bàsica. Aquests estudis de difusió menor solen contenir informació de gran vàlua relativa als orfebres i les peces d'argenteria del Barroc, actualitzant aquells aspectes establerts en les publicacions de més tirada, sovint donant a conèixer alguna troballa documental. A més, en aquesta dispersió bibliogràfica les aportacions també arriben des d'estudis que potser aparentment no feien presagiar una recerca en el camp de l'argenteria. La desconeixença i la no compilació de totes aquestes informacions juga inevitablement un punt en contra en el coneixement de l'orfebreria catalana del Barroc.²⁶⁴ I això pot portar, com exposaven Roser Puig i Maria Recasens, a treballs que citin només els historiadors tradicionals sense contrastar la informació amb documentació d'arxiu i repetint errors de datació i autories.²⁶⁵

Fruit d'aquesta dispersió bibliogràfica i del grau inicial en què es troba el seu estudi, l'orfebreria catalana barroca ofereix molts fronts oberts i és difícil proposar aquí unes línies clares del camí que caldria seguir. En primer lloc, és evident que cal establir un veritable corpus d'obra per saber ben bé amb quines peces es compta. L'estudi minuciós de cadascuna d'elles pot evidenciar punxons de localitat i també

²⁶⁴ Per exemple, l'article de Rafael Cornudella al voltant de la calcografia on apunta algunes dades documentals noves, sobretot en relació a Bonaventura Fornaguera. O bé la notícia que proporciona Carme Narváez sobre el mateix argenter en un llibre dedicat a fra Josep de la Concepció. Vegeu: CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.168 nota 51 i NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista...*, op. cit., p.154

²⁶⁵ PUIG, Roser; RECASENS, Maria. «Bibliografia d'història de l'art sobre l'època moderna a les comarques tarragonines (1977-2006): trenta anys de recerca». A: BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura; GARRIGA, Joaquim; PARÍS, Jordi (ed.). *L'època del Barroc...*, op.cit., p.552-553.

d'altres inscripcions que poden ajudar a contextualitzar-les. Evidentment, la recerca documental és l'altre gran camí a seguir perquè només el buidat d'arxius podria resoldre autories. Fer coincidir obra i document és una tasca complexa però segur que hi ha algun fil per estirar que permeti augmentar o reconstruir el catàleg d'obra d'alguns orfèvres. Com apuntava Alcolea,²⁶⁶ la localització de la documentació d'arxiu és un primer punt de partida que ha de permetre una recerca més a fons i que pot donar lloc a distints estudis en diversos camps històrics, i que precisa un examen meticulós per anar lligant les referències documentals amb les obres conservades. A més, moltes de les obres referenciades documentalment han desaparegut o bé han estat traslladades del seu lloc d'origen, cosa que en dificulta la identificació.²⁶⁷

És paradigmàtic el cas de Bonaventura Fornaguera, un argenter que va tenir un paper molt destacat en la segona meitat del segle XVII, a jutjar per la nombrosa quantitat de documentació, i del què no se'n coneix pràcticament cap obra conservada. Rafael Cornudella anotava ja fa uns anys, el 1999, que tot i comptar amb vàries notícies sobre l'argenter, publicades per Madurell i d'altres historiadors, la documentació notarial inèdita relativa a Fornaguera encara és molt abundant i demana un estudi sistemàtic.²⁶⁸ Però també és el cas d'orfèvres com Francesc Via menor, amb grans obres conservades però amb cap estudi monogràfic que aplegui les nombroses dades que se'n coneixen, disperses en una bibliografia difícil de recollir. És una situació que pot extrapolar-se a la resta d'argenters del moment, per no parlar de la manca pràcticament total d'estudis dels artífexs més secundaris. Sembla desmarcar-se d'aquesta situació Joan Matons ja que l'abundant documentació existent i referent a les seves dues obres conservades ha donat lloc a estudis monogràfics de les peces. Però, tot i això, és una documentació que no ha exhaurit les seves possibilitats, com bé apuntava Joan Domenge en relació als canelobres de Palma.²⁶⁹ Per altra banda, el fet que els argenters del període exercissin ocasionalment de gravadors fa que calgui anar, també, als treballs i estudis sobre el gravat català per trobar-ne més referències i poder estudiar la seva obra amb caràcter global.

Així doncs, la dispersió de les notícies existents va fer que es considerés oportuna la realització d'un annex on es poguessin compilar les informacions que la bibliografia anava traçant en relació als orfèvres. D'aquesta manera, s'ha pogut anar resseguint quin és l'origen d'algunes de les notícies i com aquestes s'han anat repetint en la bibliografia posterior. Per altra banda, ha permès comptar amb una primera síntesi de la informació coneguda sense pretendre ser res més que un primer punt de partida. Queda una àrdua tasca de comprovació de l'existència de les peces citades per la bibliografia en relació a cadascun dels argenters, que cal ser realitzada en catàlegs, inventaris i arxius fotogràfics. Tanmateix, es tracta d'una tasca que sobrepassa, òbviament, les característiques del present treball i que es reserva per a futures recerques en aquest àmbit. Tot i això, l'elaboració de l'annex ha permès fer quallar una mica més aquest estat de la qüestió que aquí es proposa

²⁶⁶ ALCOLEA GIL, Santiago. «Pròleg». MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *L'art antic al Maresme. (Del final del gòtic al barroc salomònic)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1970, p. 8.

²⁶⁷ N'és un cas ben clar la identificació fa ben poc de l'arqueta els Sants Màrtirs de Manlleu (c.1700), que es donava per perduda arran de la Guerra Civil, entre les peces exposades a la col·lecció permanent d'orfebreria del Museu Episcopal de Vic. ARIMANY JUVENTENY, Joan. «La devoció als Sants Màrtirs de Manlleu i la seva arqueta reliquiari conservada al MEV». *Quaderns del MEV*, 2011-2012, p.117-141.

²⁶⁸ CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens...», op. cit., p.169 nota 51.

²⁶⁹ DOMENGE MESQUIDA, JOAN. «Una obra excepcional...», op. cit., p. 279 nota 2.

i ha permès evidenciar també algunes conseqüències de la lectura parcial que a vegades s'ha fet de la bibliografia precedent. I, en aquest sentit, un punt de partida per a l'estudi de l'orfebreria barcelonina del Barroc pot ser la simple lectura acurada de la bibliografia existent.

De fet, només de la lectura atenta han sorgit algunes incerteses que poden posar-se sobre la taula tot i els grans interrogants que encara plantegen. En aquest sentit, cal apuntar el fet que el Museu Diocesà de Solsona conserva un bust reliquiari de santa Úrsula fent parella amb un de sant Sebastià [Imatge 25]. Ambdós, anònims, procedeixen de la col·legiata de Sant Vicenç de Cardona i eren venerats a la cripta coneguda com a *Confessio* o capella de les Relíquies. Actualment s'exposen conjuntament datats el 1521, segons la inscripció que conté la peça del sant. Tot i això, Núria de Dalmases, qui en va fer un estudi per al catàleg del museu publicat el 2004, va considerar que la peça de la santa, que no té punxó a diferència de la de sant Sebastià, amb el de Barcelona, revelava l'estil dels argenters barcelonins del XVII.²⁷⁰

La intuïció de Dalmases podria verificar-se si es posa en relació amb una informació que va donar Madurell²⁷¹ i segons la qual Maurici Lloreda, procurador del duc de Cardona, va contractar els argenters Joan Jofre i Josep Ros l'abril de 1667 per a la manufactura d'un bust de plata per col·locar-hi les relíquies del cap de santa Úrsula, venerades a l'església del Castell

de sant Vicenç de Cardona. La descripció que se'n dóna en dit contracte és força similar a la imatge de la santa: «medio cuerpo de plata, con su corona imperial, sin selado y dorado, conforme el modelo de madera de ensina que se les ha entregado, y en la conformidad que está otro medio cuerpo de plata de san Sebastián de la Iglesia de san Vicente del Castillo de Cardona, que se les ha ensenyará».²⁷² [document 7]. Coincideix al seu torn amb una informació que aporta Cèsar Martinell, segons la qual l'escultor Joan Roig major signa l'agost de 1667 un rebut a favor del duc de Cardona pel valor de dues peanyes que va executar per a les imatges de santa Úrsula i sant Sebastià de l'església de Sant Vicenç de

Imatge 25. Bust reliquiari de sant Sebastià i de santa Úrsula (1551 i s.XVII). Solsona: Museu Diocesà.

Font: elaboració pròpia

²⁷⁰ DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Bust reliquiari de sant Sebastià i bust reliquiari de santa Úrsula». A: CALDERER, Joaquim; BERNADES, Jaume (dir.) *Museu Diocesà...*, Vol 2. op. cit., p.58.

²⁷¹ MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op. cit., p.72 i MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «*Regesta documental de relíquies...*», op.cit., p.315.

²⁷² En l'annex del present treball s'aporta una transcripció parcial del contracte, fruit de la seva consulta a l'Arxiu de Protocols Notarials de Barcelona. Tot i això, la dificultat de llegir aquesta mà no ha permès oferir, de moment, una transcripció completa de dit document. Per altra banda, cal apuntar, tot i que Madurell no ho menciona en cap moment, l'existència d'una nota marginal que sembla indicar que el contracte va ser cancel·lat el 25 d'agost de 1667. Tot i això, es ratificaria que la idea d'obrar un bust per a santa Úrsula és de mitjan s.XVII i no de 1551, datació que es dóna actualment.

Cardona.²⁷³ Per tant, la concurrència de dades és força suggerent i podria ser una via clara de recerca.

També desperta sospites el cas d'una urna d'argent per a la reserva eucarística conservada a la seu de Vic [Imatge 26]. L'obra es considera anònima i de mitjan segle XVIII, tal i com apareix en un llibre d'Eduard Junyent sobre la catedral.²⁷⁴ Per altra banda, diferents autors, des de Duran²⁷⁵, Ràfols²⁷⁶, Trallero²⁷⁷ Martínez Subias²⁷⁸ o Subirana²⁷⁹ exposen que Francesc Via menor va obrar una urna per al Monument per a la seu de Vic l'any 1720, obra que segurament citen en relació a una informació documental aportada per Madurell,²⁸⁰ qui donava a conèixer el contracte entre l'argenter i el capítol vigatà, localitzat a l'Arxiu de Protocols Notarials i amb data del 31 d'agost de 1720. Evidentment, poden tractar-se de dues urnes obrades per argenters diferents, una de Via, no conservada, i la preservada, de mitjan segle XVIII. El dubte sorgeix quan el mateix Madurell en una nota a peu de pàgina específica que «aquesta urna es la que, conservada en la Catedral, serveix cada any pel monument»²⁸¹ però sobretot quan aquesta informació havia estat insinuada per Josep Gudiol i Cunill considerant que Francesc Via «en els anys de 1720 i 1721 feu l'urna de plata per a posar la reserva eucarística en la diada del Dijous Sant per la Catedral de Vich, joia de valor, ja que pesaria de 336 a 340 unces, tenint set pams i quart d'alçaria».²⁸²

Mossèn Gudiol devia conèixer la còpia del contracte que es pot trobar a l'arxiu de Vic i al que, en el present treball, s'hi ha arribat indirectament gràcies a una anotació documental aportada per Alba Erra en relació a l'urna de sant Bernat Calbó i on es feia referència, també, a l'urna del Monument [Document 3]. Segons el contracte, Francesc Via havia d'obrar una «urna de plata de alsada set pams, y un quart; á, sis cares, segons la planta delineada en lo dors del dibuix, (...) y ha de tenir 26 cherubins en tota la Urna compresos los tres del Mig tant en la cara, com en lo dors dela Urna; Y en lo extrem, ó, remato de ella, un Angel sobre nuvolada aportant en la dreita unes espigas, y rahims y en la esquerra una creu, cobert de un panyo en part de son cos». De fet, una certa coincidència amb l'urna conservada és, també, suggerent, tot i que generant més dubtes que en el cas anterior ja que segons es diu en el contracte tota l'urna havia de ser d'argent i, en la imatge, s'adverteix una part de fusta sobredaurada,²⁸³ si bé en el mateix document s'especifica que el capítol es comprometia a pagar l'import de la fusta, els vidres i els ferros que calguessin per a l'obra. En tot cas, en el llibre XV de la Secretaria del Capítol es pot resseguir el procés de construcció de l'urna i, per tant, sigui la

²⁷³ MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura...*, op. cit., vol.2, p.119.

²⁷⁴ JUNYENT, Eduard. *La catedral de Vic*. Sabadell: AUSA, 1995, p.88.

²⁷⁵ DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana.*, op. cit., p.92

²⁷⁶ RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op. cit., p.219.

²⁷⁷ TRALLERO, Manuel. «Francesc Via». , op. cit., p.291.

²⁷⁸ MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere». , op. cit., p.510.

²⁷⁹ SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...». , op. cit., p.148.

²⁸⁰ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA (1965). «Obres antigues d'argent...», op. cit., p.214-215.

²⁸¹ *Ibidem*, p.215 nota 2.

²⁸² GUDIOL I CUNIL, Josep. «Gravadors argenters catalans». *Pàgina Artística de La Veu*, 31-1-1916, núm. 320.

²⁸³ Aquesta urna no es pot visitar actualment ja que el capítol vigatà mostra reserves a l'hora d'ensenyar el tresor i cal demanar permís al bisbat. Tot i això, vull agrair l'amabilitat de mossèn Gros, qui em va informar que el nen i el núvol van ser restituïts fa uns 15 anys en fusta sobredaurada per part d'un escultor de cognom Pallàs i resident a Sant Julià de Vilatorrada. El motiu de la restitució va ser que els originals, d'argent, s'havien perdut. La còpia es va fer seguint una fotografia existent a l'Arxiu Mas.

conservada o no, es pot saber que Francesc Via va obrar una urna per al Monument per a la seu de Vic i la documentació, a la qual s'hi arriba sense massa problemes a partir de les anotacions de la bibliografia, permet resseguir-ne algunes de les vicissituds de la fabricació [Documents 4-6].

Imatge 26. Urna per al Monument del Dijous Sant (c.1720). Vic: tresor de la catedral.

La part superior, l'àngel amb la nuvolada, va ser reconstruïda i actualment és de fusta, tal i com pot apreciar-se establint la comparativa amb la imatge conservada a l'Arxiu Mas.

Font: JUNYENT, Eduard. *La catedral de Vic.*, op. cit, p. 88 // Arxiu Mas

Són, només, dos casos —evidentment encara dubtosos i plens d'interrogants— però que reflecteixen la importància d'analitzar amb precisió els corpus documentals que han llegat autors com Madurell i Alcolea i, sobretot, el laboriós camí que encara queda per fer. En aquest sentit, cal subratllar, com bé ho ha fet Barrachina,²⁸⁴ un dels autors que més clarament ho ha denunciat en els darrers temps, el fet que encara avui dia es compta amb una consciència generalitzada que considera l'argenteria catalana dels segles XVII i XVIII com a secundària, sense pensar que pugui tractar-se d'una manufactura d'importància. Tot i això, l'orfebreria catalana del moment no és pas pitjor que la pintura o l'escultura catalanes i aquestes arts han estat molt reivindicades recentment. Ans al contrari, els argenters comptaven amb una regulació ben ferma i amb un coneixement ampli, exercint també l'escultura, el dibuix o el gravat. A l'orfebreria barroca, doncs, se l'ha de reivindicar amb la importància que es mereix i s'ha de treballar per situar-la al mateix nivell d'estudi que la resta d'arts del Barroc català.

²⁸⁴ BARRACHINA, Jaume. «Les arts decoratives catalanes....», op. cit., p.119.

9. Bibliografía

- ABBAD RIOS, Francisco. *Manual de Orfebrería*. Madrid: Aguilar, 1949.
- AGÜERA ROS, José Carlos. «Orfebrería y ajuar sacros en Nociones de arqueología cristiana de José de Manjarrés (1867)». A: CARMONA RIVAS, JESÚS (COORD.). *Estudios de platería. San Eloy 2003*. Murcia: Universidad de Murcia, 2003, p.25-60.
- AINAUD DE LASARTE, Joan. *Gravadors catalans del segle XVIII*. Barcelona: Rosa Vera, 1951-1952.
- AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento, el Barroco y el Neoclásico». A: *Catalunya*. Vol.2. Barcelona: Fundación Juan March, 1978. (Tierras de España), p.73-132.
- AINAUD DE LASARTE, Joan. «El Barroc català». A: ROSSICH, Albert; RAFANELL, August. (a cura de). *El Barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, 1989, p.147-152.
- AINAUD DE LASARTE, Joan; GUDIOL, José; VERRIÉ, Frederic-Pau. *Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Diego Velázquez, 1947.
- [ALBAREDA, Anselm Maria]. «Relíquies i joies antigues de Montserrat, segons un manuscrit recentment descobert». *Analecta Montserratensia*, 1917, núm. 1, p.236-259.
- Álbum heliográfico de la Exposición de artes suntuarias: celebrada en el edificio de la Universidad de Barcelona en setiembre y octubre del año 1877*. Barcelona: Imp. Del Heredero de D. Pablo Riera, 1878.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *Los "argenters" de Barcelona*. Barcelona: Joyería Bagués, 1955.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *La orfebrería barcelonesa*. Barcelona: Joyería Bagués, 1957.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. «La pintura en Barcelona durante el siglo XVIII». *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. XIV, 1959-1960.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *Los esmaltes en la orfebrería catalana*. Barcelona: Joyería Bagués, 1962.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *Expansión de la orfebrería barcelonesa*. Barcelona: Joyería Bagués, 1964.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *Artes Decorativas en la España cristiana (siglos XI-XIX)*. Madrid: Plus Ultra, 1975. (Ars Hispaniae; 20).
- ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses de los siglos XVII y XVIII». *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 1978, núm. 6, p. 257-271.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. «Las obras de orfebrería española como conjunción de iniciativas creadoras: arquitectos, escultores y pintores, diseñadores o colaboradores en su realización (Siglos XVI-XIX)». A: *Tipologías, talleres y punzones de la orfebrería española: actas: IV Congreso Nacional de Historia*

- del Arte. Zaragoza, 4-8 de diciembre de 1982.* Zaragoza: C.E.H.A., 1984, p.11-25.
- ALCOLEA I GIL, Santiago. *Catalunya-Europa: L'art català dins Europa.* Barcelona: Pòrtic, 2003.
- ALTÉS I AGUILÓ, Francesc Xavier. «L'argenteria litúrgica i cultual del monestir de Montserrat a mitjan segle XVII». *Miscel·lània litúrgica catalana*, 2004, núm. 12, p.263-345.
- ARIMANY JUVENTENY, Joan. «Arquetes reliquiari barroques i hagiografia del Bisbat de Vic». Taüll, desembre 2011-gener 2012, núm. 34, p.30-34.
- ARIMANY JUVENTENY, Joan. «La devoció als Sants Màrtirs de Manlleu i la seva arqueta reliquiari conservada al MEV». *Quaderns del Museu Episcopal de Vic*, 2011-2012, vol. 5, p.117-141.
- ARROYO I JULIVERT, Santiago. «Argenters i orfebreria religiosa a l'església del Vendrell (Segles XVII-XIX)». *Miscel·lània penedesenca*, 2000, núm. 25, p. 171-202.
- ARTIÑANO, Pedro. *Catálogo de la Exposición de orfebrería civil española.* Madrid: Mateu, 1925.
- Aurifex: de la pedra a la joia, els orígens del disseny.* Barcelona: Museu Diocesà de Barcelona, 2003.
- BADIA, Elisa; HUGUET, Carina. «El tresor d'orfebreria de l'església parroquial de Sant Martí d'Altafulla». *Estudis altafullencs*, 1990, núm. 14, p. 23-36.
- BARRACHINA, Jaume. «Les arts decoratives catalanes a l'època del barroc». A: BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura; GARRIGA, Joaquim; PARÍS, Jordi (ed.). *L'època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'Història de l'art a Catalunya. Valls, 1,2 i 3 de juny de 2006.* Barcelona: Universitat de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat de Girona, 2007, p.109-132.
- BARRAL, Xavier. *Tresors artístics catalans.* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions, 1994.
- BARÓ I QUERALT, Xavier. *La historiografia catalana del barroc, 1585-1709.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.
- BASSEGODA I AMIGO, Bonaventura. *Santa Maria de la mar. Monografia histórico-artística.* Barcelona: Industrias gràfiques, 1925-1927. 2 v.
- BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura. «L'art del Barroc a Catalunya». *Catalònia*, 1993, núm. 32, p. 10-12.
- BERTAUX, Émile. «Pere Moragues, argentier et imagier: le tombeau de l'Archevêque D. Lope de Luna á Saragosse». *Estudis universitaris catalans*, Barcelona, 1909, vol.3, p.399-403.
- BERTAUX, Emile. *Exposición retrospectiva de arte (1908)* [Catàleg d'exposició]. Saragossa. Madrid: Tipográfica la Editorial; Librería de Fernando Fé, 1910.
- BLAS A. «Joan Matons, el cincelador catalán». *Revista de Joieria*, 1933, núm. 37, p.5.
- BOFARULL Y SANS, Carlos de. *Catálogo de la exposición de arte antiguo. Barcelona 1902.* Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. Barcelona: Reproducciones artísticas Thomas, 1902.

- BOSCH BALLBONA, Joan; ROIG I TORRENTÓ, Maria Assumpta. «Paisatge després de la tempesta: la memòria de l'art del segle XVII a la Seu Vella». A: VILA, Frederic; LORÉS, Imma (coord.). *Congrés de la Seu Vella de Lleida: Lleida, 6-9 març 1991*. Lleida: Pagés Editors, 1991, p.311-320.
- BRACONS CLAPES, Josep. «Les arts resplandents. Decoració, luxe i ornament a l'Edat Mitjana i al món modern». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Arts decoratives, industrials i aplicades*. Barcelona: L'Isard, 2000 (Ars Cataloniae; 11), p. 52-175.
- BRAUN, J. *Diccionari litúrgic*. Barcelona: Foment de Pietat Catalana, 1925.
- BRUTAILS, Jean Auguste. *Notes sobre l'art religiós en el Rosselló*. Barcelona: L'Avenç, 1901.
- CABALLERO CARRILLO, Mª Rosario, «La platería española en los primeros manuales de artes Industriales del siglo XIX». A: CARMONA RIVAS, Jesús (coord.). *Estudios de platería. San Eloy 2006*. Murcia: Universidad de Murcia, 2006, p.97-112.
- CALDERER, Joaquim [et al.]. *Guia: Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Solsona: Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, 1993.
- CALDERER, Joaquim; BERNADES, Jaume (dir.). *Museu Diocesà i Comarcal de Solsona: catàleg segles XVI-XX*. Solsona: Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, 2004. 2 v.
- CANALDA LLOBET, Sílvia. «Renaixement i barroc». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Art i nació catalana*. Barcelona: L'Isard, 2003 (Ars Cataloniae; 1), p. 200-235.
- CAPDEVILA, Sanç. *La Seu de Tarragona. Notes històriques sobre la construcció, el tresor, els artistes, els capitulars*. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1935.
- CARBONELL I BUADES, Marià. «Les arts sumptuàries. L'orfebreria». *Catalònia*, 1993, núm. 32, p. 28-29.
- CARBONELL I BUADES, Marià [et al.]. *L'església de Sant Jaume d'Ulldemolins*. Ulldemolins: Ajuntament d'Ulldemolins, 1995.
- CASADESÚS INSA, Meritxell. *L'Orfebreria barcelonina del segle XVI. Catàleg d'obra de les comarques del Vallès i el Maresme*. Directora: Núria de Dalmasas. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'història de l'art, 1996. [Tesi de llicenciatura inèdita].
- CASADESUS INSA, Meritxell. «L'estudi de les arts decoratives, les arts aplicades i les arts de l'objecte». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.). *Art i nació catalana*. Barcelona: L'Isard, 2003 (Ars Cataloniae; 1), p. 236-257.
- CASELLAS, Raimon. «Orígens del Renaixement barceloní». *Pàgina artística de La Veu*, 27-8-1914, núm. 245; 3-9-1914, núm. 246; 10-9-1914, núm. 247; 17-9-1914, núm. 248; 1-10-1914, núm. 250; 12-10-1914, núm. 252.
- CASELLAS, Raimon. «Els últims barrochs de Barcelona». *Empori*, 1907, p.17-24 i 89-96; 1908, p.169-180.
- Catálogo de la Exposición retrospectiva de obras de pintura, de escultura y artes suntuarias, celebrada por la Academia de Bellas Artes, en junio de 1867*. Barcelona: Celestino Verdguer, 1867.
- CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las bellas artes en España*. Madrid: Istmo: Akal, 2001 [1800].

- COMAS EZEQUIEL, Rafael. «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la vila (1641-1642)». *Terme*, 1994, núm. 9, p. 19-24.
- COMPANY, Ximo; PUIG, Isidre; TARRAGONA, Jesús (ed.). *Pulchra. Museu Diocesà de Lleida 1893-1993* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1993.
- CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. «Els orígens de Miquel Sorelló i la calcografia a Barcelona, c. 1600-1725». *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, 1999, núm. 17, p.153-211.
- CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA, Antonio (coord.). *Historia de las artes aplicadas e industriales en España*. Madrid: Cátedra, 1982, p.65-158.
- CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, Alberto. (coord.). *Artes decorativas*. Madrid: Espasa Calpe, 1999. (Summa artis; 45), p.511-610.
- DALMASES I BALANÀ, Núria de. *La orfebreria barcelonesa del s.XVI según los "libros de passantia"*. Director: Santiago Alcolea Gil. Barcelona: Universitat de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres, 1972. [Tesi de llicenciatura inèdita].
- DALMASES I BALANÀ, Núria de. «La orfebreria barcelonesa del siglo XVI a través de los Libros de Passanties». *D'Art, Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1977, núm. 3-4, p. 5-30.
- DALMASES I BALANÀ, Núria De. *L'orfebreria*. Barcelona: Dopesa, 1979.
- DALMASES I BALANÀ, Núria de. «Les arts de l'objecte en l'època gòtica». A: ALCOLEA GIL, Santiago [et al.]. *Art Català «estat de la qüestió». Vè Congrès del C.E.H.A: Barcelona, octubre-novembre 1984*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Publicacions, 1984, p.225-235.
- DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers de Catalunya*. Barcelona: Destino, 1985.
- DALMASES I BALANÀ, Núria de; MARTÍN, Fernando. «La Corona de Aragón». *El arte. De la plata y de las joyas en la España de Carlos V* [Catàleg d'exposició]. Madrid: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios Felipe II y Carlos V, 2000, p.93-99.
- DARDER, Isabel; TRALLERO, Manuel. «Arts de l'Objecte en el Renaixement i el Barroc». A: ALCOLEA GIL, Santiago [et al.]. *Art Català «estat de la qüestió». Vè Congrès del C.E.H.A: Barcelona, octubre-novembre 1984*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Publicacions, 1984, p.297-307.
- DAVILLIER, Jean Charles, *Recherches sur l'orfèvrerie en Espagne au moyen age et à la Renaissance: documents inédits tirés des archives espagnoles*. Paris: A. Quantin, 1879.
- DEZARROIS, André. *L'art catalan du Xe au XVe siècle*. Barcelona: Librairie des Arts Décoratifs, 1937.
- DIAZ MARTI, Carles. «Arquitectura i art a Santa Maria de Montalegre». *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, 2010, núm. 28, p.205-296.
- DOMENGE I MESQUIDA, Joan. «Les custodies processionals catalanes i les seves variants tipològiques a través del temps». A: MUSEU D'ART (GIRONA). *El MD'A a fons*. Girona: Museu d'Art, 1995, p.75-91.

- DOMENGE I MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional però controvertida: els canelobres de l'argenter Joan Matons». A: PASCUAL, Aina (coord.). *La Seu de Mallorca*. Palma de Mallorca: Olañeta, 1995, p.256-283.
- DOMINGO BLAY, J.M. *La prioral de Sant Pere de Reus*. Reus: Delegació de Cultura de l'Excm. Ajuntament, 1977.
- DORICO I ALUJAS, Carles. «Col·laboració entre escultors i argenters en l'orfebreria catalana de l'època del barroc». *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, 2007, núm. 25, p.311-348.
- DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebrería catalana*. Madrid: Imp. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1915.
- DURAN I SANPERE, Agustí. *Orfebreria catalana*. Barcelona : Tip. L'Avenç, 1917.
- DURAN I SANPERE, Agustí. *Barcelona i la seva història*. Barcelona, Curial, 1973-1975. 3 v. (Documents de cultura; 2,4,7).
- DURLIAT, Marcel. *Art català*. Barcelona: Editorial Juventud, 1967.
- El Arte en España. Guía del Museo del Palacio Nacional* [Catàleg d'exposició]. 3a ed. Barcelona: Imprenta de Eugenio Subirana, 1929.
- ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons i l'urna de Sant Bernat Calbó*. Directora: Núria de Dalmasas. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, 1990 [tesi de llicenciatura inèdita].
- ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)». *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 1994, núm. 2, p.63-71.
- ESTERAS MARTIN, Cristina. «El punzón de platería de Barcelona: su evolución formal y cronológica (siglos XIV al XX)». *Archivo español de arte*, octubre-diciembre 1979, vol. 52, núm. 208, p. 425-435.
- ESTERAS MARTIN, Cristina. *Orfebrería de Teruel y su provincia. Siglos XIII y XX*. Terol: Instituto de Estudios Turolenses, 1980. 2 v.
- ESTEVE, Francesc. «La Imatge de plata de la Immaculada Concepció del mestrescola Francesc Perandreu (s.XVII)». A: BALASCH, Esther; BERLABÉ, Carmen; BURREL, Maria (ed.). *Homenatge a mossen Jesús Tarragona*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1996, p. 385-400.
- FARRE I SANPERA, M. Carme [et al.]. *Argenteria d'Andorra*. Andorra: Govern. Conselleria d'Educació, Cultura i Joventut, 1990.
- FERNÁNDEZ, A.; MUNOA, R.; RABASCO, J. *Enciclopedia de la Plata española y Virreinal americana*. Madrid: Edición de los autores, 1984.
- FERNÁNDEZ, A.; MUNOA, R.; RABASCO, J. «Cien marcas más de plata española». *Antiquaria*, 1987, núm. 42, p. 52-55; núm. 43, p.52-54; núm. 44, p.52-57.
- FERNÁNDEZ, A.; MUNOA, R.; RABASCO, J. *Marcas de la plata española y virreinal*. Madrid: Antiquaria, 1992.
- FOLCH I TORRES, Joaquim. «Els Argenters de Barcelona», *Pàgina Artística de La veu*, 12 de juny de 1913, núm. 182.
- FOLCH I TORRES, Joaquim. «Els darrers mestres argenters de Barcelona». *Pàgina Artística de La Veu*, 28 d'agost de 1916, núm. 440.

- FOLCH I TORRES, Joaquim. «Mn. Josep Gudiol i Cunill, Prev.», *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, 1931, núm.2, p.52-54.
- FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.). *L'Art català*. Vol.II: *L'art del Renaixement i del Barroc*. Barcelona: Aymà, 1955-1958.
- FONTBONA, Francesc. «Les primeres monografies d'artistes catalans (1877-1939)». *Barcelona metròpolis mediterrània*, setembre de 2006, núm. 7, p.60-71.
- FONTBONA, Francesc. «Historiografia de l'art catalana». A: BALCELLS, Albert (coord.). *Història de la historiografia catalana*. Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004, p.271-299.
- FREIXAS, PERE. «Documents per a l'art renaixentista català. L'orfebreria a Girona de 1500 a 1550». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1994, núm. 33, p. 563-579.
- FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «El proveïment d'un argenter barceloní a mitjan segle XV» *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, 1997, núm.15, p. 93-125.
- FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «La producció d'un argenter barceloní a través del seu llibre de comptabilitat: Miquel Bofill (1450-1600)». *D'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1999, núm.23, p.207-229.
- FUENTE I CASTELLÓ, Isabel de la. «L'Armari arxiu de l'Ofici i Confraria dels argenters de Barcelona: historia d'un fons inèdit». *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, 2001, núm 19, p. 175-186.
- GALOBART I SOLER, Josep. «Argenteria, ornaments i paraments litúrgics de l'església parroquial de santa Maria de Moià, segons dos inventaris del segle XVII». *Miscel·lània litúrgica catalana*, 1999, núm. 9, p.161-186.
- GARCÍA LLANSÓ, Antoni. *Metalistería, Cerámica, Vidrios*. Barcelona: Montaner y Simón, 1897. (Historia general del arte; 8).
- GARRIGA, J. [et al.]. *Rutes del Renaixement i el Barroc*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Comerç, Consum i Turisme. Direcció General de Turisme, 1991.
- GINER DE LOS RÍOS, Hermenegildo. *Artes industriales. Desde el cristianismo hasta nuestros días*. Barcelona: Antonio López, [s.a.].
- GISBERT SANTONJA, Josep. «Bust reliquiari de Sant Sebastià». *Sucre&Borja. La canyamel dels ducs* [catàleg d'exposició]. Valencia [etc.]: Generalitat Valenciana[etc.], 2000, p.362-363.
- GONZÁLEZ MARTIN, Juan Jose. *El artista en la Sociedad española del siglo XVII*. Madrid: Cátedra, 1984.
- GONZÁLEZ SUGRANYES, Miquel. *Contribució a la història dels antichs gremis dels arts i oficis de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Estampa d'Enrich y Com, 1915. 2 vol.
- GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria barcelonines, 1600-1850*. Direcció: Santiago Alcolea Gil. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1999 [Tesi doctoral: microfita núm. 3517].
- GOU I VERNET, Assumpta. «Joiers i orfèvres del Penedès i Garraf (segle XVIII)». *Miscel·lània penedesenca*, 1989, vol. 13, pp. 37-68.

- GRAUPERA I GRAUPERA, Joaquim. «La creu processional d'argent de Mataró (s.XVII)». *Felibrejada*, 1994, núm.8.
- GRAUPERA I GRAUPERA, Joaquim. «Les veracreus gòtiques i del temps del renaixement al Maresme». *Sessió d'estudis Mataronins*, 2007, núm 24, p. 79-96.
- GROS; MIQUEL S.; ORDEIG, R. «VIII Centenari del naixement de Sant Bernat Calbó, bisbe de Vic (1180-1980)». *Ausa*, 1980-1981, vol 9, p. 133-146.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «El sepulcre de Sant Bernat del segle XIV». *Gazeta Montanyesa*, 1906, núm.91.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «L'orfebreria en l'exposició hispano-francesa de Saragoça» [sic.]. *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1908, núm. 2, p. 103-149.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. *Lo sepulcre de Sant Bernat Calvó*. Barcelona: Estampa de Francisco X. Altés, 1912.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «L'exposició de creus». *Pàgina artística de La Veu*, 20-11-1913, núm. 203; 27-11-1913, núm.204; 1-1-1914, núm. 211.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana des del segle IX al XVIII*. Biblioteca Episcopal de Vic, 1914 [Manuscrit inèdit].
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «Veres creus». *Pàgina artística de La Veu*, 29-03-1915, núm. 276.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «Gravadors argenters catalans». *Pàgina artística de La Veu*, 31-1-1916, núm. 320.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. *Les Creus d'argenteria a Catalunya*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1920.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. *El mobiliari litúrgic*. Vic: Tip. Balmesiana, 1920.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. «El sepulcre de Sant Bernat del segle XIV». *Revista Catalana*, 1924, núm 175, p.101.
- GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. Zona ed. Vic: Imp.de la Viuda de R.Anglada, 1933. 2 v.
- HERNMARCK, Carl. *Custodias procesionales en España*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, 1987.
- HORCAJO PALOMERO, Natalia. «Sobre dos diseños europeos de joyas grabados en el siglo XVI y su posible influencia en las pruebas de maestría de dos orfebres catalanes». *Archivo español de arte*, octubre-diciembre 1993, núm. 264, p. 414-418.
- Informe sobre el resultado de la exposición retrospectiva celebrada por la Academia de Bellas Artes de Barcelona en 1867 dada a la misma academia por la comisión encargada de dicha exposición*. Barcelona: Celestino Verdaguier,[s.a.].
- JOHNSON, Ada Marshall. «Gold and Silverwork». A: THE HISPANIC SOCIETY OF AMERICA. *Handbook. Museum and library Collections*. Nova York: The Hispanic Society of America, 1938, p. 171-209.
- JOHNSON, Ada Marshall. *Hispanic silverwork*. New York: Printed by order of the Trustees [of The Hispanic Society of America], 1944.
- JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa: VIII Centenario, 1178-1978*. Tortosa: Mariano Jover Flix, 1978.

- JUNYENT, Eduard. *Veneración y culto a San Bernardo Calvó*. Barcelona: Imprenta de la Editorial Librería Religiosa, 1943.
- JUNYENT, Eduard. *La catedral de Vic*. Sabadell: AUSA, 1995
- LABARTE, Jules. *Histoire des arts industriels au moyen âge et à l'époque de la Renaissance*. Vol. 2. París: Ve A. Morel & Cie, 1850.
- LAINÉZ ALCALA, Rafael. *Antigua orfebrería española*. Madrid: Publicaciones de la Escuela de Artes y Oficios Artísticos de Madrid, 1941.
- LASTEYRIE, Ferdinand de. *Histoire de l'orfèvrerie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*. París: Libr. Hachette et Cie., 1875.
- LEGUINA, Enrique. *La plata española*. Madrid: Librería de Fernando Fe, 1894.
- LIAÑO MARTÍNEZ, Emma. *Inventario artístico de Tarragona y su provincia*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1983. 3 v.
- LLOBET PORTELLA, J.M. «Vuit documents relacionats amb obres d'orfebreria de l'Urgell (segle XVII)». *Urtx*, 1999, núm. 12, p. 127-134.
- Lux Dertosaë. La devoció a la Santa Cinta*. [catàleg d'exposició]. Tortosa: Bisbat de Tortosa, 2004.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *El Arte en la comarca alta de Urgel*. Barcelona: Anales y boletín de los Museos de Arte de Barcelona, 1946.
- MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Las actas notariales certificadoras de la exhibición de antiguos nobiliarios». *La Notaría*, 1946, núm. 81.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero Vicente Massanet, la iglesia de Rupiá y la capilla de S. Paciano de la Seo de Barcelona». *Anales del instituto de estudios gerundenses*, 1954, vol. 9, p. 5-48.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *La capilla de la Inmaculada Concepción de la Seo de Tarragona*. Tarragona : Diputación Provincial, 1958
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Notas dispersas sobre el culto a las reliquias de algunos patronos». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1958, vol. 31, p. 27-35.
- MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Regesta documental de reliquias y relicarios». *Analecta Sacra Tarraconensia*. 1958, vol. 31, núm 2, p. 291-324.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses en Iglesias gerundenses (1392-1698)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1962, vol. 15, p. 103-202.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Creus antigues d'argent. Repertori documental». *Ausa*, 1959, núm. 50, p. 135-140.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obres antigues d'argent: repertori documental». *Revista Ausa*, 1965, núm. 51, p. 176-180
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic*. [Separata de: *I Col.loqui d'Història del Monaquisme Català: Santes Creus*, 1966]. Santes Creus: [s.n.], 1967, p.149-177.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «La urna d'argent de Sant Bernat Calvó de la seu de Vich». *Ausa*, 1968-1971, núm. 6, p.25-33.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *L'art antic al Maresme. (Del final del gòtic al barroc salomònic)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1970.

- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari de Sant Tomàs de Villanueva de la Seu de València». A: FONTANA I LÁZARO, Josep [et al.]. *Primer congreso de historia del País Valenciano: celebrado en Valencia del 14 al 18 de abril de 1971*. Vol. 3. Valencia: Universidad de Valencia, 1976, p.491-499.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Art antic a la Cartoixa de Montalegre». A: *II Col·loqui d'història del monaquisme català: San Joan de les Abadesses 1970*. [Poblet]: Abadia de Poblet, 1972, vol. I, p.231-244.
- MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Orfebreria antiga a les comarques lleidatanes (1401-1702)». *Ilerda*, 1973, núm. 34, p.63-97.
- MANJARRÉS, José de. *Nociones de arqueología cristiana para uso de los seminarios Conciliares: Guía de Párrocos y Juntas de obra y fábrica de las Iglesias*. Barcelona: Imprenta Heredero de D. Pablo Riera, 1867.
- MANJARRÉS, José de. *Las Artes suntuarias: sus teorías y su historia*. Barcelona: Librería de Juan y Antonio Bastinos, 1880.
- MARTÍ BONET, Josep M^a. *Catàleg monumental de l'Arquebisbat de Barcelona: Vallès-Oriental*. Barcelona : Arxiu Diocesà, 1981. 2 v.
- MARTÍ BONET, Josep M^a. *Els Béns culturals i l'Església: itinerari d'una experiència viscuda a l'Arxiu i Museu diocesans de Barcelona*. Barcelona: Museu Diocesà de Barcelona, 2010.
- MARTÍN GONZÁLEZ, Juan José. *El artista en la sociedad española del siglo XVII*. Madrid: Cátedra, 1993.
- MARTÍN ANSÓN, María Luisa. *Esmaltes en España*. Madrid: Editora Nacional, 1984.
- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Vol.2: El Barroc salomònic (1671-1730). Barcelona: Alpha, 1961 (Monumenta Cataloniae; 9).
- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Vol.3: El Barroc acadèmic (1730-1810). Barcelona: Alpha, 1963 (Monumenta Cataloniae; 12).
- MARTÍNEZ SUBÍAS, ANTONIO. *La Platería de Reus y su Real Colegio*. Reus: Arts Gràfiques Rabassa, 2008. 3 v.
- MAS I DOMÈNECH, Josep. *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*: Barcelona: Establiment Tipogràfic de Jaume Vives, 1907.
- MAS I DOMÈNECH, Josep. *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*: Barcelona: Tipografia Catòlica, 1910.
- MAS I DOMÈNECH, Josep. *Antiguitat d'algunes esglésies del Bisbat de Barcelona*. Barcelona: Tipografia Catòlica Pontifica, 1921.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. *La joia catalana*. Barcelona: Lux, 1930.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Els llibres de Pasantias. Una evocació de l'art de la joieria a la Catalunya d'ahir». *D'ací i d'allà*, març 1927, núm.111, p. 90-91.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «L'obra de Joan Matons: mestre argenter barceloní del segle XVIII». *D'ací i d'allà*, juny 1929, núm.138, p. 192-193.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Dos obras del cincelador Barcelonés Juan Matons». *Revista de Joyería*, Barcelona, 1932, núm. 25, p.1-5.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Libros de Passanties», *Revista de joyería*, 1933, núm.34, p.4-6.

- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Llibre d'advertiments», *Revista de joyería*, 1933, núm.35, p.4-6.
- MASFERRER I CANTÓ, Santiago. «Libros de marcas», *Revista de joyería*, 1933, núm.36, p.4-9.
- MASSIP I FONOLLOSA, Jesús. *El Tesor de la catedral de Tortosa i la Guerra civil de 1936*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*. Tortosa: Editorial catòlica, 1932.
- Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989.
- MINGUET VALENZUELA, Meritxell. *Argenteria i comerç en època de la Guerra de Successió: a partir dels llibres de notes de Francesc Roig i Vives*. Director: Marià Carbonell. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 [Treball de recerca inèdit].
- MIQUEL I BADIA, Francesc. *Industrias artísticas: alfarería, terra cotta, mayólica ... armas: su historia y descripción : cartas a una señorita*. Barcelona: Librería de Antonio J. Bastinos, 1892.
- MIRALPEIX I VILAMALA, Francesc. *El Pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): biografia i catàleg crític*. Director: Joan Bosch. Girona: Universitat de Girona, 2004. [Tesi doctoral inèdita].
- MULLER, Priscilla E. *Joyas en España, 1500-1800*. Madrid: El Viso, 2012.
- MUÑOZ, Joan-Hilari. «El reliquiari de Sant Agustí de la catedral de Tortosa», *Recerca*, Tortosa, 2003, núm. 7, p. 313-319.
- MUÑOZ, Joan-Hilari. «Notícies documentals sobre algunes obres d'argenteria finançades pels canonges de la Seu de Tortosa al segle XVII». A: PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes (coord.) *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: Actes del IV Congrés de la CCEPC: Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. 2005, p.713-724.
- MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Les Parròquies de la Terra Alta a mitjans del segle XVII: la visita pastoral de l'any 1638 i l'impacte de la Guerra dels Segadors». *Dossiers d'història Terraltenca*, 2004, núm. 8, p. 45-57.
- MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «L'argenteria religiosa de les parròquies de la Ribera d'Ebre segons el Inventari Monumental Dertusense de mossèn Manuel Milian Boix». *Miscel·lània del Centre d'Estudis Comarcal de la Ribera d'Ebre*, 2005, núm. 17, p.87-98.
- MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Les figures-reliquiari d'argent de la Catedral de Tortosa dels segles XVI i XVII: una interessant mostra de mecenatge artístic de canonges». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, gener-desembre 2010, p.447-472.
- MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari; ROVIRA GÓMEZ, Salvador J. *Art i artistes a Tortosa durant l'època moderna*. Tortosa: Dertosa, 1999.
- Museu Diocesà de Barcelona*. Barcelona: el Museu, 1991.
- MUSEU EPISCOPAL DE VIC. *Catálogo del Museo Arqueológico-Artístico Episcopal de Vich*. Vic: Impr.de Ramón Anglada, 1893.

- MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA. GABINET DE DIBUIXOS I GRAVATS. *La Col·lecció Raimon Casellas: dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992.
- NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista Fra Josep de la Concepció (1626-1690)*. Barcelona: Curial-Abadia de Montserrat, 2004.
- O'CALLAGHAN, Ramon. *Anales de Tortosa e Historia de la Santa Cinta*. Vol. 2. Tortosa: Imp. Católica de Gabriel Llasat, 1887.
- OLIVA, Jordi (dir.). *Inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra*. Hostafrancs : Fundació Jordi Cases i Llebot, 1998-2000. 2 v.
- OMAN, Charles. *The Golden age of Hispanic silver, 1400-1665*. Londres: Her Majesty's Stationery Office, 1968.
- PACHECO, Francisco. *Arte de la pintura*. Madrid: Cátedra, 1990.
- PAL I CASANOVAS, Manuel. *Catedral i Museu Diocesà d'Urgell*. La Seu d'Urgell: Bisbat d'Urgell, 1987.
- Pallium. IX Centenari de la restauració de la Seu Metropolitana de Tarragona, 1091-1991*. [Catàleg d'exposició]. Tarragona: [s.n], 1992.
- PERACLAU GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum. Art litúrgic de la diòcesi de Tortosa*. Barcelona: Fundació La Caixa. 2000.
- PLANAS, Josefina; FITÉ, Francesc. *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: els tresors artístics de la Catedral de Lleida*. Lleida: La Paeria; Ajuntament de Lleida, 2001.
- Plata española del siglo XV al XIX*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Daedalus, 1979.
- PONS GURI, José M. *Un siglo de arte religioso en San Martín de Arenys*. Arenys de Mar: Tip. J. Tatjé, 1944.
- PUIG, Arnau. *Història de l'art català: Del Renaixement al Barroc*. Barcelona: Taber, 1970.
- PUIG, Roser; RECASENS, Maria. «Bibliografia d'història de l'art sobre l'època moderna a les comarques tarragonines (1977-2006): trenta anys de recerca». A: BASSEGODA, Bonaventura; GARRIGA, Joaquim; PARÍS, Jordi (ed.). *L'Època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'Història de l'Art a Catalunya, Valls, 1, 2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat de Girona, 2007, p.545-570.
- PUIG I SALICRÚ, Manel. *El Barroc a Mataró*. Mataró: Grup d'Història del Casal, 1993.
- PUIGGARÍ, Josep. *Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento*. Barcelona: Impr. de Jaime Jepús, 1880.
- PUJOL TUBAU, Pere. «L'urna d'argent de Sant Ermengol, bisbe d'urgell». A: *Obra Completa*. Andorra: Editorial Andorra, 1984, p.407-428.
- RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico de artistas de Catalunya. Desde la época romana hasta nuestros días*. Barcelona: Milla, 1951-1954. 3 v.
- RAMÍREZ, Narciso (ed.). *Catálogo de la exposición de Artes suntuarias antiguas y modernas*. Barcelona: Est. Tip. de N. Ramírez y Ca, 1877.

- RAMIS DE AYREFLOR, Josep. «El canónigo Figueras y los candelabros de Matons». A: *El canónigo Don Antonio Figuera: Un insigne bienhechor de la Catedral de Mallorca: 1669-1747*. Palma de Mallorca: Imp. Vda. F. Soler, 1947, p. 74-107.
- RIAÑO, Juan Facundo. *The industrial arts in Spain*. London: Chapman and Hall, 1879.
- ROCA ESCOLÀ, Ramon. *El Calze de Plegamans: joia de l'orfebreria catalana del Renaixement*. Terrassa: Égara, 1990.
- ROMERO TORRES, Jose Luis. «Orfebrería y escultura: Aproximación al estudio de sus relaciones». A: *Tipologías, talleres y punzones de la orfebrería española: actas: IV Congreso Nacional de Historia del Arte. Zaragoza, 4-8 de diciembre de 1982*. Zaragoza: C.E.H.A., 1984, p.329-346.
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni. *Documents per l'història de la cultura catalana mig-eval*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1908-1921.
- SABORIT, Pere; MONTOLIO TORAN, David (coord.). *Espais de llum: Borriana, Vila-real, Castelló 2008-09* [Catàleg d'exposició] [S.l.]: Generalitat Valenciana : La Llum de les Imatges, 2008.
- SANCHIS SIVERA, José. *La catedral de Valencia. Guia històrica y artística*. Valencia: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909.
- SANZ, Mª Jesús. *La orfebrería sevillana del barroco*. Sevilla: Excma. Diputación Provincial de Sevilla, 1976. 2 v.
- SEMPERE Y GUARINOS, Juan. *Historia del lujo y de las leyes suntuarias de España*. Vol.2. Madrid: Imprenta Real, 1788.
- SENTENACH Y CABAÑAS, NARCISO (1908-1909). «Bosquejo histórico sobre la Orfebreria espanyola», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1908, vol. XVIII, p. 87-107, 225-242, 438-446; 1908, vol.XIX, p. 1-26, 161-181, 328-355; 1909, vol.XX, p.201-222.
- SERRA I PUIG, Eva; TORRES I SANS, Xavier (dir.). *Crisi institucional i canvi social. Segles XVI i XVII. Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. 4. Barcelona: Enciclopedia Catalana, 1997.
- SIMON TARRÉS, Antoni (dir.). *Diccionari d'historiografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003.
- SITJAR I SERRA, M. «La imatge-reliquiari de San Valentí de l'església parroquial de Ribes». *Annals Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1992-1993, p.227-229.
- SITJES I MOLINS, Xavier. *El Barroc del Bages. Noves dades per al seu estudi*. Manresa: Secció d'estudis del Centre Excursionista de la comarca del Bages, 1997.
- SITJES I MOLINS, Xavier. *L'argenteria i l'orfebreria al Bages. Segles X-XVIII*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2001.
- SITJES I MOLINS, Xavier. «Dades inèdites sobre artistes dels segles XIV al XVIII i llurs obres al Bages». *Dovella*, 2012, núm 111.
- Splendor Vallès. Art Cristià del Vallès (872-1880)* [Catàleg d'exposició]. Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 1991.
- SUBIAS I GALTER, J. «Los libros de pasantías». *Goya*, núm. 52, 1963, p.224-228.

- SUBIRANA, Rosa Maria. «El gravat català del segle XVII». *L'Avenç*, núm 98, 1986, p.34-37.
- SUBIRANA, Rosa Maria. *La Calcografia catalana del segle XVIII: dels argenters als acadèmics*. Director: Joan-Ramon Triadó. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1996 [Tesi doctoral: microfita núm.2999]
- SUBIRANA, Rosa Maria. «El gravat i les arts del llibre». A: BARRAL I ALTET, Xavier (dir.) *Arts del llibre: manuscrits, gravats, cartells*. Barcelona: L'Isard, 2000, (Ars Cataloniae; 10), p. 152-309
- SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via, un paradigma dels argenters-gravadors catalans al tombant del set-cents». *Recerca*, 2008, núm.12, p.129-160.
- SUREDA, JOAN; FREIXAS, PERE (dir.). *L'època dels genis. Renaixement i Barroc*. [Catàleg d'exposició]. Girona: Ajuntament de Girona, 1987.
- Thesaurus. L'art als Bisbats de Catalunya 1000-1800*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986.
- Thesaurus. L'art als Bisbats de Catalunya 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986.
- TORRAS I TILLÓ, Santi. *Art en documents. Presència del Renaixement i del Barroc a Sabadell*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 2002.
- TORRAS I TILLÓ, Santi. *Pintura catalana del Barroc: l'auge col·leccionista i l'ofici de pintor al segle XVII*. Bellaterra [etc.]: Universitat Autònoma de Barcelona [etc.], 2012.
- TOUS, Juan J. *Los candelabros de la catedral de Mallorca*. Palma: [Panorama Balear], 1957.
- TRALLERO, Pedro. «Notas sobre el marcaje de la plata barcelonesa en el siglo XVIII». *Iberjoya*, núm. 18, 1985, p. 54-56
- TRALLERO, M. «Una obra civil de l'argenter barceloní d'origen flamenc Joan de Brawer». *D'Art, Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1988, núm. 14, p.165-173.
- TRAMULLAS Y FERRERA, J. *Prontuario y guia de artifices plateros*. Madrid: Herederos de Francisco del Hierro, 1734.
- TRENS, Manuel. *Las custodias españolas*. Barcelona: Editorial litúrgica española, 1952
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon (coord.): *L'època del Barroc* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1983.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc. Segles XVII-XVIII*. Barcelona: Edicions 62, 1984. (Història de l'art català, 5).
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «L'art català del segle XVII. Estat de la qüestió i problemes metodològics». *D'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, 1986, núm 12, p. 161-172.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo y vicisitudes en la realización de los candelabros de Joan Matons, para la catedral de Palma de Mallorca». A: PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio (coord.). *Patronos, promotores, mecenas y clientes*:

- Actas del VII CEHA, Murcia, 1988*. Murcia: Universidad de Murcia, 1992, p.565-570.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon: «L'art a l'època del Barroc: Una proposta d'anàlisi interdisciplinari». A: ROSSICH, ALBERT; RAFANELL, AUGUST. *El Barroc català: Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1989, p. 153-159.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Artista i societat a la Catalunya del segle XVII». *Pedralbes: Revista d'història moderna*, 1993, núm 13, pp. 441-448.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *Arte en Cataluña*. Barcelona: Càtedra, 1994.
- TRIADÓ TUR, Joan-Ramon; SUBIRANA REBULL, Rosa Maria. *Memòria del Barroc. Tresors de la catedral i del Museu Diocesà de Barcelona* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Museu Diocesà de Barcelona, 2008.
- VIDAL FRANQUET, Jacobo. «Apunts a l'entorn de la Santa Cinta de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 1ª quinzena de setembre 2001, núm. 274, p.16-17.
- VIDAL FRANQUET, Jacobo. «Amb bones intencions: un altre apunt sobre la Santa Cinta de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 1ª quinzena de novembre 2001, núm. 278, p.26.
- VIDAL FRANQUET, Jacobo. «De tot garbo. Una imatge de plata pera la Seu de Tortosa», *L'Estel*, Tortosa, 2ª quinzena de març 2002, núm. 288, p.26.
- VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges de la Mare de Déu de la Cinta, de forana a localista. Una aproximació a la iconografia de la santa Cinta de Tortosa*. Tortosa: Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, 2004.
- VIDAL FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta, 500 anys. Algunes qüestions d'iconografia». *Recerca*, 2008, núm. 12, p. 11-64.
- VILASECA, Lluïsa. «El relicario de San Pedro Apóstol, de Reus, obra del platero barcelonés Francisco Via». Reus: semanario de la ciudad, 29-7-1957, vol. 6, núm. 272.
- VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi d'argenters de Reus i els seus antecedents*. Reus: Asociación de estudios reusenses, 1970.
- VIVES, Albert. «Les peces escultòriques del Museu Diocesà d'Urgell». *Urgellia*, 1979, núm. 2, p.457-480.
- VIVES, Albert. «L'art d'orfebreria al Museu Diocesà d'Urgell». *Urgellia*, 1980, núm. 3, p.483-507.
- VIÑAZA, Cipriano Muñoz y Manzano, conde de la. *Adiciones al Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las bellas artes en España de D. Juan Agustín Cean Bermúdez*. Madrid : Atlas, 1972 [1889]. 4 v.

10. Annex

10.1 Recull de dades dels argenters capdavanters

Bonaventura Fornaguera (doc.1664-1712)

Obres conservades

- Làmpada de la capella de la Immaculada Concepció (1685). Tarragona: catedral.
-

Obres citades per la bibliografia

- **Imatge de la Immaculada Concepció per a la Catedral de Girona segons la traça de Domènec Rovira (1672).**

DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*. Madrid: Imp. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1915, p. 72 i 108-115²⁸⁵; GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. Vol. 2. Zona ed. Vic: Imp.de la Viuda de R.Anglada, 1933, p.721; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses en Iglesias gerundenses (1392-1698)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1962, vol. 15, p. 110-111; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives». A: FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.). *L'Art català*. Vol.II: *L'art del Renaixement i del Barroc*. Barcelona: Aymà, 1955-1958, p.168; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes Decorativas en la España cristiana* (siglos XI-XIX). Madrid: Plus Ultra, 1975. (Ars hispaniae, 20), p.227; TRIADÓ TUR, Joan Ramon. *L'època del barroc. Segles XVII-XVIII*. Barcelona: Edicions 62, 1984. (Història de l'art català, 5), p.83; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers de Catalunya*. Barcelona: Destino, 1985, p.146.

- **Imatge de sant Antoni Abad per a l'església de Torroella de Montgrí (1675).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.121; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.83; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146.

- **Reliquiari d'or i argent confeccionat per custodiar la mitra de Sant Oleguer a la capella d'aquest sant de la seu barcelonina (1676-1678).**

NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista Fra Josep de la Concepció (1626-1690)*. Barcelona: Curial-Abadia de Montserrat, 2004, p.154.

- **Imatge d'argent de l'arcàngel sant Miquel (1680). No realitzada.**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Art antic a la Cartoixa de Montalegre». A: II Col·loqui d'història del monaquisme català. *San Joan de les Abadesses 1970*. Vol. 1. [Poblet]: Abadia de Poblet, 1972, p. 242-243.

- **Imatge de sant Benet per al monestir de Ripoll (c.1680)**

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters en l'orfebreria catalana de l'època del barroc». *Estudis històrics i documents dels arxius de*

²⁸⁵ Especifica que la realitza amb el borgonyó Enric Valdenci, com també ho fa més endavant Josep Mainar.

▪ **Reliquiari per a la col·locació de l'espina santa per a l'església de Figueres (1681).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.316.

▪ **Dues figures d'àngels d'argent destinades a decorar la capella de Santa Maria del Claustre de la seu de Solsona (1681).**

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga a les comarques lleidatanes». *Ilerda*, 1973, núm. 34, p. 92-93; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.83.

▪ **Sis canelobres i un peu de creu per al monestir de Ripoll (1683).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 118; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p. 83.

▪ **Una imatge de la Mare de Déu per al monestir de Ripoll (1683).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 119; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p. 83.

▪ **Diverses obres (canelobres, làmpades, sacres, etc.) per a la capella de la Immaculada Concepció de la catedral de Tarragona (1685).**

DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebrería catalana*, op.cit., p.72 i 108; MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. *La capilla de la Inmaculada Concepción de la Seo de Tarragona*. Tarragona: Diputación Provincial, 1958, p.55-56; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.172;²⁸⁶ ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento, el Barroco y el Neoclásico». A: *Catalunya*. Vol.2. Barcelona: Fundación Juan March, 1978. (Tierras de España), p.128; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA, Antonio (Coord.). *Historia de las artes aplicadas e industriales en España*. Madrid: Cátedra, 1982, p.121; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.83; DALMASES I BALANÀ, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146.

▪ **Làmpada de plata oferta per Carles II per a la capella de sant Narcís a l'església de Sant Feliu de Girona (1685).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 112-113; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p. 83.

▪ **Creu d'argent per al monestir de Sant Pere de Galligans de Girona (1690).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.114.

²⁸⁶ Mainar no especifica que siguin per a la capella de la Immaculada Concepció però la coincidència cronològica fa suposar que es refereix a aquesta.

-
- **Imatge de San Millán de la Cogolla (1690).**
DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.315.
 - **Sis canelobres, una creu i una imatge de sant Iscle d'argent per al monestir de Sant Salvador de Breda. (1690-92).**
MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.107-108; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p. 83; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146.
 - **Bust de plata de sant Invento o sant Trobat (1691).**
MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 113-114.
 - **Imatge de sant Pacià per a la catedral de Barcelona (1692).**
TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p. 83.
 - **Figura de sant Libori per a l'església parroquial de Nostra Senyora del Pi (1698-1699).**
DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.315.
 - **Traça per a la custòdia de la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona. (finals del segle XVII).**
TRALLERO, Manel «Traça». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.514; DOMENGE I MESQUIDA, Joan. «Les custodies processionals catalanes i les seves variants tipològiques a través del temps». A: MUSEU D'ART (GIRONA). *El MD'A a fons*. Girona: Museu d'Art, 1995, p.84-85.
 - **Projecte d'urna sepulcral per a Sant Bernat Calbó a la Catedral de Vic que realitza finalment Joan Matons (1700).**
GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146.

Documentació citada per la bibliografia

- **Acte entre Francesc Fornaguera i els tutors d'ell i dels seus germans, i administradors de l'herència del pare, Gabriel Fornaguera.**
[AHPB, Pere Pau Vives, Manual, 1660, f.259r-261r (inclou el «Compte del que han pagat los curadors dels pubills Fornagueras comensant als 13 de desembra 1652»)].
CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. *Els orígens de Miquel Sorelló i la calcografia a Barcelona. C. 1600-1725*. Barcelona: Col·legi de Notaris de Catalunya, 1999 p.169 nota 51 [No transcrit].
 - **Realitza la passantia presentant un medalló d'estructura vuitavada. (29 d'octubre de 1664).**
-

[Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona (MHCB): Passanties, llibre III, fol.141]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria barcelonines, 1600-1850*. Direcció: Santiago Alcolea Gil. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1999 [Tesi doctoral: microfita núm. 3517], p.1203-1204.

- **Encàrrec i rebuts per a l'obratge d'una imatge de la Immaculada Concepció per a la catedral de Girona segons una traça de Domènec Rovira (1672).**

[Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Luis Fontana, leg. 1, man. 3, any 1672, fol. 106 v.]

[AHPB., Luis Fontana, leg. 1, man. 4, any 1673, fol. 43 v.]

[AHPB., Luis Fontana, leg. 1, man. any 1673, fol. 112]

[AHPB., Luis Fontana, leg. 1, man, 4, any 1673, fol. 118.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 174-179 [Transcrits].

- **Carta de pagament atorgada per l'argenter Bonaventura Fornaguera en relació a la imatge de sant Antoni Abad per a l'església de Torroella de Montgrí (1675)**

[AHPB., Buenaventura Vila, leg. 12, man. any 1675 (1ª parte), fol. 162.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.179 [Transcrit].

- **Reliquiari d'or i argent confeccionat per a custodiar la mitra de Sant Oleguer a la capella d'aquest sant de la seu barcelonina (1676-1678).**

[Arxiu Capitular de Barcelona (ACB), Libro de la administratio de Sant Oleguer, 1674-1677, Capelles de la catedral, Capella de Sant Oleguer, fol.30v]

NARVÁEZ CASES, Carme. *El tracista...*, op.cit., p.154 [No transcrit].

- **Reial Privilegi per a la metal·lúrgia d'or i plata (6 d'octubre de 1678)**

[Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) Cancillería, serie Registros, Diversorum (1677-1685), vol. 5931, fol. 95]

ALCOLEA I GIL, Santiago. «Sobre "argenters" barceloneses de los siglos XVII y XVIII». *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 1978, núm. 6, p.262. [No transcrit].

- **Rebut relatiu a la fàbrica d'un reliquiari per a la col·locació de la relíquia de l'espina santa per a l'església de Figueres (1681).**

[AHPB. Pedro Màrtir Lluell, leg.19, manual 34, any 1681, f. 78v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de reliquias y relicarios (siglos XIV-XIX)*. Barcelona: Balmesiana. Biblioteca Balmes, 1960, p.316 .[No transcrit].

- **Èpoques que certifiquen l'obratge de dues figures d'àngels d'argent destinades a decorar la capella de Santa Maria del Claustre de la seu de Solsona.(1681).**

[AHPB. Matias Marsal, llig. 9, man., any 1681, f. 78]

[AHPB. Matias Marsal, llig. 9, man., any 1681, f. 165 v]

[AHPB. Matias Marsal, llig. 9, man., any 1681, f. 363]

Madurell i Marimón, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.92-93. [No transcrit].

- **Contracte i cancel·lació de l'obratge de la imatge de l'arcàngel sant Miquel per a la Cartoixa de Montalegre (1680 i 1682).**

[AHPB, Jacint Borràs, llig.5, man. any 1680, fol. 41 v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Art antic a la Cartoixa...», op. cit., p.242-243. [No transcrit].

- **Contracte de sis canelobres i un peu de creu per al monestir de Ripoll (1683).**

[AHPB., Mariano Rondo, leg. 1, man. 1, any 1683, fol. 59 v.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.182-183 [Transcrit].

- **Contracte de l'obratge d'una imatge de la Mare de Déu per al monestir de Ripoll (1683).**

[AHPB., Mariano Rondo, leg. 1, man. 1, any 1683, fol. 172 v.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op. cit., p.183-185. [Transcrit].

- **Cessió de crèdit per la manufactura de la làmpada oferta per Carles II per a la capella de sant Narcís a l'església de Sant Feliu de Girona (1685).** Es detallen les rentes per a la manutenció d'aquesta làmpada i l'import de les dietes a satisfer a Bonaventura Fornaguera per la seva estada a Girona i també les despeses de transport i col·locació de la làmpada.

[AHPB., Ramon Vilana Perlas, leg. 44, man. any 1685, fols. 345-346].

[AHPB., Ramon Vilana Perlas, leg. 44, man. any 1685, fol. 346].

[AHPB., Ramon Vilana Perlas, leg. 44, man. any 1685, fol. 345 bis].

[AHPB., Ramon Vilana Perlas, leg. 44, man. any 1685, fol. 391 v.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 185-189 [Transcrits].

- **Rebutj relatiu a l'obratge d'una làmpada de plata per a la capella de la Immaculada Concepció de la catedral de Tarragona i d'altres peces de plata (1685 i 1689)**

[AHPB. José Güell, leg.31, manual any 1684 (1ª part), f.24 v.] [Madurell 1958 p.190-196 Document LV Transcrit]

[AHPB José Güell, leg.35, man.1689, f.417 vº]

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. *La capella de la Inmaculada Concepció...*, op.cit., p.223-227 [Transcrit].

- **Causa verbal de l'argenter Bonaventura Fornaguera contra Andreu Sala (1689-1693)**

Se n'extreu la informació relativa a la col·laboració d'ambdós en la realització

en la talla en fusta de boix del cap d'una figura no identificada i de comitent desconegut, així com del model en fang per a la imatge de sant Benet per al monestir de Ripoll i del corresponent al cap i el cos de San Millán de la Cogolla.

[Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Cúria del veguer i del corregidor, sèrie XXXVII, actuari Josep Huguet, 1689-1693, caixa 414: Bonaventura Fornaguera, auri et argenti faber, civis Barchinonae, contra Adream Sala, scultorem, civem Barchinonae].

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p. 315. [No transcrit].

- **Document que acredita a Bonaventura Fornaguera com artífex de la creu d'argent per al monestir de Sant Pere de Galligans de Girona (1690)**

[AHPB., Tomàs Simón, leg. 20, protoc. 13, any 1690, fols. 468-469]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 189-190 [Transcrit].

- **Contracte i èpoques per a l'obratge de sis canelobres, una creu i una imatge de sant Iscle d'argent per al monestir de Sant Salvador de Breda (1690-92)**

[AHPB., Tomàs Simón, leg. 20, protoc. 13, any 1690, fols. 468-469].

[AHPB., Tomàs Simón, leg. 20, protoc 13, any 1690, fols. 543-545 v].

[AHPB., Tomàs Simón, leg. 16, protoc. 15, any 1692, fols. 231-233 v]

[AHPB., Tomàs Simón, leg. 16, protoc. 15, any 1692, fols. 429-430].

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 189-192 i 195-198. [Transcrits].

- **Documents relatius a l'obratge d'un bust de plata de sant Invento o sant Trobat (1691).**

[AHPB., Francisco Torres (mayor), leg. 7, man. 30, any 1691, fols. 157 V.-160 v].

[AHPB., Francisco Torras (mayor), leg. 7, man. any 1691, fols. 159-160].

[AHPB., Francisco Torres (mayor), leg. 16, protoc. any 1693, fol. 142].

[AHPB., Francisco Torres (mayor), leg. 17, any 1697].

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 192-194 i 198-201 [Transcrits].

- **Encàrrec i època per a una figura de sant Libori per a l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona (1698).**

[AHPB, Antoni Navarro, Manual, 1698, f.126v-127v. 20 d'abril de 1698]

[AHPB, Pere Pau Ribes, Manual, 1694-1699, f.500v-501r. 16 de gener de 1699 i APSMP, Confraria de Sant Libori, Comptes, 1679-1724, f.76]

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters..», op.cit., p. 315-316 [No transcrit].

- **Inventari (17 de març de 1712)**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre primer d'Inventaris, 1701-1712, fol. 234]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p.262 [No transcrit].

Hilari Fornaguera

Obres citades per la bibliografia

- **Daura la palma i la corona de la santa Eulàlia de l'obelisc de la plaça del Pedró (1687).**

RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico de artistas de Catalunya. Desde la época romana hasta nuestros días*. Vol. I. Barcelona: Editorial Milla, 1951-1954, vol.I, p.427; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.169; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.83.

- **Custòdia per al convent carmelità de Sant Josep de Girona (1683).** TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.84; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.111-112.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant una plata vuitavada (any 1666).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.145v i fol.146]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1205-1206.

- **Custòdia per al convent carmelità de Sant Josep de Girona (1683).**

[AHPB. Jaime Corbera, leg. 6, lib. 1.º concord. anys 1646-1685, núm. 86.]

Madurell i Marimon, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.181-182 [Transcrit].

J. Fornaguera²⁸⁷

Obres citades per la bibliografia

- **Bust reliquiari de plata de sant Trobat, per a la col·legiata de Girona (1693).**

RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, vol.I, op. cit., p.427; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.168; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.83.

Francesc Via major (doc. 1641 -1679)

Obres citades per la bibliografia

- **Encuny de monedes terrassenques de plata (1641-1642).**

COMAS EZEQUIEL, Rafael. «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la vila (1641-1642)». *Terme*, 1994, núm. 9, p. 19.

- **Immaculada Concepció per a la catedral de Lleida. (1669)**
-

²⁸⁷ No consta que realitzés la passantia al gremi d'argenters de Barcelona. No apareix al llistat de mestres argenters facilitat per Assumpta Gou i on aquesta glossava tots els mestres argenters apareguts en els set volums que recullen aquests exàmens. GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.2219-2276.

MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.81-82; MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Orfebreria antiga...», op.cit., p.81-82; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p. 227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104; BOSCH BALLBONA, Joan; ROIG I TORRENTÓ, Maria Assumpta. «Paisatge després de la tempesta: la memòria de l'art del segle XVII a la Seu Vella». A: VILA, Frederic; LORÉS, Imma (coord.). *Congrés de la Seu Vella de Lleida: Lleida, 6-9 març 1991*. Lleida: Pagés Editors, 1991, p.318-319; ESTEVE, Francesc. «La Imatge de plata de la Immaculada Concepció del mestrescola Francesc Perandreu (s.XVII)». A: BALASCH, Esther; BERLABÉ, Carmen; BURREL, Maria (ed.). *Homenatge a mossèn Jesús Tarragona*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1996, p. 389-391.

▪ **Imatge de la Mare de Déu per a la vil·la de Fraga.**

ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p. 227; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari de Sant Tomàs de Villanueva de la Seu de València». A: FONTANA I LÁZARO, Josep [et al.]. *Primer congreso de historia del País Valenciano: celebrado en Valencia del 14 al 18 de abril de 1971*. Vol. 3. Valencia: Universidad de Valencia, 1976, p.492; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.

▪ **Mig cos de plata de sant Jaume apòstol (1647).**

MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*. Tortosa: Editorial catòlica, 1932, p.186²⁸⁸; MASSIP I FONOLLOSA, Jesús. *El Tesor de la catedral de Tortosa i la Guerra civil de 1936*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p.81.

Documentació citada per la bibliografia

▪ **Realitza la passantia el 1641 i la repeteix el 1654, presentant una plata ovalada. (1641 i 16 de setembre de 1654).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol. 44]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1157-1158.

▪ **Document d'indemnitat per a la fabricació de tres encunys per a les monedes de cinc reals de plata (30 de desembre de 1641).**

COMAS EZEQUIEL, Rafael. «Les monedes terrassenques...», op.cit., p.19 [No transcrit].

▪ **Immaculada Concepció per a la catedral de Lleida (1669).**

Document que acredita que els marmessors del mestrescola Perandreu van lliurar la plata del llegat a la catedral de Lleida.

[Arxiu Capitular de Lleida (ACL). Actes. Reg. 69, f. 115v-117]

Carta del degà i del Capítol dirigida al canonge Francesc Ferrer, per tal que efectui diligències amb l'objectiu d'encarregar la confecció de la imatge de plata de la Immaculada Concepció.

[ACL. Cartulari. Reg. 3]

Carta del degà i del Capítol dirigida al canonge Ferrer per tal de prosseguir les actuacions i saber quan costaria la imatge.

[ACL. Cartulari. Reg. 3]

²⁸⁸ No l'atribueix a Francesc Via però el menciona com un dels bustos reliquiariis conservats, juntament amb el de sant Valentí i el de sant Eulali.

Contracte d'execució de la imatge encarregada a l'argenter Francesc Via. (7 de setembre de 1669) i època (17 de setembre de 1669).

[AHPB. Benart Famada, llig. 1. man., any 1669, f. 147v-153]

[AHPB. Benart Famada, llig. 1. man., any 1669, f. 162 v]

ESTEVE, Francesc. «La imatge de plata...», op.cit., p.397-400 [Transcrits]

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p. 81-82 [Només el contracte. No transcrit].

Es reclama a Via que retorni la plata sobrera (12 de gener de 1706)

[ACL, Registre d'Actes, vol.82, 1704-1707, f.240v]

BOSCH BALLBONA, Joan; ROIG I TORRENTÓ, Maria Assumpta. «Paisatge després de la tempesta...», op.cit., p. 319 nota 45. [Transcrit parcialment].

Francesc Via menor (doc.1679 a 1724)

Obres conservades

- Urna per al Monument del Dijous Sant (1688). Tortosa: tresor de la catedral.
- Bust reliquiari de sant Pere (1695-96). Reus: prioral de Sant Pere
- Reliquiari de sant Tomàs de Villanueva (1703). València: catedral.
- Imatge de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa (1705-06). Tortosa: tresor de la catedral.
- Crucifix d'altar (1704). Tortosa: tresor de la catedral.
- Calze d'argent (finals s.XVII). Tortosa: tresor de la catedral.
- Maces(1712). Reus: Ajuntament.

Obres citades per la bibliografia

- **Imatge de la Mare de Déu del Roser (1684).**
MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.75-77.
- **Urna per al Monument del Dijous Sant de la catedral de Tortosa (1688).**
MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*, op.cit., p.184; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; TRALLERO, Manuel. «Arca del monument del Dijous Sant». A: *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.292; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.510; Dalmases i Balaña, Núria. «Arca del monument del Dijous Sant». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.504; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, Alberto. (coord.). *Artes decorativas*. Madrid: Espasa Calpe, 1999. (Summa artis; 45), p.605; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Arca del Monument del Dijous Sant». A: PERACAULA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum. Art litúrgic de la diòcesi de Tortosa*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Fundació La Caixa, 2000, p.99; MUÑOZ I SEBASTIÀ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna al voltant de la devoció a la santa Cinta». *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta*. [catàleg d'exposició]. Tortosa: Bisbat de Tortosa, 2004, p.173-174; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via, un paradigma dels argenters-gravadors catalans al tombant del set-cents».

- **Calze i patena daurats i una creu per a una caixa d'argent per a l'església de Sant Vicens de Rupjà (1688)**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.19; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.492.

- **Imatge de la Immaculada Concepció (1688), nen Jesús (1689) i sant Vicens (1690) per a Sant Vicens de Rupjà.**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero Vicente Massanet, la iglesia de Rupjà y la capilla de S. Paciano de la Seo de Barcelona». *Anales del instituto de estudios gerundenses*, 1954, vol. 9, p.23-26; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.119; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p. 492.

- **Làmpada d'argent per a la capella de sant Pacià de la seu de Barcelona (1689).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.18.

- **Planxa d'un gravat amb la representació de la Mare de Déu de l'Estrella, patrona del capítol de la seu de Tortosa, encarregada originalment pels canonges per adornar un llibre (1692)**

MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.141.

- **Reliquiari de sant Pere per a la Prioral de Reus (1695-96).**

VILASECA, Lluïsa. «El relicario de San Pedro Apóstol, de Reus, obra del platero barcelonés Francisco Via». *Reus: semanario de la ciudad*, 29-7-1957, vol. 6, núm. 272; VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi d'argenteros de Reus i els seus antecedents*. Reus: Asociación de estudios reusenses, 1970, p.58; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento...», op.cit., p.128; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA..., op.cit., p.121; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; TRALLERO, Manuel. «Francesc Via». A: *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.291; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.510; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, op.cit., p.605; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

- **Calze de la seu de Tortosa amb la inscripció F.VIA.F (finals s.XVII)**

TRALLERO, Manuel. «Calze» A: *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.298²⁸⁹; PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op.cit., p.96; VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges...*, op.cit., p.66 nota 118 ; VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta...», op.cit., p.194; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller

²⁸⁹ El considera possible obra d'Innocenci Quinsà.

dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

▪ **Reliquiari de sant Tomàs de Villanueva per a la catedral de València (1703).**

SANCHIS SIVERA, José. *La catedral de Valencia. Guia històrica y artística*. Valencia: Imprenta de Francisco Vives Mora, 1909, p.309; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de reliquias...*, op.cit., p.320; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p. 491-499; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit, p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; TRALLERO, Manuel. «Francesc Via», op.cit., p.291; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere», op.cit., p.510; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

▪ **Crucifix d'altar per a la seu de Tortosa (1704).**

TRALLERO, Manuel. «Crucifix d'altar» A: *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.290; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Crucifix d'altar». A: PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum. Art litúrgic de la diòcesi de Tortosa*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Fundació La Caixa, 2000, p.110; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173; VIDAL FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta...», op.cit., p.194; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

▪ **Imatge de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa (1705-06).**

O'CALLAGHAN, Ramon. *Anales de Tortosa e Historia de la Santa Cinta*. Vol. 2. Tortosa: Imp. Católica de Gabriel Llasat, 1887, p.35-36, DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix *La orfebrería catalana*, op.cit., p.72²⁹⁰; MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*, op.cit., p. 86 i 182 i 210; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa: VIII Centenario, 1178-1978*. Tortosa: Mariano Jover Flix, 1978, p.139-140; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit, p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; TRALLERO, Manuel. «Mare de Déu de la Cinta». A: *Thesaurus. L'art als bisbats de Catalunya, 1000-1800: estudis*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986, p.293; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere», op.cit., p.510; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, op.cit., p.605; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Mare de Déu de la Cinta». A: PERACAU LA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum. Art litúrgic de la diòcesi de Tortosa*. [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Fundació La Caixa, 2000, p.176; VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges de la Mare de Déu de la Cinta, de forana a localista. Una aproximació a la iconografia de la santa Cinta de Tortosa*. Tortosa: Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, 2004, p.65-70; VIDAL FRANQUET, Jacobo. «La Baixada de la Cinta, una creació iconogràfica a la Tortosa del segle XVII (amb un excurs sobre una excepció del segle XVIII)». A: *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta*. [catàleg d'exposició]. Tortosa: Bisbat de Tortosa, 2004, p.194-196; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna al voltant de la devoció a la santa Cinta». *Lux Dertosae. La devoció a la Santa Cinta*. [catàleg d'exposició]. Tortosa: Bisbat de Tortosa, 2004, p.173-174; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137; VIDAL I FRANQUET, Jacobo. «Virgen de la Cinta». A: SABORIT, Pere; MONTOLIO TORAN, David

²⁹⁰ No menciona l'argenter, només l'obra.

(coord.). *Espais de llum: Borriana, Vila-real, Castelló 2008-09* [Catàleg d'exposició]- [S.l.]: Generalitat Valenciana: La Llum de les Imatges, 2008, p.474-476.

▪ **Maces de plata per a l'ajuntament de Reus (1712).**

VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi d'argenters...*, op.cit., p.68; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento... », op.cit., p.128; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel. «La Platería». A: BONET CORREA, op.cit., p.121; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; TRALLERO, Manuel. «Francesc Via», op.cit., p.291; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere», op.cit., p.510; CRUZ VALDOVINOS, José Manuel «La Platería». A: BARTOLOMÉ ARRAIZA, op.cit., p.605.; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

▪ **Urna d'argent del monument. Seu de Vic (1720).**

DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*, op.cit., p.92²⁹¹; GUDIOL I CUNILL, Josep. «Gravadors argenters catalans». *Pàgina Artística de La Veu*, 31-1-1916, núm. 320; RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op.cit., vol.III, p.219; MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Obres antigues d'argent: repertori documental». *Revista Ausa*, 1965, núm. 51, p.214-215; TRALLERO, Manuel. «Francesc Via», op.cit., p.291; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere», op.cit., p.510; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)». *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 1994, núm. 2, p.70; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.148.

▪ **Frontal de plata per a Santa Maria del Mar de Barcelona.**

ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.227; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p. 492; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit, p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.146; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137.

▪ **Vericle per a la congregació de preveres de Sant Felip Neri de Barcelona.**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.492; TRALLERO, Manuel. «Francesc Via», op.cit., p.291; Martínez Subias, Antonio. «Bust-reliquiari de Sant Pere», op.cit., p.510.

▪ **Reparació d'una veracreu per al temple de la vila de Bellpuig.**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. « L'obra del reliquiari...», op.cit, p. 492.

Documentació citada per la bibliografia

▪ **Realitza la passantia presentant un medalló circular amb la imatge de sant Oleguer (17 de juliol de 1679).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol. 189]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1227.

²⁹¹ No especifica d'on és l'urna, només la datació que coincideix amb la informació aportada per Madurell i Marimón.

-
- **Acta del gremi d'argenters corresponent a l'examen de Francesc Via menor (17 de juliol de 1679).**
[AHPB, Jacint Borràs, Manual X, 1679, f.175r.176v]
CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. *Els orígens...*, op. cit., p.164 not.33 [No transcrit].

 - **Contracte i èpoques per a la imatge de la Mare de Déu del Roser. (1684).**
[AHPB. Gabriel Mora, llig.2, man., any 1684, f. 116]
[AHPB. Gabriel Mora, llig.2, man., any 1685, f. 36 v]
[AHPB. Gabriel Mora, llig.2, man., any 1685, f. 45 v]
MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p. 75-77. [No transcrits].

 - **Rebut conforme Francesc Via havia realitzat un calze i una patena daurats i una creu per a una caixa d'argent per a l'església de Sant Vicens de Rupjà (1688)**
[AHPB Bonaventura Torres, leg.22, manual 30, any 1688, fol. 89v: 13 de març 1688]
MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.19. [Transcrit parcialment].

 - **Època en relació a la imatge d'argent de la Immaculada Concepció per a l'església de Sant Vicens de Rupjà. (12 de febrer de 1688).**
[AHPB Bonaventura Torres, leg.10, llibre 2º, concòrdies, any 1673-1701, fol.487v.]
MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.19 [Transcrit].

 - **Contracte per a la manufactura d'una imatge d'argent del nen Jesús per a l'església de Sant Vicens de Rupjà. (16 d'abril de 1689)**
[AHPB Bonaventura Torres, leg.10, llibre 2º, concòrdies, any 1673-1701, fol.491; leg. 13, manual 31, any 1689, fol.97]
MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.42-43. [Transcrit].

 - **Document que certifica la realització d'una sumptuosa làmpada per a la capella de Sant Pacià de la seu de Barcelona. (1689).**
[AHPB Bonaventura Torres, leg.13, man.31, any 1689, f.357: 29 de novembre de 1689]
[MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.18 [No transcrit].

 - **Proposta de Francesc Via d'establir l'ensenyament de diversos aspectes de les Belles Arts per millorar la preparació dels joves argenters (16 de setembre de 1689)**
[AHPB: Jacint Borràs. Manual 1689, f. 325v -328].
ALCOLEA GIL, Santiago. «La pintura en Barcelona durante el siglo XVIII». *Anales*
-

y *Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, 1959-1960, vol. 14, p.207-209; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.137 138 i 150; CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. *Els orígens...*, op.cit, p.166 i nota 39; TORRAS I TILLÓ, Santi. *Pintura catalana del Barroc: l'auge col·leccionista i l'ofici de pintor al segle XVII*. Bellaterra [etc.]: Universitat Autònoma de Barcelona [etc.], 2012, p.447-448.

- **Contracte per a la fàbrica de la figura d'argent de sant Vicens màrtir, per a l'església de Sant Vicens de Rupjà. (14 gener 1690).**

[AHPB Bonaventura Torres, leg.10, llibre 2º, concòrdies, any 1673-1701, fol.538; leg. 23, manual 32, any 1690, fol.18]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «El presbítero...», op.cit., p.44-45. [Transcrit].

- **Reclamació d'una gratificació a la confraria del Elois «per la ensenyansa fa tant al fills de confraria com als aprenents».**

[AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 49-49v.]

SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.151. [Transcrit parcialment].

- **Documentació relativa al bust-reliquiari de sant Pere per a la prioral de Reus (1695-1696).**

[Arxiu Històric Municipal de Reus (AHMR). Lligall de Correspondència de 1685 a 1699.

VILASECA, Lluïsa. *El reial col·legi d'argenteres...*, op.cit. 58 [No transcrit].

- **Contracte per a la realització del reliquiari de sant Tomàs de Villanueva (31 de desembre de 1698)**

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 ff. 3-10v]

[Madurell 1960, p. 320 núm. 68;

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.491-497. [No transcrit].

- **Rebut relatiu a l'obratge del reliquiari de Sant Tomàs de Villanueva (31 de desembre de 1698)**

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 f. 191]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.498 [No transcrit].

- **Francesc Via signa rebut a Bonaventura Fornaguera del lliurament de sis trossos de plata. (1699)**

Prèviament, Bonaventura Fornaguera signava època a Fèlix Taverner, canonge de la seu de Barcelona, de 182 lliures i 4 sous, rebuts per mitjà de lletra de canvi adreçada a Antoni Dalmau, per compte de la Canònica Valenciana. La quantitat satisfeta a Fornaguera va ser per haver posat a la llei sis trossos d'argent i per haver-ne endolcit cinc d'aquests. (12 d'octubre de 1699)

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 f. 197]

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 f. 198]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.498 [No transcrit].

- **Francesc Via, per compte del Capítol de la Seu de València, cobrava 1.152 lliures de moneda barcelonesa. (28 d'octubre de 1699)**

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 f. 227v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.498 [No transcrit].

- **Dues èpoques més signades per Francesc Via al Capítol de la seu de València (6 de novembre de 1699 i 31 d'agost de 1701).**

[AHPB. Lluís Fontana, lligall 9, man. 30, any 1699 f. 242v]

[AHPB. Lluís Fontana, man. 32, any 1701 f. 212v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.498 [No transcrit].

- **Francesc Via confessava a la canònica de València haver cobrat 760 lliures de moneda de Barcelona (17 d'abril de 1703)**

[AHPB. Lluís Fontana, man. 34, any 1703 f. 132v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «L'obra del reliquiari...», op.cit, p.498 [No transcrit].

- **Llegat testamentari del comensal Pau Vallès en relació al crucifix d'altar de la seu de Tortosa, datat l'any 1704.**

[Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo). Caixó Comú del Capítol 3, s/n; còpia acta capitular dia 22 de juliol de 1701.]

MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173 [No transcrit].

- **Planxa d'un gravat amb la representació de la Mare de Déu de l'Estrella encarregada pels canonges de la seu de Tortosa per adornar un llibre (1692).**

[ACTo. *Actes capitulars 117*, acta del 26 de gener de 1692]

MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173 [No transcrit].

- **Còpies de l'epistolari del capítol tortosí en relació a la imatge de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa (1704-1706).**

[Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE), Fons Mossèn Eduard Solé, caixa 1, carpeta 8, documents solts. Documents 1-24]

VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges...*, op.cit., p.111-122 [Transcrits].

- **Se sacrifica una Mare de Déu (1601-1608) per obrar la imatge de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa (13 de juliol de 1706).**

[Arxiu Històric Diocesà de Tortosa (AHDTo). Fons Catedral de Tortosa. Santa Cinta]

MUÑOZ I SEBASTIÀ, JOAN-HILARI. «Les figures-reliquiari d'argent de la Catedral de

Tortosa dels segles XVI i XVII: una interessant mostra de mecenatge artístic de canonges». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, gener-desembre de 2010, p. 453 [No transcrit].

- **Època signada per Francesc Via en relació a la Imatge de la Mare de Déu de la Cinta de Tortosa. (32 de març de 1706).**
[Arxiu de la confraria de la Cinta. Calaix de la santa Cinta, número 20]
JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa*, op.cit., p.140 [Transcrit]; VIDAL FRANQUET, Jacobo. *Les imatges...*, op.cit., p.123 [Transcrit].
- **Figura en els llistats dels mestres argenters que tenen botiga a Barcelona (1716)**
[IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, fol. 16].
SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.148.
- **Paga una lliura en concepte de cens eclesiàstic (1717)**
[IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, any 1717, núm. 784].
SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.148.
- **Cobra 22 lliures per continuar l'urna de plata que havia d'anar col·locada al Monument de Setmana Santa per al monestir de Santa Maria de Jonqueres (1717)**
[ACA, Monacals, Universitat, vol. 357 "Llibre de comptes donats per lo procurador de la Real Casa de Junqueras", fol. 245]
SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.148.
- **Anotació relativa a l'urna per al monument per a la seu de Vic. (1720).**
[Arxiu Capitular de Vic (ACV). 1720/06/03. Secr. Cap.Lib. XV. 1719-1737, fol.23].
ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit., p.70 nota 43 [No transcrit].
- **Contracte per a l'urna d'argent del monument per a la seu de Vic (1720).**
[AHPB. 1720/08/30 Josep Francesc Fontana (nº755), man.15, núm.15, f.111v-112v]
MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obres antigues d'argent...», op.cit, p. 214-215. [Transcrit parcialment].
- **Signatura del testament (5 de març de 1720).**
[AHPB Josep A. Cassani, Llibre primer de Testaments, 1706-1727. fol. 175]
ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses, op.cit., p. 259-260. [No transcrit]; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.151-153. [Transcrit].
- **Cotitza en el gremi dels argenters de Barcelona i paga «75 reals de ardites»**

[Institut Municipal d'Història de Barcelona (IMHB): Cadastre personal, caixa de 1722-1723. «Plateros [primera classe]», any 1722, fol. 45.]

SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.153. [Transcrit].

▪ **Notícia del traspàs de Francesc Via**

[IMHB: Cadastre personal, caixa del 1724. «Cofradia de Plateros», any 1722, s.fol.]

SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.153. [Transcrit].

▪ **El cartoixà fra Josep Llobet adreça una carta a Jeroni Elias, nebot i marmessor del difunt Francesc Via (1724)**

AHPB: Carta de Fr. Josep Llobet a Jeroni Elias, datada a Scala Dei l'any 1724. [AHPB Josep A. Cassani, Llibre primer de Testaments, 1706-1727 full solt entre els fols. 175v.-176]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses, op.cit., p. 259-260. [No transcrit]; SUBIRANA, Rosa Maria. «El taller dels Francesc Via...», op.cit., p.153. [Transcrit].

▪ **Notícies relatives al traspàs de Francesc Via a la cartoixa d'Escaladei. (1732)**

Biblioteca Universitat de Barcelona. Agustí Massot, Compendi de sermons i notícies sobre la cartoixa d'Escaladei i de Montalegre, 1732, f.348 i f. 687-688.

CORNUDELLA I CARRÉ, Rafael. *Els orígens...*, op.cit, p. 447-448 [No transcrit]; TORRAS TILLÓ, Santí. *Pintura catalana del Barroc...*, op. cit., p.180 i nota 325. [Transcrit parcialment].

Joan Matons (c.1665-1735)

Obres conservades

- Els canelobres per a la Catedral de Palma de Mallorca (1702-1718)
- L'urna d'argent de sant Bernat Calbó per a la Catedral de Vic (1701-1728).

Obres citades per la bibliografia

- **Misteri de l'Ascensió del Senyor, amb la Verge i els Apòstols Pere, Jaume i Joan dempeus. Catedral de Tarragona (21 maig de 1699).**

CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las bellas artes en España*. Vol. 3. Madrid: Istmo: Akal, 2001 [1800], p.98-99; RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op.cit., vol. II, p.151; DURAN I SANPERE, Agustí. «L'argenter Joan Matons». A: *Barcelona i la seva història*. Barcelona: Curial, 1972-1975, vol.3, p. 402; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento... », op.cit., p.127²⁹²; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo y vicisitudes en la realización de los candelabros de Joan Matons, para la catedral de Palma de Mallorca». A: PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio (coord.) *Patronos, promotores, mecenas y clientes: Actas del VII CEHA, Murcia, 1988*. Murcia: Universidad de Murcia,

²⁹² Parla només d'una imatge de la Verge.

1992, p.565; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit., p.63 nota 5; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., p. 274.

▪ **Llàntia de plata per a la capella de sant Bernat Calbó de la Catedral de Vic (1700).**

GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721; DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*, op.cit., 75 i 79; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.172; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.244; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional però controvertida: els canelobres de l'argenter Joan Matons». A: PASCUAL, Aina (coord.). *La Seu de Mallorca*. Palma de Mallorca: Olañeta, 1995, p. 274.

▪ **Canelobres de set braços per a la catedral de Palma de Mallorca (1702-1718).**

GARCÍA LLANSÓ, Antoni. *Metalisteria, Cerámica, Vidrios*. Barcelona: Montaner y Simón, 1897. (Historia general del arte; 8), p.504; GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana des del segle IX al XVIII*. Ms. de la Biblioteca Episcopal de Vic, 1914, p.70; DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*, op.cit., p. 75 i 112; RAMIS DE AYREFLOR, Josep. «El canónigo Figueras y los candelabros de Matons». A: *El canónigo Don Antonio Figuera: Un insigne bienhechor de la Catedral de Mallorca: 1669-1747*. Palma de Mallorca: Imp. Vda. F. Soler, 1947, p. 74-107; RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op.cit., vol.II, p.151; TOUS, Juan J. *Los candelabros de la catedral de Mallorca*. Palma: [Panorama Balear], 1957; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.171; DURLIAT, Marcel. *Art català*. Barcelona: Editorial Juventud, 1967, p.333-334; PUIG, Arnau. *Del Renaixement al Barroc*. Història de l'art català. Barcelona: Taber, 1970, p.211; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.244; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento... », op.cit., p.127; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.162; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo...», op.cit., p.565-570; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit., p.63 nota 5; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., p. 256-283.

▪ **Urna d'argent de sant Bernat Calbó per a la Catedral de Vic (1701-1728).**

GUDIOL I CUNILL, Josep. *Lo sepulcre de Sant Bernat Calvó*. Barcelona: Estampa de Francisco X. Altés, 1912; GUDIOL I CUNILL, Josep. *L'orfebreria catalana ...*, op.cit., p.70; DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*, op.cit., p.75 i 79; GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721; JUNYENT, Eduard. *Veneración y culto a San Bernardo Calvó*. Barcelona: Imprenta de la Editorial Librería Religiosa, 1943; RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, vol.2, op.cit., p.151; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.173; DURLIAT, Marcel. *Art català*. Barcelona: Editorial Juventud, 1967, p.333-334; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «La urna d'argent de Sant Bernat Calvó de la seu de Vich». *Ausa*, 1968-1971, núm. 6, p. 25-33; PUIG, Arnau. *Del Renaixement al Barroc*, op.cit., p.211; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.247; AINAUD DE LASARTE, Joan. «Cataluña. El Renacimiento... », op.cit., p.127; GROS MIQUEL S.; ORDEIG, Ramon. «VIII Centenari del naixement de Sant Bernat Calbó, bisbe de Vic (1180-1980)». *Ausa*, vol 9, 1980-1981, p.133-146; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.162; DALMASES I BALAÑA, Núria de; ERRA, Alba

«Urna de Sant Bernat Calbó». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.542; ERRA ZUBIRI, Alba. *L'argenter Joan Matons i l'urna de Sant Bernat Calbó*. Directora: Núria de Dalmaes. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, 1990 [tesi de llicenciatura inèdita]; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit.; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., p.274.

- **Imatge d'argent de sant Agustí amb destinació a la col·legiata de Santa Maria de Manresa (1700).**

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.317-319.

- **Nen Jesús per a la seu de Lleida**

DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., 274.

- **Maça per a la seu de Barcelona**

DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., 274.

- **Diversos encàrrecs particulars, com els del compte d'Assumar**

DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit., 274.

Documentació citada per la bibliografia²⁹³

- **Realitza la passantia presentant una piqueta de plata. (2 de març de 1690)**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol. 243]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1253-1254.

- **Contracte del Misteri de l'Ascensió per a la catedral de Tarragona (21 maig de 1699).**

[AHPB 1699/05/21. Lluís Cases, Llig.3, man. 1697-1699, fol.456-462]

TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo...», op.cit., p.565 [No transcrit]; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit., p.63 nota 5. [No transcrit].

- **Pagaments relatius a la confecció de la imatge de sant Agustí per a la col·legiata de Manresa. (1700)**

[ABEV, Arxiu Capítular, Comptes de l'Administració de la tresoreria, 1635-1805 (Calaix 34, 8): dos fulls solts, un datat el 13 d'agost de 1700 i un sense data].

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.319 [No transcrit].

- **Inventari dels béns de la seva esposa Francesca Fornaguera. (21 de**

²⁹³ La documentació relacionada amb els canelobres de Palma i l'urna de sant Bernat Calbó és tan extensa que no s'ha especificat en aquest annex. Des d'aquestes pàgines es remet als estudis que l'analitzen. Vegeu concretament: TRIADÓ I TUR, Joan-Ramon. «Génesis, desarrollo...», op.cit.; ERRA ZUBIRI, ALBA. *L'argenter Joan Matons...*, op.cit.; ERRA ZUBIRI, Alba. «L'urna de Sant Bernat Calbó...», op.cit.; DOMENGE MESQUIDA, Joan. «Una obra excepcional...», op.cit.

març de 1723).

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Inventaris i Encants, 1713-1726, fol. 217]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 267. [No transcrit].

▪ **Signatura del testament (22 de juny de 1735).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre de Capítols Matrimonials i Concòrdies, 1707-1711, fol. 95] [No transcrit].

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 260. [No transcrit].

▪ **Inventari (12 de juliol de 1735).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Inventaris i Encants, 1727-1735, fol. 214]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 267. [No transcrit].

Joan B. Matons (c.1696-1755)²⁹⁴

Documentació citada per la bibliografia

▪ **Realitza la passantia presentant una piqueta d'argent (17 de setembre de 1733).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.470]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1418-1419.

▪ **Inventari (27 de maig de 1755).**

[AHPB Not. Félix Veguer Avellà, Manual Inventaris 1752-1755, fol. 290] [No transcrit].

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 267-268. [No transcrit].

Josep Matons (c.1717-1778)²⁹⁵

Documentació citada per la bibliografia

▪ **Realitza la passantia presentant un anell d'or i pedreria (2 d'octubre de 1745).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.522]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1463-1463.

²⁹⁴ Data de naixement i mort aportades per Assumpta Gou. GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1418.

²⁹⁵ Data de naixement i mort aportades per Assumpta Gou. Ibídem, p. 1462.

Josep Tramulles major (doc.1671)²⁹⁶

Documentació citada per la bibliografia

- **Capítol matrimonial (16 agost de 1671).**
[AHPB Not. Josep Quatre Casas Solà, Man. Contractes 1671, fol. 640 v° i sgs]
ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258.
[No transcrit].
- **Realitza la passantia presentant un centre de taula (5 de novembre de 1671)**
[MHCB: Passanties, llibre III, fol.157]
GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1211.

Josep Tramulles menor (n. c.1680)

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un joiell amb pedreria i esmalt (6 de juliol de 1699)**
[MHCB: Passanties, llibre III, fol.296]
Gou i Vernet, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1288-1289.

Francesc Tramulles (c.1670-1728) i Josep Tramulles i Ferrera (c.1705)²⁹⁷

Obres conservades

- Urna d'argent per al reliquiari de la Santa Cinta de la Catedral de Tortosa (1727-1729)

Obres citades per la bibliografia

- **Urna d'argent per al reliquiari de la Santa Cinta de Tortosa (1727-1729).**
O'CALLAGHAN, Ramon. *Anales de Tortosa...*, op.cit., p.37-39; DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix. *La orfebreria catalana*, op.cit., p.110; MATAMOROS, José. *La catedral de Tortosa*, op.cit., p. 182-184 i 208; GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721; MAINAR, Josep. «Les arts decoratives», op.cit., p.173; ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.247; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.190; DALMASES I BALAÑA, Núria de; GIRALT-MIRACLE, Daniel. *Argenters i joiers...*, op.cit., p.162; DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Tapa lateral de l'urna del reliquiari de la Santa Cinta». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.549; PERACOLA GUASCH, Lourdes (coord.). *Fidei Speculum...*, op.cit., p.178; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Art litúrgic d'època moderna...», op.cit., p.173-174.

Documentació

- **Francesc Tramulles realitza la passantia presentant un calze daurat (6 de desembre de 1695)**

²⁹⁶ Data de naixement proposada per Assumpta Gou. Ibídem, p. 1288.

²⁹⁷ Datació proposada per Assumpta Gou. Ibídem, p.1270 i 1398.

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.270]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1270-1272.

▪ **Josep Tramulles i Ferrera realitza la passantia presentant una sivella d'argent (25 d'octubre de 1729)**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.444]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1398-1400.

▪ **Capítol matrimonial de Francesc Tramulles. Primeres noces (1 juliol 1696).**

[AHPB Not. Antoni Riera, Llibre segon de Capítols Matrimonials, 1695-1708, nº 5]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258 [No transcrit]

▪ **Capítol matrimonial de Francesc Tramulles. Segones noces (10 febrer de 1711).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre de Capítols Matrimonials i Concòrdies, 1708-1711, nº 226]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258. [No transcrit]

▪ **Capítols firmats pels argenters Francesc Tramulles i Josep Tramulles i Ferrera, pare i fill, per a la fàbrica d'una urna de plata per posar el reliquiari de la Santa Cinta de la Catedral de Tortosa. (11 d'agost de 1727).**

[AHPB, Francesc Busquets (menor), leg.6, man. Any 1727, f.19; leg.1, manual 3, anys 1718-1719, f.355v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de relíquias...*, op.cit., p.323.

▪ **Document que certifica el cost total de l'urna de la Santa Cinta.**

[Arxiu de la Confraria de la Cinta. Calaix de la santa Cinta, número 25]

JOVER FLIX, Mariano. *La Santa Cinta de Tortosa: VIII Centenario, 1178-1978*. Tortosa: Mariano Jover Flix, 1978, p.140. [No transcrit].

▪ **Pere Costa realitza un model de fusta per a l'urna de plata.**

[AHPB Salvador Golorons i Prous. Manual, 1717-1719, f.359v-360r].

DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.327. [No transcrit]

▪ **Pagaments dels canonges de Tortosa a Francesc Tramulles i Josep Tramulles i Ferrera.**

[AHPB Salvador Golorons i Prous. Manual, 1717-1719, f.362v-363r/366v. DORICO I ALUJAS, Carles «Col·laboració entre escultors i argenters...», op.cit., p.327. [No transcrit].

-
- **Inventari dels béns de Francesc Tramulles (iniciat 14 de juny de 1728)**
[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Inventaris i Encants, 1727-1735, fol. 13]
ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 265-266. [No transcrit].
-

10.2 Recull de dades d'altres argenters.

Bernardí Camp (1645)

Documentació citada per la bibliografia

- **Inventari de béns de la seva vídua, Caterina (9 juny de 1645).**
[AHPB Not. Francesc Reverter, Manual Inventaris i Encants nº 1 (1638-1647) fol.239].
ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 261. [No transcrit].
-

Simó Ravella (doc.1624-1647)

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un botó decoratiu amb pedreria. (any 1624)**
[MHCB: Passanties, llibre II, fol.371]
VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1130-1131
 - **Inventari de béns (16 abril 1647).**
[AHPB Not. Francesc Reverter, Manual Inventaris i Encants nº 1 (1638-1647) fol.466]. [No transcrit] [
ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 261-262. [No transcrit].
-

Francesc Bosch (doc.1639-1667)

Obres citades per la bibliografia

- **Imatge de la Mare de Déu del Claustre per a la catedral de Solsona (1661).**
TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.
 - **Quatre imatges d'àngels alats per al sepulcre de santa Eulàlia per a la Catedral de Barcelona (1667).**
TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.
-

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia l'any 1639²⁹⁸.**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.37v]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1154.

Francesc Rovira (doc. 1645-1690)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (any 1645)**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.64]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1168-1169.

Francesc Janer (doc.1645-1668)

Obres citades per la bibliografia

- **Creu de plata per a la parroquial de Sant Esteve de Pardines (1668).**

TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit.,p.104.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un centre de taula (16 de setembre de 1645)**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.69]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1171.

Jaume Anglada (doc.1655-1680)

Obres citades per la bibliografia

- **Imatges d'argent de Nostra Senyora i Santa Colombina (1679).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic.*, op.cit., p.152-153.

- **Imatges d'argent dels sants Benet i Bernat (1680).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic.*, op.cit., p.154-155.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un gerro amb galet i cos d'estructura piriforme (any 1655).**

[MHCB: Passanties, llibre III, fol.109]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1189.

²⁹⁸ Com apunta Assumpta Gou, al revers del foli 37 una nota diu que falta el foli 36 corresponent a la passantia d'en Francesc Bosch. No consta la peça que va executar. VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1154.

-
- **Contracte per a les imatges d'argent de Nostra Senyora i santa Colombina (10 d'agost de 1679).**

[AHPB. Pau Pi, llig.38, llib.4, com.pod.prot. Anys 1678-1683, f.34]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic.*, op.cit., p.152-153. [Transcrit parcialment].

- **Contracte per a les imatges d'argent dels sants Benet i Bernat (1680).**

[AHPB. Pau Pi, llig.38, llib.4, com.pod.prot. Anys 1678-1683, f.46v]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic.*, op.cit., p.154-155. [Transcrit parcialment].

Josep Benet (doc.1657-1664)

Obres citades per la bibliografia

- **Creu per a Sant Vicens de Prats (1664).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Creus antigues d'argent. Repertori documental». *Ausa*, 1959, núm. 50, p. 140.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant una florera de cos ovoide (24 de març de 1657)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.112]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1190.

- **Contracte per a la creu per a Sant Vicens de Prats (1664).**

[AHPB. Vicens Gavarró (major), llig.3, borrador, any 1664].

MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Creus antigues d'argent...», op.cit., p. 140. [Transcrit parcialment].

Josep Ros (1659-1702)²⁹⁹

Obres citades per la bibliografia

- **Mig cos d'argent per a la relíquia del cap de santa Úrsula (1667).**

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.72; MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de relíquias...*, op.cit., p.315; MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Barcelona: Alpha, 1961, vol.2, p.119; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.105.

- **Àngels i canelobres d'argent (1669).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Notes d'art monacal antic*. [Separata de: *I Col.loqui d'Història del Monaquisme Català: Santes Creus, 1966*]. Santes Creus: [s.n.], 1967, p.152-153.

²⁹⁹ Cronologia àmplia, que inclou a Josep Ros major i Josep Ros menor.

- **Llàntia de plata per a la capella de sant Bernat Calbó de la catedral de Vic.**

DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix *La orfebreria catalana*, op.cit., p.79; GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721.

- **Llàntia de plata per a Santa Caterina de Barcelona**

DURAN I CAÑAMERAS, Fèlix *La orfebreria catalana*, op.cit., p.79; GUDIOL I CUNILL, Josep. *Nocions d'Arqueologia...*, op.cit., p.721.

- **Veracreu i un segell d'argent per a la parroquial de Bellpuig. (1690).**

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.66-67; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p. 104.

- **Dos bordons, sis canelobres i una creu de plata per a la parroquial de Bellpuig (1702).**

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.67.

Documentació citada per la bibliografia

- **Segons els Llibres de Passantia, consten dos Josep Ros però a la bibliografia no es diferencien les obres de cadascun d'ells.**

Josep Ros major realitza la passantia presentant una plata ovalada amb peu i una superfície amb una escena marina. (21 de setembre de 1659).

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.120v i 121]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1194-1195.

Josep Ros menor realitza la passantia presentant una plata ovalada amb la superfície completament llavorada amb una escena bíblica (Caim matant Abel). (4 de juny de 1685).

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.213]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1288-1239.

- **Contracte per a l'obratge de mig cos d'argent per a la relíquia del cap de santa Úrsula, juntament amb Joan Jofre. (14 d'abril de 1667).**

[AHPB. Francesc Daguí, llig. 4, man. 13, anys 1667-1668, f. 75v]

[MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.72.

[Transcrit parcialment].

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de relíquies*, op.cit., p.315. [Transcrit parcialment].

- **Contracte per a l'obratge d'àngels i canelobres d'argent (1669), juntament amb Joan Jofre.**

[AHPB. Francesc Daguí, llig. 3 [Decimum quintum manuale], anys 1668-1669]

[AHPB. Francesc Daguí, llig. 5 any 1670, f.48]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. *Regesta documental de relíquies*, op.cit., p.152-153. [Transcrit parcialment].

- **Època relativa a l'obratge d'una veracreu i un segell d'argent per a la parroquial de Bellpuig. (1690).**

[AHPB. Marian Rondó, llig. 4, man. 9, any 1690, f. 15]

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.66-67 [No transcrit].

- **Àpoca relativa a l'obratge de dos bordons, sis canelobres i una creu de plata per a la parroquial de Bellpuig (1702).**

[AHPB. Marian Rondó, llig. 7, man. 21, any 1702, f. 80]

MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op.cit., p.67

[No transcrit]

Josep Bayer (doc.1665-1678)

Obres citades per la bibliografia

- **Creu de plata per a l'església parroquial d'Arbúcies (1673).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 175-174; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit.,p.104.

- **Creu de plata per a l'església parroquial de Muncal (1678).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.114; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit.,p.104.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un recipient de cos lleugerament piriforme. (19 de març de 1665)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.144]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit, p.1205.

- **Contracte per a la creu de plata per a l'església parroquial d'Arbúcies (1673).**

[AHPB., José Güell, leg. 20, man. 2, ano 1673, fol. 53.]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 175-174] [Transcrit].

- **Contracte per a la creu de plata per a l'església parroquial de Montcal. (1678)**

[AHPB., Pablo Pi, leg. 38, lib. 3, com. pod. y prot. anos 1673-1678, fol. 135 v]

[Madurell 1962 pp. 180-181 Transcrit]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., 180-181 [Transcrit].

Onofre Arnaudias (doc. 1668-1682)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un medalló oval horitzontal decorat**
-

amb gemmes de caboixó o abultaments semiesfèrics de metall o d'esmalt (12 de desembre de 1668)

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.151]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1208.

Antoni Mateu (c.1670-1735)³⁰⁰

Obres citades per la bibliografia

- **Reliquiari de sant Francesc Xavier per a l'església de Santa Maria de Montblanc. (1711).**

RÀFOLS, Josep Francesc (dir.). *Diccionario biográfico...*, op.cit., vol.II, p.149; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio «Reliquiari de sant Francesc Xavier». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.544; MARTÍNEZ SUBIAS, Antonio. «Reliquiari de sant Francesc Xavier». *Pallium. IX Centenari de la restauració de la Seu Metropolitana de Tarragona, 1091-1991*. [Catàleg d'exposició]. Tarragona: [s.n], 1992, p. 223.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un càntir. (10 de desembre de 1695)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.271]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1272

Pere Monfar (1671)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104³⁰¹.

Gabriel Artells (1675)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (12 de juny de 1675)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.174]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1219.

³⁰⁰ Data de naixement proposada per Assumpta Gou. GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1272.

³⁰¹ En cita el testament, del 14 de desembre de 1671.

Joan Mas (doc. 1682-1721)³⁰²

Obres citades per la bibliografia

- **Sant Josep amb el nen Jesús per a l'església de Sant Esteve d'Olot. (1698).**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p. 115, TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.

- **Canelobres d'argent. Seu de Vic. (1720)**

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obres antigues d'argent...», op.cit, p. 213-214.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un calze i una patena (11 d'agost de 1682)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.203]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1233-1234.

- **Canelobres d'argent. Seu de Vic. (1720)**

[AHPB. Josep Francesc Fontana, man. 15, any 1720. F. 81v]

[AHPB. Josep Francesc Fontana, man. 15, any 1720. F. 82]

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obres antigues d'argent...», op.cit, p. 213-214. [No transcrit]

- **Rebut en relació a l'obratge d'una imatge de sant Josep amb el nen Jesús per a l'església de Sant Esteve d'Olot. (1698).**

[AHPB., José Navès, leg. 2, borrador, ano 1698].

MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Obras de plateros barceloneses...», op.cit., p.201.

Francesc Ros³⁰³ (1684)

Obres citades per la bibliografia

- **Bust-reliquiari de Sant Valentí (1684).**

DALMASES I BALAÑA, Núria de. «Bust-reliquiari de Sant Valentí». A: *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana* [Catàleg d'exposició]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, p.509; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Notícies documentals sobre algunes obres d'argenteria finançades pels canonges de la Seu de Tortosa al segle XVII». A: PLANS I CAMPDERRÓS, Lourdes (coord.) *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: Actes del IV Congrés de la CCEPC: Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Valls: Publicacions de la coordinadora de Centres d'estudis de Parla Catalana. 2005, p. 721-722; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Les figures-reliquiari...», op.cit., p.457-458.

Documentació citada per la bibliografia

- **Documentació relativa al bust-reliquiari de Sant Valentí (1684).**

[AHCTE. Fons Mossèn Eduard Solé. Caixa 3, carpeta 14]

³⁰² Data de defunció proporcionada per Assumpta Gou. VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1233-1234.

³⁰³ La documentació del bust de sant Valentí el menciona com argenter de Barcelona i la peça llueix el punxó de la ciutat però no apareix en el llistat d'orfebres que van realitzar la passantia.

[AHCTE. FNT. Signatura 2000. Pere Maridà. Testaments 1673-1686, s/f.]

[ACTo. Actes Capitulars 110, s/f.]

[ACTo. Actes Capitulars 113, s/f.]

MUÑOZ, Joan-Hilari. «Notícies documentals...», op.cit.,p.721-722; MUÑOZ, Joan-Hilari. «Les figures-reliquiari...», op.cit., p.457-458. [Transcrit parcialment]

Francesc Cabot (1684)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del barroc...*, op.cit., p.104.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (18 de gener de 1684)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.210]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1237.

Sebastià Mulet (1685)³⁰⁴

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104

Pere Costa (doc. 1692-1734)

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (4 d'agost de 1692)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.253]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1259-1260.

- **Testament (26 de setembre de 1734).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Testaments, 1710-1739, fol. 75].

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses, op.cit., p. 260. [No transcrit].

- **Inventari (22 octubre de 1734).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Inventaris i Encants, 1727-1735, fol. 184] [No transcrit].

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses, op.cit., p. 266. [No transcrit].

Jaume Llavina (doc. 1697-1714)

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (13 de febrer de 1697).**
-

³⁰⁴ Fa de testimoni de l'obra de Bonaventura Fornaguera a la capella de la Immaculada Concepció de Tarragona.

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.279]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1277.

- **Testament (2 setembre de 1714).**

[AHPB Josep A. Cassani, Llibre primer de Testaments, 1706-1727. fol. 100]

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258. [No transcrit].

Josep Bassas (doc. 1703-1712)

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un anell (10 d'octubre de 1703)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.322]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1306-1308.

- **Inventari de béns (5 agost de 1712).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre primer de Inventaris, 1701-1712, fol. 261].

ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 263-264. [No transcrit].

Enric Costa (1711)

Documentació citada per la bibliografia

- **Capítol matrimonial (7 abril 1711).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre de Capítols Matrimonials i Concòrdies, 1707-1711, fols.250]

Alcolea i Gil, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258. [No transcrit].

- **Realitza la passantia presentant una copa d'argent (8 d'abril de 1711).**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.360]

GOU I VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1334-1335.

Francesc Buquet (1713)³⁰⁵

Documentació citada per la bibliografia

- **Testament (13 de juny de 1713).**

[AHPB Josep A. Cassani, Llibre primer de Testaments, 1706-1727. fol. 52]

Alcolea i Gil, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 258. [No transcrit].

³⁰⁵ No consta que realitzés la passantia segons el llistat ofert per Assumpta Gou. VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 2219-2276.

Jaume de Braver³⁰⁶ (1730)

Documentació citada per la bibliografia

- **Testament (24 d'agost de 1730).**

[AHPB Not. Bonaventura Galí, Llibre tercer de Testaments, 1710-1739, fol. 17]. ALCOLEA I GIL, Santiago «Sobre "argenters" barceloneses...», op.cit., p. 260. [No transcrit].

Francesc Martorell (c.1700-c.1768)³⁰⁷

Obres citades per la bibliografia

- **Peu de la custodia nova de la catedral de Vic (1750)**

ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.247.

- **Reliquiari de Sant Bernat Calbó per a l'església prioral de Reus (1735)**

ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.247.; TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.190.

- **Reliquiari desaparegut de Sant Antoni i San Lope per a l'església prioral de Reus. (1735)**

ALCOLEA GIL, Santiago. *Artes decorativas...*, op.cit., p.247.

Documentació citada per la bibliografia

- **Realitza la passantia presentant un calze daurat (12 de gener de 1729)**

[IMHB: Passanties, llibre III, fol.439]

VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p. 1394-1395.

Bonaventura Mas (1714)

Bibliografia

Citat per TRIADÓ TUR, Joan-Ramon. *L'època del Barroc...*, op.cit., p.104.

³⁰⁶ Argenter flamenc afincat a Barcelona. El seu fill va ser l'argenter Joan de Braver.

³⁰⁷ Dates de naixement i de defunció proposades per Assumpta Gou, Gou. VERNET, Assumpta. *La Joieria i l'orfebreria...*, op.cit., p.1394-1395.

10.3 Transcripció de documents

Document 1.

3 de juny de 1720, Vic.

Anotació en el Llibre XV de la Secretaria del Capítol de la voluntat de comprar argent per acabar l'urna de sant Bernat Calbó i de concertar, alhora, l'obratge d'uns canelobres grans i d'encarregar un dibuix per a l'urna del Sant Monument.

Die Luna. 3 Juny 1720

«[...] Item se ha deliberat que se compre plata per a acabar de fer la Urna del Glorios St. Bernat Calvó. Que se concerte fer los candeleros grans de plata per lo Altar major. Que se fasse fer un dibuix o modello per la urna del St Monument y que se mire lo poderse fer un lilit per a la [...] de la Assumpta y últimament que lo or, y la plata se envie en Barcelona. [...]».

ACV, 1720/06/03, Secr.Cap.Llib.XV.1719-1737, fol.23v.

Document 2.

30 d'agost de 1720, Barcelona.

Contracte entre el capítol vigatà i Francesc Via menor per a obrar l'urna del Sant Monument.

Die XXX mensis Augusti anno MDCCXX.

Com lo Molt Ilustre Capítol de canonges de la Santa Cathedral Iglesia de la Ciutat de Vich haja resolt ques fabrique una urna de plata per col·locar en ella lo SSm Sagrament que per sempre sie alabat en lo monument de dita Cathedral. Y per est efecte se sie conformat a la planta y dibuix que ha ideat Francisco Via argenter ciudadá de Barna puix lo garbós de ella, acreditarà sempre la gran devoció y catholich zel de dit Molt Ilustre Capítol al major culto y servey de Deu Señor nostre y dela Iglesia; Perço sobre la fabrica de dita urna; per y entre lo dit Molt Ilustre Capítol de la Seu de Vich y per ell lo Ilustre i Rt Sr Dn. Jaume de Cortada prv. Ardiaca y canonge de dita seu com à Sindich per estas coses especialment constituhit dit Molt Ilustre Capítol ab acte rebut en poder del Dn. Pere Pau Abadal notari public de dita Ciutat de Vich als 17 de agost 1720 de una part; Y Francisco Via argenter ciudadà de Barna de part altra se son firmats y convinguts los pactes següents:

Primerament, es convingut y pactat que dit Francisco Via, dega treballar y fabricar una Urna de plata de alsada set palms, y un quart; á, sis cares, segons la planta delineada en lo dors del dibuix, que diu, ibi: planta de la Urna, que atràs va dibuixada; y ha de tenir 26 cherubins en tota la Urna compresos los tres del mig tant en la Cara, com en lo dors dela Urna, y en lo extrem, ó, remato de ella, un angel sobre nuvolada aportant en la dreta unes espigas, y rahims y en la esquerra una creu, cobert de un panyo en part de son cos; y ab totes las demès circumstancias, que denota la meitat dreta del dibuix de dita Urna format a est fi; La qual meitat ala dreta es verificada ab las firmes de dits Sr. Ardiaca D. Jaume de Cortada, y Francisco Via, demanen que la idea dela meitat esquerra de dit dibuix no se ha de aplicar ni seguir en la fabrica de dita urna tota la qual y lo Angel y núvolada del remato ha de esser de plata, de pes junt tres centes trenta y sis onzes fins á 340 o mas o mes. Y aquella ha de tenir acabada, perfeccionada, y entregada en la present Ciutat de Barna a la persona que tindrà poder y comissio de dit Molt Ilustre Capítol per tot lo mes de Febrer 1721.

Item que acabada dita obra puga dit molt Il·lustre Capítol fer la veure y examinar perlas persones que li apareixerà, tenir coneixement y censura en la art de argenter; Y en cas de se reparàs algun defecte, ó, imperfecció, contraria al dit dibuix, dega dit Via corregirho y esmenarho, á proporció de la traça, ó, dibuix convingut y aprovat.

Item que treballada y perfecta dita urna, dega ferse lliurar la plata de ella, y sa lley, per los Consols de la Confraria dels Argenters de Barna; Y lo pes de ella respective perlo adjunt del Contrast; perquè pugan saberse en clar las calitats, y quantitat de la plata hauran entrat en dita obra.

Item que dit Francisco Via, dega donar compte y raho al dit molt Ilustre Capítol de tota la plata li subministrará dita obra; axí en la calitat com en lo pes y de tots los diners, que dit molt Il·lustre Capítol li entregarà per las mans de dita Urna y altrament per raho de dita obra.

Item dit Ilustre Sr. Dn. Jaume de Cortada en dit nom, primet al Francisco Via, que dit Molt Ilustre Capítol las mans de treballar y fabricar dita Urna li donarà y pagarà a número de divuit sous barcelonins per quiscuna onsa de plata, que entrarà en dita Obra; altres iguals pagas ó plaços, ço es la primera luego, de acabada la tercera part de dita Urna; la segona après de conclosa altra tercera part; Y la ultima després de perficionada, judicada y entregada dita urna. Y axi mateix promès al dit Francisco Via, que dit Ilustre Capítol li pagarà quatre dobles y mitja en satisfacio del cost de tots los modellos que se hauran de fer per raho de dita obra; pagadores en tres iguals plaços a proporció dels sobre explicats respecte de las mans de dita obra.

Item es pactat que dit Molt il·lustre Capítol de la seu de Vic, a més de dites mans y modellos, dega pagar lo import de la fusta y donar aquella y los vidres y ferros que entraran en dita obra.

Item que dit Francisco Via de la plata li entregarà dit molt Ilustre Capítol puga afinar y posar a la lley la quantitat sia menester per dita obra; aportant dit Via bo y lleal compte y raho dela que afinarà y dela disminuycio pendrà la plata, que hi aplicarà.

Item que en cas que dit molt Ilustre Capítol no entregàs plata al dit Via, à efecte de afinarla; Y après de acabada dita Obra, se trobàs, que la plata de dita Urna es de major lley y calitat, que la que hi hage entregat dit Molt Ilustre Capítol; Queales hores dega dit Molt Ilustre Capítol refer al dit Via lo plus, ó, major valor de dita plata: Y si la plata quelí hagués entregada dit Ilustre Capítol fos de major valor quela de dita Urna, ales hores dit Via dega refer al dit Ilustre Capítol lo major valor, ó, estimació de aquella.

Y lo dit Ilustre D. Jaume de Cortada en dit nom y Francisco Via prometen la una parts ala altra ad invicem ut vicissim que compliran y atendran los pactes sobre estipulats per lo que acada una de elles pertany segons la tenor de aquells: Y lo dit Ilustre Sr. Ardiaca y canonge Cortada en nom del dit Molt Ilustre Capítol promet que aquest ho complirà amb restitució de tots gastos y despeses estipulades en la forma acostumada. Y perço ne obliga tots los béns y [reddiu] de dit Molt Ilustre Capítol mobles e immobles. Y lo dit Francisco Via promet complir lo que correspon esa part sens dilació alguna, ablos acostumats salaris de plater dins Barcelona y fora ab restitució de tots gastos y despeses sobrelasquals vol que dit Ilustre Capítol sie cregut de la simple paraula, o alomenos del simple jurament. Y segons estil y per major seguretat del compliment y observansa de tot lo promès per dit Via ne dona per fermansas a Francisco Capelá y Geroni Elias argenters ciutadans de Barcelona à estas coses, los quals acceptan lo carrech de esta fermansa y prometen a dit Ilustre Capítol de la seu de Vich que junt ab dit Francisco Via principal y sens ell assolas seran tinguts y obligats en complir dita promesa. Per lo que tant principal com fermansas ne obligant a dit Molt Ilustre Capítol tots y qualsevols bens, y drets

llurs, y de qui de ells assolar mobles e immobles pnts. y esdevenidors i renunciant al benefici de noves constitucions. La Epistola del [Divo] Adriá y ala consuetud de Barna. Y dits Francisco Capelá y Geron Elias renuncián a la llei disposant que primor sie convingut lo principal, que la fermansa. Y dos renuncián á qualsevol altre dret y llei que ajudar los puga, y a llur propòsit per sometense al del [alfor] del Ilustre Corregidor de Barcelona y de altre qualsevol jutge o cost. Ab facultat de variar lo judici y fent y firmant escriptura deters en lo Llibre de terços de la Curia de dit Sr. Corregidor y de altre qualsevol obligant-ne perço dits principal y fermances persones y tots y qualsevol bens, y drets llurs, y de qualsevol de ells assoltes mobles é immobles pnts. y esdevenidors. Y axo i ho firman y juran.

[AHPB. 1720/08/30 Josep Francesc Fontana (nº755), man.15, núm.15, f.111v-112v]

Citat a: MADURELL I MARIMON, Josep Maria «Obres antigues d'argent...», op.cit, p.214-215.

Document 3.

31 d'agost de 1720, Barcelona.

Còpia d'alguns punts del contracte entre l'argenter Francesc Via menor i el capítol de la seu de Vic relatiu a la fàbrica de l'urna del Sant Monument.

«En poder de Joseph Francesc Fontana, notari públic de Barna als 31 de Agost 1720. Se ha fet lo acte de concert sobre la fabrica de la Urna ab los pactes següents:

Com lo molt Il·lustre Capítol de canonges de la Sta Cathedral Iglesia de la Ciutat de Vic, haja resolt ques fabrique una urna de plata pera col·locar en ella, lo Santíssim Sagrament. Que per sempre sie alabat en lo Monument de dita Cathedral. Y per est efecte, se sie conformat a la planta y dibuix que ha ideat Francesc Via argenter ciutadà de Barna puix lo garbós de ella, acreditarà sempre la gran devoció y Catholich zel de dit molt Illustre Capítol al major Culto y servey de Deu Senor nostre, y lustre de la Iglesia. Perço, sobre la fabrica de dita Urna, per y entre lo dit molt Il·lustre Capítol de la Seu de Vich, y per ell, lo Il·lustre y Rt. Sr. D. Jaume Cortada prv. Ardiaca y canonge de dita Seu, com a sindich per estas coses especialment Constituhit per dit molt Ilustre Capítol, ab acte rebut en poder del Dt. Pere Pau Abadal notari public de dita Ciutat de Vic als 17 de Agost 1720 de una part; y Francisco Via argenter ciutadà de Barna de part altra, se son firmats y convinguts los pactes següents:

Primerament, es convingut y pactat que dit Francisco Via, dega treballar y fabricar una Urna de plata de alsada set palms, y un quart; á, sis cares, segons la planta delineada en lo dors del dibuix, que diu, ibi: planta de la Urna, que atràs va dibuixada; y ha de tenir 26 cherubins en tota la Urna compresos los tres del mig tant en la Cara, com en lo dors dela Urna, y en lo extrem, ó, remato de ella, un angel sobre nuvolada aportant en la dreta unes espigas, y rahims y en la esquerra una creu, cobert de un panyo en part de son cos; y ab totes las demès circumstancias, que denota la meitat dreta del dibuix de dita Urna format a est fi; La qual meitat ala dreta es verificada ab las firmes de dits Sr. Ardiaca D. Jaume de Cortada, y Francisco Via, demanena que la idea dela meitat esquerra de dit dibuix no se ha de aplicar ni seguir en la dabrica de dita urna tota la qual y lo Angel y núvolada del remato ha de esser de plata, de pes junt tres centes trenta y sis onzes fins á 340 o mas o mes. Y aquella ha de tenir acabada, perfeccionada, y entregada en la present Ciutat de Barna a la persona que tindrà poder y comissio de dit Molt Ilustre Capítol per tot lo mes de Febrer 1721.

Item que acabada dita obra puga dit molt Il·lustre Capítol fer la veure y examinar perlas persones que li apareixerà, tenir coneixement y censura en la art de argenter; Y en cas de se reparàs algun defecte, ó, imperfecció, contraria al dit dibuix, dega dit Via corregirho y esmenarho, á proporció de la traça, ó, dibuix convingut y aprovat.

Item que treballada y perfecta dita urna, dega ferse lliurar la plata de ella, y sa lley, per los Consols de la Confraria dels Argenters de Barna; Y lo pes de ella respective perlo adjunt del Contrast; perquè pugan saberse en clar las calitats, y quantitat de la plata hauran entrat en dita obra.

Item que dit Francisco Via, dega donar compte y raho al dit molt Ilustre Capítol de tota la plata li subministrará dita obra; axí en la calitat com en lo pes y de tots los diners, que dit molt Il·lustre Capítol li entregará per las mans de dita Urna y altrament per raho de dita obra.

Item dit Ilustre Sr. Dn. Jaume de Cortada en dit nom, primet al Francisco Via, que dit Molt Ilustre Capítol las mans de treballar y fabricar dita Urna li donarà y pagarà a número de divuit sous barcelonins per quiscuna onsa de plata, que entrarà en dita Obra; altres iguals pagas ó plaços, ço es la primera luego, de acabada la tercera part de dita Urna; la segona après de conclusa altra tercera part; Y la ultima després de perficionada, judicada y entregada dita urna. Y axi mateix promès al dit Francisco Via, que dit Ilustre Capítol li pagarà quatre dobles y mitja en satisfacio del cost de tots los modellos que se hauran de fer per raho de dita obra; pagadores en tres iguals plaços a proporció dels sobre explicats respecte de las mans de dita obra.

Item es pactat que dit Molt il·lustre Capítol de la seu de Vic, a més de dites mans y modellos, dega pagar lo import de la fusta y donar aquella y los vidres y ferros que entraran en dita obra.

Item que dit Francisco Via de la plata li entregará dit molt Ilustre Capítol puga afinar y posar a la lley la quantitat sia menester per dita obra; aportant dit Via bo y lleal compte y raho dela que afinarà y dela disminuycio pendrà la plata, que hi aplicarà.

Item que en cas que dit molt Ilustre Capítol no entregàs plata al dit Via, à efecte de afinarla; Y après de acabada dita Obra, se trobàs, que la plata de dita Urna es de major lley y calitat, que la que hi hage entregat dit Molt Ilustre Capítol; Queales hores dega dit Molt Ilustre Capítol refer al dit Via lo plus, ó, major valor de dita plata: Y si la plata queli hagués entregada dit Ilustre Capítol fos de major valor quela de dita Urna, ales hores dit Via dega refer al dit Ilustre Capítol lo major valor, ó, estimació de aquella perlo compliment de tot lo promès y estipulat en dit concert lo dit Francisco Via lo dit Francisco Via, ne ha donat en fermansas, a Francisco Capella y Geroni Elias argenters de Barna; y tots seson obligats ab escriptura [detens], enpersonas y bens simul et insolidum segons estil.

En lo mateix dia, y en poder de dit notari lo dit Francisco Via ha firmat apoca al molt Il·lustre Capítol de Vich de dos centes coranta sis onses y un quart de plata de Marca de Barcelona, y vuitanta y una onsa de plata fina pesada per Joseph Arnò argenter adjunt del Contrast; y abon compte dela plata, ha de entrar en la fabrica de dita Urna. La qual ha rebuda en [pucia] de Notari y testimonis, a mans del dit Sr. Ardiaca Dn Jaume de Cortada».

ACV, 1720/08/31, Secr.Cap.Llib.XV.1719-1737, folis sense numerar entre els fol.34 i 35.

Document 4.

12 d'octubre de 1720, Vic.

Anotació de la conformitat del capítol respecte l'urna per al monument encarregada a Francesc Via menor

«[...]Item remetrà també en dita carta la concòrdia o copia per lo tocant a la Urna del Sagrament y vos resol se guarde. [...]».

ACV, 1720/10/12, Secr.Cap.Llib.XV.1719-1737, fol.35.

Document 5.

5 de març de 1721, Vic

Anotació en el Llibre XV de la Secretaria del Capítol de la necessitat d'emprar més argent per finalitzar l'urna per al monument.

«[...] Urna del Ss. Sagrament.

Item se ha representat los [y arbell] que té notícia que per concloure la obra de la urna faltan algunes unzas de plata y Vos resol enviar 25 unzas. [...]».

ACV, 1720/10/12, Secr.Cap.Llib.XV.1719-1737, fol.50.

Document 6.

12 d'abril de 1721, Vic.

Anotació en el Llibre XV de la Secretaria del Capítol de l'arribada de l'urna, juntament amb uns candelobres.

«[...] Vinguda de la Urna y candeleros

Primo se ha llegada carta de l'ardiaca remetent la Urna y candeleros essent tot del agrado de Vos».

ACV, 1720/10/12, Secr.Cap.Llib.XV.1719-1737, fol.53.

Document 7.

14 d'abril de 1667, Barcelona.

Contracte per a la fàbrica d'un mig cap d'argent per a guardar les relíquies de Santa Úrsula.

«Sobre las cosas [...] entre Mauricio de Lloreda vecino de la Ciudad de Barcelona procurador del Excelentísimo Sr. don Luis Duque de Cardona y legarle en nombre del Excelentísimo de una parte y Juan Jofre y Joseph Ros plateros vecinos dela dicha Ciudad de la otra ha sido capitulado y ajustado lo siguiente.

Primo esta capitulado y ajustado que los dichos Juan y Jofre Ros [...] hagan de fabricar como fabricar prometen un medio cuerpo de plata con corona imperial sin selado y dorado conforme el modelo de madera de encina que se les ha entregado y en la conformidad que ha otro medio cuerpo de plata de san sebastian de la Iglesia de San Vicente del Castillo de Cardona que se les ensenyara el qual medio cuerpo que sea de hacer ha de ser para poner la cabeza de la gloriosa Virgen y mártir Santa Ursula que se halla en la dicha iglesia del castillo de Cardona.

Item esta capitulado y ajustado qual dicho sr. Mauricio de Lloreda in siguiendo las ordenes que tiene de Ex. Para hacer fabricar esta figura o medio cuerpo de plata en la conformidad que daquello esta declarado la primera dada en Madrid a 26 de Enero deste año y la otra a 3 deste mes de Abril haya de plata [quentiara] y fara menester para el dicho medio cuerpo es a saber la plata de marca [...].

Item esta capitulado y ajustado que el dicho Sr. Lloreda hacia de dar el oro que será necesario para dorar la dicha figura o imagen y de la calidad que pide la obra.

Item esta capitulado y ajustado que los dichos Jofre y Ros hagan de esculpir en la dicha figura en la parte donde fuera mas conveniente y también mejor las armas del duque Cardona de la manera que tales serán dibujadas y unasletras en latin conforme se las darán en un papel.

Item esta capitulado y ajustado que el dicho Sr. Lloreda procurador de Exc. haga de pagar a los dichos Jofre y Ros por las hechuras de dicha obra ciento y viente y cinco libras moneda de corriente en Barcelona pagadas en haciéndosele entregada la obra con toda perficion. [...] »

AHPB. Francesc Dagui, llig. 4, man. 13, anys 1667-1668, f. 75v-77v

Citat a: MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria. «Orfebreria antiga...», op. cit., p.72 i MADURELL I MARIMON, Josep Maria. «Regesta documental de relíquies...», op.cit., p.315.

Document 8.

14 d'abril de 1667, Barcelona.

Nota al marge de l'anterior contracte que sembla apuntar a la cancel·lació del mateix.

Die 25 Augusti 1667

[...] Instrumentum fuit cancellatum et annullatum per dictus Lloreda Jofre et Ros [...]

AHPB. Francesc Dagui, llig. 4, man. 13, anys 1667-1668, f. 75v